

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ

**ΕΡΓΑΣΙΑ: ‘ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΠΟΙΝΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ**

ΚΑΙ ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ’

ΠΜΣ: ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΝΤΕΙΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τριμελής επιτροπή:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χριστίνα Ζαραφωνίτου

Μέλη: Ομότιμος Καθηγητής Ιάκωβος Φαρσεδάκης

Καθηγήτρια Ιωάννα Τσίγκανου

Έλλη Διακογιάννη

A.M:3217M003

Ακαδημαϊκό έτος: 2019 -2020

Στη μνήμη της γιαγιάς μου, η απώλεια της οποίας βάραινε την καρδιά μου κατά τη συγγραφή αυτής της εργασίας και στη μητέρα μου για την διαχρονική αγάπη και στήριξη της.

Εμπιστοσύνη στο ποινικό σύστημα και φόβος του εγκλήματος

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	σελ. 2
Εισαγωγή.....	σελ.4
A' Μέρος.....	σελ 5
1.Κοινωνικές αναπαραστάσεις και έρευνες κοινωνικών στάσεων.....	σελ. 5
1.1. Η έννοια της "στάσης" και των "κοινωνικών αναπαραστάσεων".....	σελ.5
1.2.Ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαμόρφωση στάσεων και κοινωνικών αναπαραστάσεων.....	σελ. 10
1.3. Η στάση του κοινού στην αντιμετώπιση του εγκλήματος.....	σελ.15
2. Εμπιστοσύνη του κοινού στο ποινικό σύστημα (trust- confidence).....	σελ. 20
2.1.Κοινωνικές στάσεις απέναντι στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης.....	σελ. 23
2.2. Κοινωνικές στάσεις απέναντι στο ρόλο της αστυνομίας.....	σελ. 26
2.3. Η συμμετοχή των πολιτών στην αντεγκληματική πολιτική- Το ζήτημα της ιδιωτικής προστασίας.....	σελ. 29
3. Ανασφάλεια και φόβος του εγκλήματος.....	σελ. 33
3.1. Μεταβλητές που επηρεάζουν την ένταση του φόβου.....	σελ. 36
3.2Σύνδεση του φόβου με ατομικά χαρακτηριστικά- Η έννοια του ευάλωτου.....	σελ.37
3.3 Σύνδεση του φόβου με το περιβάλλον.....	σελ. 39
3.4. Ο φόβος του εγκλήματος μέσα από τις έρευνες θυματοποίησης.....	σελ. 48
3.5. Συνέπειες της ανασφάλειας και του φόβου του εγκλήματος.....	σελ. 49
3.6. Ο φόβος του εγκλήματος σε διεθνές επίπεδο	σελ. 50
B' μέρος.....	σελ 52
1.1 Διεθνείς έρευνες.....	σελ 52
1.2 British Crime Survey.....	σελ 57
1.3 International Crime Survey.....	σελ 63
Τελικέςσκέψεις/Συμπεράσματα.....	σελ.78
Βιβλιογραφία.....	σελ 81

Περίληψη

Το φαινόμενο του φόβου του εγκλήματος έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερευνών με τις οποίες αναζητούνται τα αίτια του φαινομένου, οι παράγοντες πρόκλησης και ενίσχυσής του, οι κοινωνικές του συνέπειες αλλά και μέθοδοι για την εξομάλυνση και την αντιμετώπισή του. Ο φόβος του εγκλήματος σχετίζεται άμεσα με προσωπικές εμπειρίες θυματοποίησης των πολιτών, με τα ατομικά χαρακτηριστικά και το περιβάλλον τους, με τις κρατούσες κοινωνικές αναπαραστάσεις και τα κοινωνικά στερεότυπα αλλά και με τη γενικότερη δυσπιστία των πολιτών σχετικά με την αποτελεσματικότητα του θεσμού της αστυνομίας και του ποινικού συστήματος εν γένει. Η ανασφάλεια τροφοδοτείται και ενισχύεται μέσα από μια περιρρέουσα ατμόσφαιρα φόβου, αλλά και από την αδυναμία του κράτους να αναστείλει αποτελεσματικά την ανάπτυξη αυτού του συναισθήματος. Οι πολίτες απαιτούν από το κράτος διαρκώς και πιο αυξημένους δείκτες ασφαλείας ενώ τα κράτη δέχονται διαρκώς πιέσεις για τη βελτίωση των μορφών πρόληψης του εγκλήματος και την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση του¹.

Σε κάθε περίπτωση η εμπιστοσύνη στο ποινικό σύστημα εν γένει είτε αυτή αφορά στο έργο της αστυνομίας είτε στη λειτουργία των δικαστηρίων σχετίζεται άμεσα με την αξιολόγηση του κοινού στα αποτελέσματα του έργου των αντίστοιχων αρχών². Ο φόβος του εγκλήματος δεν διαμορφώνεται μόνο από τον φόβο θυματοποίησης ο οποίος ορίζεται με βάση τα προσωπικά χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου, αλλά περαιτέρω η γένεση και η ένταση του διαμορφώνονται μέσα από ποικίλους παράγοντες και κοινωνικά φαινόμενα στα οποία εκτίθενται οι πολίτες και τα οποία γίνεται δεκτό ότι μπορούν να οδηγήσουν σε συνθήκες πρόσφορες για την ανάδειξη

¹Παπαθεοδώρου Θ. Π., ‘*Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική*’, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 17

²Tyler T., (2001) ‘*Public Trust and Confidence in Legal Authorities: What Do Majority and Minority Group Members Want from the Law and Legal Institutions?*’, Behav. Sci. Law 215-235

εγκληματικών φαινομένων. Εξετάζεται ο ρόλος των κοινωνικών αναπαραστάσεων στη δημιουργία φόβου του εγκλήματος, η συσχέτιση του φόβου αυτού με την έλλειψη εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα καθώς και τρόποι εδραίωσης της εμπιστοσύνης με παράλληλη μείωση του φόβου του εγκλήματος.

Λέξεις κλειδιά: φόβος του εγκλήματος, εμπιστοσύνη στο ποινικό σύστημα, κοινωνικές αναπαραστάσεις

Εισαγωγή

Η αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης χρειάζεται σε ένα βαθμό και την εμπιστοσύνη του κοινού.

Προς αυτή την κατεύθυνση, η παρούσα εργασία μελετά την εμπιστοσύνη στο ποινικό σύστημα και το φόβο του εγκλήματος. Το θέμα της εμπιστοσύνης διερευνάται μέσα από διεθνείς έρευνες, από την αξιολόγηση της εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα και τα επίπεδα εμπιστοσύνης διαχρονικά. Επίσης, αναλύονται οι παράγοντες και συνέπειες του φόβου του εγκλήματος καθώς επίσης και οι σχετικές έρευνες στη διεθνή βιβλιογραφία. Εκτενής αναφορά γίνεται και στην επίδραση των ΜΜΕ, τα οποία επενδύουν στο φόβο και την ανασφάλεια.

Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης εστιάζουν σε δύο βασικά σημεία που είναι σημαντικά για την κατανόηση και την αντιμετώπιση της εμπιστοσύνης στην ποινική δικαιοσύνη. Πρώτον, η ποινική δικαιοσύνη ή το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης είναι μια εξαιρετικά περίπλοκη οντότητα. Δεύτερον, καλούμαστε να εξετάσουμε αν ο καλύτερος τρόπος για να βελτιωθεί η εμπιστοσύνη και η άποψη των πολιτών για τα θεσμικά όργανα του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (η οποία εικάζουμε πως θα συνεπιφέρει παράλληλη μείωση του φόβου του εγκλήματος) είναι να ενισχυθεί και να βελτιστοποιηθεί η αντίληψη ότι το θεσμικό όργανο ενεργεί για λογαριασμό των πολιτών εκπροσωπώντας τα συμφέροντά τους.

Μέρος Α'

Κεφάλαιο 1ο: Κοινωνικές αναπαραστάσεις και έρευνες κοινωνικών στάσεων

Το φαινόμενο του φόβου του εγκλήματος έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερευνών, με τις οποίες αναζητούνται τα αίτια του φαινομένου, οι παράγοντες πρόκλησης και ενίσχυσής του και οι κοινωνικές του συνέπειες, αλλά και μέθοδοι για την εξομάλυνση και την αντιμετώπισή του. Όπως θα παρατεθεί αναλυτικά κατωτέρω, ο φόβος του εγκλήματος σχετίζεται άμεσα με προσωπικές εμπειρίες θυματοποίησης των πολιτών, με τα ατομικά χαρακτηριστικά και το περιβάλλον τους, με τις κρατούσες κοινωνικές αναπαραστάσεις και τα κοινωνικά στερεότυπα, αλλά και με τη γενικότερη δυσπιστία των πολιτών σχετικά με την αποτελεσματικότητα του θεσμού της αστυνομίας και του ποινικού συστήματος εν γένει.

1.1 Η έννοια των "στάσεων" και των "κοινωνικών αναπαραστάσεων"

Για την έννοια των "στάσεων" έχουν διατυπωθεί πολλοί διαφορετικοί ορισμοί. Ξεκινώντας από τους παλαιότερους αναφέρουμε τον ορισμό του McGuire (1969)³ σύμφωνα με τον οποίο «... οι στάσεις ορίζονται, τουλάχιστον εμμέσως, ως αντιδράσεις που θέτουν «αντικείμενα σκέψης» πάνω σε «διαστάσεις κρίσης». Κατά τους Zanna και Rempel (1988)⁴ «στάση είναι η κατηγοριοποίηση ενός αντικειμένου - ερεθίσματος πάνω σε μια αξιολογική διάσταση».

³McGuire W.J., (1969) *"The nature of attitudes and attitude change"*, στο Lindzey G. και Aronson E., *"Hand of Social Psychology"*, Reading, Mass Addison-Wesley, 239

⁴Zanna M.P. και Rempel J.K., (1988) *"Attitudes: A New Look at an Old Concept"*, στο Bar-Tal D. και Kruglanski D., *"The Social Psychology of Knowledge"*, Cambridge University Press, 319

Από τους παραπάνω ορισμούς αντλούμε σημαντικά στοιχεία για την έννοια των στάσεων, οι οποίες μπορούν να χαρακτηριστούν ως αξιολογήσεις με την έννοια ότι φανερώνουν τον τρόπο με τον οποίο ένα πρόσωπο στρέφεται προς ένα αντικείμενο σκέψης ή όπως αλλιώς αναφέρεται προς ένα θέμα αναφοράς. Με άλλα λόγια, ο κάτοχος της στάσης εκφράζεται θετικά ή αρνητικά για το αντικείμενο, το δέχεται ή το απορρίπτει, το αποζητά ή το αποφεύγει. Σε κάθε περίπτωση εκφράζει μια κριτική αξιολόγηση για το αντικείμενο που του δημιουργεί μια συναισθηματική αντίδραση⁵.

Περαιτέρω, χρήσιμος για την καλύτερη κατανόηση του παρόντος κεφαλαίου είναι ο διαχωρισμός της έννοιας της "στάσης" από την έννοια της "γνώμης". Η στάση αφορά περισσότερο σε ψυχολογικές διαθέσεις και αντιδράσεις, ενώ η γνώμη είναι περισσότερο συνδεδεμένη με τη νόηση, αφορά δηλαδή περισσότερο σε παρατηρήσεις και διαπιστώσεις πάνω σε ένα ορισμένο ζήτημα αναφοράς. Από την άλλη πλευρά η στάση αποτελεί έναν προσανατολισμό προς ένα σύνολο γενικών ερεθισμάτων. Αποτελεί, δηλαδή ένα ψυχο-κοινωνικό φαινόμενο και ως τέτοιο εμπίπτει στο πεδίο μελέτης της κοινωνικής ψυχολογίας⁶.

⁵Κορδούτης Π., Σημειώσεις-Αναγνώσματα για το Μάθημα: 'Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία II', αποσπάσματα από το βιβλίο "Social Cognition" των Augoustinos M. και Walker I., Sage, 2011, σελ. 4

δημοσιευμένες στον διαδικτυακό τόπο

<http://www.kordoutis.gr/panteion/images/pdf/socialpsychII/Chapters6012-Kordoutis.pdf>

⁶Ζαραφονίτου Χ., 'Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί', Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 27

Στην παρούσα μελέτη οι στάσεις και ειδικότερα οι στάσεις που αφορούν τον φόβο του εγκλήματος θα μας απασχολήσουν. Ειδικότερα, μία από τις κοινωνικές λειτουργίες των στάσεων και αυτή που θα συμβάλλει στην παρούσα ανάλυσή μας, είναι η μετάδοση κοινωνικών πεποιθήσεων και αναπαραστάσεων μεταξύ των ατόμων. Το άτομο εκφράζει τη στάση του δεχόμενο αντιδράσεις από το περιβάλλον του, το οποίο μπορεί να εκφράσει αμφισβητήσεις, αντιφάσεις ή ακόμα και να προχωρήσει στην περαιτέρω ανάπτυξη σχετικών θεμάτων. Το άτομο εξαναγκάζεται με τον τρόπο αυτό ίσως και εκ των προτέρων να σκεφτεί και να μελετήσει το αντικείμενο της στάσης του, να το αναλύσει, να ξεκαθαρίσει μέσα του τι ακριβώς και σε τι βαθμό ασπάζεται τις σχετικές απόψεις, ακόμα και να προετοιμαστεί, ώστε να εμπλακεί σε αντιπαραθέσεις και διαμάχες με σχετικό αντικείμενο κατά τις οποίες θα κληθεί να υπερασπιστεί τις κοινωνικές πεποιθήσεις και τις αναπαραστάσεις τις οποίες πρεσβεύει. Επιπλέον, οι στάσεις προσανατολίζουν το άτομο στον κοινωνικό κόσμο και συμβάλλουν στο να αναπτύξει ο κάτοχος της στάσης αλλά και να διατηρήσει μια κοινωνική θέση που καλείται να υπερασπίζεται⁷.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι οι στάσεις και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δεν αποτελούν ένα θεωρητικό αντικείμενο μελέτης, αλλά απαντώνται, εξελίσσονται και διαμορφώνονται μέσα σε μια δυναμικά μεταβαλλόμενη κοινωνική καθημερινότητα που επηρεάζει άμεσα το ίδιο το άτομο και τη θέση του μέσα σε αυτή. Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι το άτομο αποτελεί μέρος της κοινωνίας και βρίσκεται σε άμεση αλληλεπίδραση με τις αντιλήψεις και τις ιδέες που επικρατούν σε αυτή. Οι σχέσεις που αναπτύσσει το άτομο με τους ανθρώπους στο κοινωνικό του περιβάλλον, η ανταλλαγή εμπειριών με αυτούς, οι κοινωνικοί θεσμοί στους οποίους συμμετέχει, οι αξίες με τις οποίες γαλουχείται και οι κανόνες που ρυθμίζουν το κοινωνικό του περιβάλλον επηρεάζουν τόσο βαθιά το άτομο που μεταβάλλονται από στοιχεία του πολιτιστικού και κοινωνικού περιβάλλοντός του σε στοιχεία της ίδιας της προσωπικότητάς του. Η προσωπικότητα του ατόμου αποτελεί, επομένως, αποτέλεσμα των κοινωνικών συνθηκών και παραστάσεων που εκλαμβάνει⁸.

⁷ Κορδούτης Π., Σημειώσεις-Αναγνώσματα για το Μάθημα: *“Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία II”*, αποσπάσματα από το βιβλίο *“Social Cognition”* των Augoustinos M. και Walker I., Εκδόσεις Sage, 2011, σελ. 4 δημοσιευμένες στον διαδικτυακό τόπο

<http://www.kordoutis.gr/panteion/images/pdf/socialpsychII/Chapters6012-Kordoutis.pdf>

⁸ Αλεξιάδης Σ., *“Εγκληματολογία”*, Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 65

Στο σημείο αυτό χρήσιμη είναι η ανάλυση του όρου των "κοινωνικών αναπαραστάσεων" που θα μας απασχολήσει στο παρόν κεφάλαιο. Η έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον S. Moscovici⁹ ο οποίος τις όρισε ως *“έναν τρόπο ιδιαίτερης γνώσης που έχει ως λειτουργία την επεξεργασία συμπεριφορών και την επικοινωνία μεταξύ ατόμων”*. Τα στοιχεία μιας κοινωνικής αναπαράστασης σύμφωνα με τον ίδιο αλλά και άλλους μελετητές που ασπάστηκαν την άποψη του, συνίστανται στις στάσεις, τις πληροφορίες και το πεδίο της αναπαράστασης¹⁰.

Κατά τον Moscovici οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δημιουργούνται μέσα από τη διαδικασία της αντικειμενοποίησης και την επικέντρωση/αγκυροβόληση. Η αντικειμενοποίηση αφορά στην συγκεκριμενοποίηση του αφηρημένου και μετατρέπει την επιστημονική γνώση σε εικόνα ενός πράγματος, μετατρέπει δηλαδή την επιστήμη σε κοινωνική γνώση. Από την άλλη πλευρά, η αγκυροβόληση αφορά στην τοποθέτηση ενός αντικείμενου σε ένα σύνολο οικείων κατηγοριών, που έχει ως στόχο να μπορέσει αυτό το αντικείμενο μελέτης να γίνει κατανοητό¹¹.

Σύμφωνα με έναν μεταγενέστερο και εκτενέστερο ορισμό οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι *“εικόνες που συμπυκνώνουν ένα σύνολο σημασιών, συστήματα αναφοράς που μας επιτρέπουν να ερμηνεύσουμε αυτό που μας συμβαίνει, δηλαδή να δώσουμε ένα νόημα στο απρόσμενο, κατηγορίες που προσφέρουν στο να ταξινομούμε τις περιστάσεις, τα φαινόμενα, τα άτομα με τα οποία έχουμε να κάνουμε, θεωρίες που επιτρέπουν να βασιστούμε σ' αυτά”*¹².

⁹Moscovici, S. (1961) *“La psychanalyse, son image et son public,”* PUF, σελ. 26

¹⁰LeBouedec G., *“Προσφορά στη μεθοδολογία μελέτης των κοινωνικών αναπαραστάσεων”*, στο Παπαστάμου Στ. και Μαντόγλου Α., *“Κοινωνικές αναπαραστάσεις”*, Οδυσσέας, 1995 σελ. 277

¹¹Ναυρίδης Κ., *“Κλινική Κοινωνική Ψυχολογία”*, Παπαζήση, 1994, σελ. 172-174

¹²Jodelet D., *“Representations sociales: phenomene, concept et theorie”* στο Moscovici S. (sous la direction) *Psychologie Sociale*, 1984, 57-378 μετάφραση από Γ. Τσιάμη, *“Σημειώσεις για την Κοινωνική Ταυτότητα και τις Κοινωνικές Αναπαραστάσεις”*, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση, Θεσσαλονίκη 2017 δημοσιευμένο και στον διαδικτυακό τόπο https://www.academia.edu/35122226/Σημειώσεις_για_την_Κοινωνική_Ταυτότητα_και_τις_Κοινωνικές_Αναπαραστάσεις

Η κοινωνική αναπαράσταση, επομένως, αποτελεί μια συμβολική τοποθέτηση αποτελούμενη από γνώμες, στάσεις και στερεότυπα και όπως τη χαρακτηρίζει η Α. Μαντόγλου (1995)¹³ είναι το ισοδύναμο των μύθων και συστημάτων σκέψης των παραδοσιακών κοινωνιών¹⁴. Είναι "η ψυχική εικόνα ενός αντικειμένου, μαζί με την ψυχική αντιληπτική διεργασία κατασκευής της από το υποκείμενο"¹⁵.

Περνώντας από την παραπάνω θεωρητική ανάλυση στην πράξη, πρέπει να αναφερθεί ότι για να σχηματιστεί μια κοινωνική αναπαράσταση τα υποκείμενα περνούν μέσα από την διαδικασία να σχηματίσουν μια εικόνα συγκεκριμενοποιώντας ό,τι αφηρημένο (ερμηνεία) και με βάση την εικόνα αυτή να ερμηνεύσουν τα κοινωνικά φαινόμενα που τα περιβάλλουν. Στη συνέχεια, θα κληθούν να τοποθετήσουν το άγνωστο αντικείμενο σε μια από τις κατηγορίες αντικειμένων που έχουν ως οικείες¹⁶.

Η κατηγοριοποίηση των άγνωστων αντικειμένων μπορεί να προκύψει από την επεξεργασία πληροφοριών που αντλούνται είτε από τη γνώση, είτε από το θυμικό και το συναίσθημα είτε από άλλες πληροφορίες που αφορούν προηγούμενες ή σχετικές με το αντικείμενο συμπεριφορές¹⁷.

¹³Μαντόγλου Α.στο Παπαστάμου Σ., Μαντόγλου Α., 'Σύγχρονες Έρευνες στην Κοινωνική Ψυχολογία.- Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις.' Εκδ. Οδυσσέας, 1995 σελ.57

¹⁴Τσιάμης Γ., 'Σημειώσεις για την Κοινωνική Ταυτότητα και τις Κοινωνικές Αναπαραστάσεις'', Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση, Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 17 δημοσιευμένο και στον διαδικτυακό τόπο https://www.academia.edu/35122226/Σημειώσεις_για_την_Κοινωνική_Ταυτότητα_και_τις_Κοινωνικές_Αναπαραστάσεις

¹⁵Ρήγα Α., 'Από τις στάσεις στις κοινωνικές αναπαραστάσεις- μια ανασκόπηση της πρόσφατης βιβλιογραφίας'', Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 80, 1991, σελ. 156

¹⁶Τσιάμης Γ., 'Σημειώσεις για την Κοινωνική Ταυτότητα και τις Κοινωνικές Αναπαραστάσεις'', Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση», Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 17 δημοσιευμένο και στον διαδικτυακό τόπο https://www.academia.edu/35122226/Σημειώσεις_για_την_Κοινωνική_Ταυτότητα_και_τις_Κοινωνικές_Αναπαραστάσεις

¹⁷Zanna M.P. και Rempel J.K, (1988) 'Attitudes: A New Look at an Old Concept'', στο. Bar-Tal D και Kruglanski A.W., 'The Social Psychology of Knowledge'', Cambridge University Press, Cambridge, σελ. 319

Στην πράξη, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι αποτέλεσμα διαλόγου. Διαδίδονται σε διάφορα μέρη που επιτρέπουν τον κοινωνικό διάλογο μέσα από μια προσπάθεια των καθημερινών ανθρώπων να εκφραστούν για πολιτικά, θρησκευτικά, ψυχολογικά ή προσωπικά θέματα. Για αυτό και οι αναπαραστάσεις χαρακτηρίζονται ως κοινωνικές. Με την έννοια ότι διαμορφώνονται ως αποτέλεσμα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης¹⁸.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που αφορούν το έγκλημα πέραν από τον διάλογο και την ανταλλαγή απόψεων διαμορφώνονται, παράλληλα, μέσα από μια σειρά παραγόντων, όπως τα κοινωνικά στερεότυπα, η γενικότερη ανασφάλεια των πολιτών, η έλλειψη εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα και την ποινική δικαιοσύνη, η πληροφόρηση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης¹⁹ και γενικά οι κρατούσες τάσεις και απόψεις του κοινωνικού συνόλου σχετικά με τα φαινόμενα του εγκλήματος και της εγκληματικότητας.

Ως προς τον τρόπο διάδοσης της, μια κοινωνική αναπαράσταση μπορεί να γίνει γνωστή και να καθιερωθεί στην κοινωνία είτε μέσω της διάδοσης, είτε μέσω της μετάδοσης είτε μέσω της προπαγάνδας. Η διάδοση της κοινωνικής αναπαράστασης επιτυγχάνεται μεταξύ πομπού και δέκτη με ισότιμη σχέση ανάμεσά τους και στόχο έχει τη διαμόρφωση γνώμης σχετικά με το θέμα αναφοράς. Η μετάδοση αφορά σε δομημένα και ρητά μηνύματα και κύριος στόχος της είναι ο σχηματισμός μιας κοινής στάσης στο πλαίσιο μιας κοινής κοινωνικής ομάδας. Τέλος, η προπαγάνδα αποτελεί τρόπο μετάδοσης που χαρακτηρίζεται από ένα άκαμπτο και ακραίο ύφος που στοχεύει στην διάδοση στερεοτύπων και προκαταλήψεων²⁰.

¹⁸Ρήγα Α., 'Από τις στάσεις στις κοινωνικές αναπαραστάσεις- μια ανασκόπηση της πρόσφατης βιβλιογραφίας', Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 80, 1991, σελ. 161

¹⁹Ζαραφονίτου Χ., 'Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί' Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 16

²⁰Τσιάμης Γ., 'Σημειώσεις για την Κοινωνική Ταυτότητα και τις Κοινωνικές Αναπαραστάσεις', Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση», Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 18, δημοσιευμένο και στον διαδικτυακό τόπο https://www.academia.edu/35122226/Σημειώσεις_για_την_Κοινωνική_Ταυτότητα_και_τις_Κοινωνικές_Αναπαραστάσεις,

1.3. Ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαμόρφωση στάσεων και κοινωνικών αναπαραστάσεων

Υποστηρίζεται²¹ ότι η εικόνα που έχει το κοινό για το έγκλημα διαμορφώνεται με κύρια πηγή τα ΜΜΕ. Μάλιστα τουλάχιστον μέχρι το 2000 αναφερόταν ότι από έρευνες επιβεβαιώνεται ότι το 95% του συνόλου των πληροφοριών που λαμβάνει το κοινό σε επίπεδο εγκληματολογικής γνώσης και ενημέρωσης στηρίζεται σε απόψεις, προκαταλήψεις και στερεότυπα που διαδίδονται και καθιερώνονται από τα ΜΜΕ²². Στις μέρες μας τα ΜΜΕ με την παραδοσιακή τους μορφή (τηλεόραση, ραδιόφωνο, τύπος κτλ) δίνουν όλο και σε μεγαλύτερο βαθμό τη θέση τους στη ψηφιακή μέθοδο ενημέρωσης μέσω του διαδικτύου. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι τα ποσοστά των πολιτών που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ως πηγή ενημέρωσης σε πολλές χώρες ξεπερνούν το 90% και σε άλλες καταγράφουν ποσοστά που αγγίζει το 70%²³. Ωστόσο, στην πράξη αυτή η εναλλαγή του τρόπου ενημέρωσης από τα παραδοσιακά ΜΜΕ στο διαδίκτυο δεν παρουσιάζει πρακτικές διαφοροποιήσεις στον ρόλο τους στην ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τα εγκληματικά φαινόμενα. Επομένως, εκ περισσού αναφέρεται ότι όποια αναφορά γίνεται στην παρούσα εργασία στα ΜΜΕ αφορά φυσικά και στην επίδραση του διαδικτύου ως μέσου πληροφόρησης των πολιτών και μάλιστα στις μέρες μας του πιο διαδεδομένου.

²¹ Πανούσης Γ., ‘Εγκληματολογία, Εγκληματολογική Έρευνα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης’, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999, σελ. 124

²² Το ίδιο σελ. 125

²³ Στοιχεία από άρθρο των Cyprus Times, ‘Γιατί το διαδίκτυο υπερτερεί στο χώρο των ΜΜΕ’, δημοσιευμένο στις 30.1.2018, <https://cyprustimes.com/in-times/giati-diadiktyo-yperterei-sto-choro-ton-mme/>

Για να κατανοήσουμε το μέγεθος της επιρροής των ΜΜΕ στη διαμόρφωση των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι χρήσιμο να διακρίνουμε εκ των προτέρων την ανασφάλεια σχετικά με το έγκλημα σε δύο μορφές. Η ανασφάλεια μπορεί να διακριθεί στην ‘*εμπειρικά προσλαμβανόμενη ανασφάλεια*’, η οποία δύναται να οριστεί ως μια “*αποτύπωση στην ατομική η συλλογική συνείδηση των κινδύνων και απειλών που προέρχονται από τις πραγματικές αντικειμενικές διακυμάνσεις στην εγκληματικότητα*”²⁴ και την ‘*διαισθητικά προσλαμβανόμενη ανασφάλεια*’, που μπορεί να οριστεί ως “*η ανασφάλεια που προκαλείται από το διάχυτο συλλογικό αίσθημα φόβου, ανησυχίας, αβεβαιότητας και αγωνίας απέναντι σε μη καθορισμένο κίνδυνο και η οποία υπαγορεύεται άλλοτε από τις διυποκειμενικές αναπαραστάσεις του φαινομένου του εγκλήματος και άλλοτε από τις κατασκευασμένες απεικονίσεις του στο συλλογικό φανταστικό*”²⁵.

Αυτή η δεύτερη μορφή ανασφάλειας δεν συνδέεται απαραίτητα με τους δείκτες εγκληματικότητας. Παρατηρείται συχνά ότι κατά τις έρευνες θυματοποίησης τα αποτελέσματα των ερευνών δεν στηρίζονται σε ρεαλιστικά στατιστικά στοιχεία. Ως αναφέρθηκε και στην αρχή της παρούσης παρατηρείται το εξής παράδοξο²⁶, αν και τα ποσοστά εγκληματικότητας στην χώρα μας τις τελευταίες δεκαετίες δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη αύξηση, ωστόσο, τα συναισθήματα φόβου του εγκλήματος και ανασφάλειας των πολιτών εμφανίζονται ιδιαίτερα έντονα, σε δυσανάλογα ποσοστά με τις αντίστοιχες εμπειρίες των ερωτηθέντων ή του κοινωνικού τους περιγύρου²⁷.

²⁴Παπαθεοδώρου Θ. Π., ‘*Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική*’, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 95

²⁵Το ίδιο σελ. 95

²⁶Ζαραφωνίτου Χ., ‘*Ο φόβος του εγκλήματος: Ένα ελληνικό παράδοξο*’, ΠοινΔικ & Εγκληματολογία 1, 2009, σελ. 1

²⁷Καρύδης Β., ‘*Ο Φόβος του Εγκλήματος και άλλα δαιμόνια της αστακής καθημερινότητας*’, στο ‘*Η Αθήνα σήμερα*’: Επιστημονικό Συμπόσιο, 9 και 10 Δεκεμβρίου 2011, Ίδρυμα Μωραΐτη, 2015, σελ. 147

Από την ανωτέρω διαπίστωση γίνεται κατανοητό ότι το αίσθημα της ανασφάλειας είναι ένας δείκτης που επηρεάζεται από άλλους παράγοντες, πέραν των προσωπικών εμπειριών, οι οποίοι συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας περιρρέουσας ατμόσφαιρας βίας, στερεοτυπικών αντιλήψεων και ενός μίγματος κοινωνικών αναπαραστάσεων και κατασκευών, οι οποίες στην πλειονότητά τους προέρχονται και καθιερώνονται από τα ΜΜΕ²⁸.

Παρατηρείται, συχνά, το φαινόμενο τα ΜΜΕ να παρουσιάζουν εγκληματικά περιστατικά προβάλλοντας μια σειρά από ανακριβείς και ελλιπείς πληροφορίες καταλήγοντας να διαδίδουν μια πλασματική εικόνα της πραγματικότητας, η οποία, όμως, προσλαμβάνεται από το κοινό και διαμορφώνει σε έναν βαθμό τις κρατούσες κοινωνικές παραστάσεις. Αναζητώντας τις πρώτες αιτίες αυτού του φαινομένου, παρατηρούμε ότι οι δημοσιογράφοι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων δεν διεξάγουν έρευνα εις βάθος προτού προβούν στη διάδοση των εγκληματικών περιστατικών, ούτε είναι σε θέση να κατανοήσουν περίπλοκα νομικά ζητήματα. Αυτή η έλλειψη επαρκούς έρευνας και γνώσης οδηγεί στην χρήση μιας παραπλανητικής ορολογίας σε συνδυασμό με ελλιπείς και ανακριβείς πληροφορίες που προκαλούν λάθος συμπεράσματα, φόβο και σύγχυση στο κοινό²⁹.

²⁸Λαμπροπούλου Ε., 'Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του ελέγχου', Κριτική, 2001, σελ. 32

²⁹Πανούσης Γ., 'Εγκληματολογία, Εγκληματολογική Έρευνα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης', Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999, σελ. 125

Τις περισσότερες φορές, μάλιστα, η διάδοση πληροφοριών είναι ελλιπής και παραπλανητική όχι λόγω επαγγελματικής ασυνέπειας των δημοσιογράφων, αλλά αποτελεί μια συνειδητή επιλογή των παραγόντων των ΜΜΕ, που εξυπηρετεί άλλα συμφέροντα. Πολύ συχνά οι δημοσιογράφοι και οι λοιποί παράγοντες στο βωμό της τηλεθέασης προβαίνουν σε βάνανυση προσβολή του τεκμηρίου της αθωότητας³⁰ με την έννοια ότι καταδικάζουν τον ύποπτο πριν δικαστεί. Χαρακτηριστικά ο Γ. Πανούσης (1999) αναφέρει περαιτέρω την διαπόμπευση του υπόπτου πριν δικαστεί, τον διασυρμό του οικογενειακού περιβάλλοντος του και τον στιγματισμό των καταδικασθέντων³¹. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, ο τύπος και τα κανάλια επιλέγουν συνειδητά να μην προστατεύσουν εκείνον που έχει άδικα κατηγορηθεί, αλλά αντίθετα επιλέγουν να δώσουν τροφή στον φόβο του εγκλήματος και να χαϊδεύουν τα "άγρια πάθη του πλήθους"³².

Ο Γ. Πανούσης (1999)³³ εκφράζεται με ιδιαίτερη δυσπιστία ως προς το ρόλο των ΜΜΕ θεωρώντας ότι τα ΜΜΕ και ο τύπος δομούν μια άλλη πραγματικότητα με στόχο να ασκήσουν πίεση στον αναγνώστη και δέκτη, ώστε να αντιληφθεί τον κόσμο με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι ο τύπος δεν στοχεύει στην ανάλυση και ερμηνεία των αιτιών του εγκληματικού φαινομένου, αλλά αντίθετα στοχεύει στο να συμβάλλει στην εξάπλωση ενός συναισθήματος τρόμου και σύγχυσης, προβάλλοντας συγκρουσιακές εικόνες της κοινωνίας. Ο ίδιος κάνει λόγο για "τρομολαγνεία" υποστηρίζοντας ότι η επίπλαστη εικόνα που παρουσιάζουν τα ΜΜΕ οδηγεί στον ηθικό πανικό³⁴ και εδραιώνει στερεότυπα που οδηγούν σε φόβο και γενικότερες παθολογικές φοβίες. Αυτή η απεικόνιση οδηγεί σε διάβρωση των κοινωνικών και διανθρώπινων σχέσεων.

³⁰ Το ίδιο σελ. 125

³¹ Νεράτζη Π., "Εγκληματικότητα και τύπος" στο "Οι νέοι παραστάτες: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα", Δήμος Θεσσαλονίκης, 1985, σελ. 83

³² Κουράκης Ν., "Σκέψεις για το πρόβλημα της σύγχρονης τρομοκρατίας", Ελλ. Επιθ. Εγκλ. Ι, 1988, σελ. 131

³³ Πανούσης Γ., "Εγκληματολογία, Εγκληματολογική Έρευνα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης", Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999, σελ. 95

³⁴ βλ. και Bennet T., "Θεωρίες για τα μέσα, θεωρία για την κοινωνία", στο "Κοινωνία, Εξουσία και ΜΜΕ", Παπαζήση, 1989, σελ. 56

Ειδικότερα, οι αναφορές των ΜΜΕ σε βίαιες συμπεριφορές, μικρής εγκληματικότητας ή αντικοινωνικές είναι συχνά συνδεδεμένες με ομάδες πληθυσμού όπως νέοι, μετανάστες, φτωχοί κτλ. Ταυτόχρονα, ανασφάλεια δημιουργούν αναφορές των ΜΜΕ σε περιοχές “επικίνδυνες”, “προβληματικές” και “ευαίσθητες”. Τέτοιες αναφορές γεννούν εντονότερα συναισθήματα ανασφάλειας στους πολίτες των περιοχών αυτών ενώ ταυτόχρονα οι νέοι των περιοχών αυτών νιώθουν στιγματισμένοι και απειλούμενοι με αποτέλεσμα να γίνονται πιο επιθετικοί και απειλητικοί³⁵.

Υποστηρίζεται περαιτέρω η άποψη³⁶ ότι τα ΜΜΕ και οι φορείς πολιτικής εξουσίας συχνά κατασκευάζουν μια κοινωνική αναπαράσταση την οποία διαχέουν μέσα στην κοινωνία με σκοπό την επιρροή της κοινής γνώμης. Αυτή η επίπλαστη πραγματικότητα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο πολιτικής ή επικοινωνιακής επένδυσης. Αυτή η επένδυση μπορεί για παράδειγμα να εξυπηρετεί σκοπούς της πολιτικής εξουσίας, η οποία με την αφορμή της καταπολέμησης τέτοιων αισθημάτων φόβου και ανασφάλειας να δικαιολογεί την ενίσχυση αυστηρών κατασταλτικών μέτρων και να διευρύνει την ποινικοποίηση των ποικίλων κοινωνικών συμπεριφορών. Συχνά, η εικόνα που διαδίδεται από τα μέσα εντείνει τον φόβο των πολιτών και συνεπάγεται τη διαμόρφωση μιας στάσης καχυποψίας και έντονης τιμωρητικότητας.

³⁵Digneffe F., *‘Αίσθημα ανασφάλειας, παραβατικότητα και κοινωνικός αποκλεισμός’*, μτφρ. Γ. Νικολόπουλος, στο Ποινική Δικαιοσύνη, 2000, σελ. 891.

³⁶Παπαθεοδώρου Θ. Π., *‘Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 81

Μέσα σε αυτή την περιρρέουσα ατμόσφαιρα βίας και ανασφάλειας η κοινωνία που διακατέχεται από αισθήματα φόβου είναι πιθανό να αποζητήσει ένα αυταρχικό κράτος, που επιβάλλει το νόμο με μηδενική ανοχή και συντηρητικές και αυταρχικές αξίες³⁷. Ειδικότερα, σύμφωνα με τους Coing και Meunier (1980)³⁸ το αίσθημα ανασφάλειας των πολιτών διευκολύνει στο να γίνουν αποδεκτές από το κοινό κατασταλτικές παρεμβάσεις των φορέων πολιτικής εξουσίας και ενισχύει την κρατική επιβολή. Ταυτόχρονα, δημιουργείται μια στρατηγική ομοφωνίας με το σύνολο των πολιτών ανεξαρτήτως κοινωνικής και ταξικής προέλευσης να νιώθουν εξίσου αδύναμοι απέναντι στον κίνδυνο του εγκλήματος. Ως αποτέλεσμα αυτού του ευρύτατου συναισθήματος ανασφάλειας η κρατική εξουσία επιδιώκει να αναχθεί σε καθοδηγητή και προστάτη της κοινωνίας μεταφέροντας στο σύνολο του πληθυσμού την εντύπωση ότι το προστατεύει από ένα κοινό πρόβλημα, από έναν "κοινό εχθρό", που η ίδια, ωστόσο, έχει εξ αρχής προβάλλει και επιβάλλει σαν εικόνα στο κοινό.

Βέβαια, η παραπάνω άποψη δεν γίνεται αποδεκτή ως πλήρως τεκμηριωμένη και επιδέχεται κριτικής ειδικά στο σημείο που αφορά την στρατηγική ομοφωνίας. Όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, ο φόβος του εγκλήματος δεν οδηγεί πάντα σε ομοιογενοποίηση του συνόλου των πολιτών, αλλά αντίθετα μπορεί να εντείνει το χάσμα και τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες.

1.4. Η στάση του κοινού στην αντιμετώπιση του εγκλήματος

Οι κανόνες του ποινικού δικαίου και οι ποινές, που πολλοί από αυτούς επισύρουν, έχουν καθολικό και δεσμευτικό χαρακτήρα. Με άλλα λόγια δεσμεύουν το σύνολο των πολιτών και επιδιώκουν την εξασφάλιση μιας κοινής συμπεριφοράς των μελών της κοινωνίας αρμόζουσας στις αξίες και τους περιορισμούς που επιβάλλονται για την ομαλή λειτουργία της. Οι κανόνες του ποινικού δικαίου λειτουργούν προληπτικά με σκοπό να αποτρέψουν το άτομο από την τέλεση του εγκλήματος, αλλά και τιμωρητικά με σκοπό να ‘‘συμμορφώσουν’’ τον δράστη μετά την προσβολή ενός έννομου αγαθού.

³⁷ Το ίδιο σελ. 92

³⁸ Coing H. και Meunier C., (1980) ‘*Insecurite urbaine: une arme pour le poivoir*’, Anthropolos, σελ. 24

Αναφερόμενοι στην στάση του κοινού στην αντιμετώπιση του εγκλήματος είναι απαραίτητο να καθορίσουμε εκ των προτέρων το περιεχόμενο της έννοιας του. Η ομολογουμένως διαδεδομένη έννοια του "κοινού" ανευρίσκεται αρκετά συχνά εντός πολιτικών αλλά και δημοσιογραφικών λόγων και η εκφορά της εΐθισται να σημαίνει την "πλειονότητα των πολιτών" άρα "τους πολίτες μιας κοινωνίας"³⁹. Για την έννοια του κοινού έχουν διατυπωθεί διάφοροι ορισμοί. Αναφέρουμε τον ορισμό των G. & A. Theodorson⁴⁰ σύμφωνα με τους οποίους το κοινό αποτελεί "ένα σημαντικό αριθμό ατόμων, που μοιράζονται ένα κοινό ενδιαφέρον για το οποίο αυτοί και άλλοι είναι ενημερωμένοι".

Σύμφωνα με άλλον ορισμό το "κοινό" αποτελεί μια "άτυπη κοινωνική ομάδα, της οποίας τα μέλη μπορεί να έχουν τις ίδιες απόψεις και τα ίδια ενδιαφέροντα, που δεν έχουν, όμως, δημιουργηθεί από προσωπική επαφή μεταξύ τους"⁴¹. Και στους δύο ανωτέρω ορισμούς έμφαση δίνεται στα στοιχεία του κοινού ενδιαφέροντος και των κοινών αντιλήψεων που ενώνουν τα άτομα που ανήκουν στο "κοινό". Η έννοια της κοινής γνώμης αφορά στις "εκφρασμένες απόψεις των μελών του γενικού κοινού που είναι τυπικά συγκεντρωμένες μέσα από έρευνες και δημοσκοπήσεις"⁴² αν και δεν υπάρχει για την έννοια αυτή κάποιος κοινά αποδεκτός ορισμός.

Η παραπάνω σύντομη ανάλυση της έννοιας του κοινού είναι απαραίτητη για να αντιληφθούμε και την έννοια του κοινού αγαθού και περαιτέρω της δημόσιας ασφάλειας που σχετίζεται έμμεσα με τον φόβο του εγκλήματος και τον σχηματισμό του. Η ασφάλεια αποτελεί ένα κοινό αγαθό. Με την έννοια του «κοινού» χαρακτηρίζουμε ένα αγαθό που προορίζεται για όλους, χρησιμοποιείται από όλους, επιμερίζεται αναλογικά σε όλους, μπορούν όλοι να έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε αυτό και τέλος εξοπλίζεται με προστατευτική εμβέλεια τέτοια που να εγγυάται τα δικαιώματα κάθε κοινωνού⁴³.

³⁹Ζαραφωνίτου Χ., 'Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί', Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 24

⁴⁰ Theodorson G. & A., (1979) 'A modern dictionary of Sociology,' Barners & Noble Books, λήμμα: public, σελ. 324

⁴¹Βασιλείου Θ. Α., και Σταματάκης Ν., 'Λεξικό επιστημών του ανθρώπου', Gutenberg, 1992, λήμμα: 'κοινό', σελ. 206

⁴²Hancock L., (2006) λήμμα 'Public opinion' στο E. McLaughlin & J. Muncie, 'The Sage Dictionary of Criminology', Sage, σελ. 324

⁴³ Παπαθεοδώρου Θ. Π., 'Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική', Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 100

Ένα από τα σημεία συνάντησης του ενδιαφέροντος του συνόλου των πολιτών αποτελεί η εξασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας ως κοινού αγαθού και η από κοινού ανάπτυξη και εφαρμογή μιας αντεγκληματικής πολιτικής ικανής να διαφυλάξει την δημόσια ασφάλεια και να καταστείλει τα εγκληματικά φαινόμενα. Με άλλα λόγια βασικό αντικείμενο προβληματισμού του κοινού αποτελεί το κοινωνικό φαινόμενο της εγκληματικότητας και οι τρόποι αντιμετώπισης και καταστολής του φαινομένου από το ίδιο το κοινό, μέσω της αποτελεσματικής συμμετοχής του σε ένα πλαίσιο αντεγκληματικής πολιτικής.

Βασική και αρχική προϋπόθεση της αποτελεσματικής συμμετοχής του κοινού με την έννοια που αυτό ορίστηκε ανωτέρω, στην αντιμετώπιση του εγκλήματος είναι η «ευρεία ενημέρωσή»⁴⁴ του. Ωστόσο, η ορθή και αντικειμενική ενημέρωση αποτελεί μόνο το έναυσμα για την ουσιαστική ενεργοποίηση του κοινού, ενώ απαιτούνται διαρκώς αυξανόμενες ενέργειες από τους ίδιους τους πολίτες με σκοπό την πρόληψη για την αντιμετώπιση του εγκλήματος.

Η πορεία προς την ουσιαστική πρόληψη και αντιμετώπιση του εγκλήματος μέσω της συμμετοχής του κοινού σχετίζεται άμεσα με τις κοινωνικές στάσεις απέναντι στο εγκληματικό φαινόμενο εν ευρεία έννοια⁴⁵. Το ζήτημα της εγκληματικότητας και της κοινής ασφάλειας απασχολεί όλο και εντονότερα το κοινό. Η εγκληματικότητα τις τελευταίες δεκαετίες έπαψε να γίνεται αντιληπτή ως ένα κοινωνικό φαινόμενο που αναπτύσσεται μακριά από την σφαίρα δραστηριοτήτων του κάθε πολίτη.

⁴⁴Τσίτουρα Α., *‘‘Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική’’*, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 1/1988, σελ. 37

⁴⁵Ζαραφονίτου Χ., *‘‘Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί’’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ.13

Αντίθετα, για κοινωνικούς λόγους που αναλύθηκαν ανωτέρω, ακόμα και εάν δεν διέθεταν προσωπικές εμπειρίες θυματοποίησης οι πολίτες άρχισαν να αντιμετωπίζουν όλο και πιο έντονα το φαινόμενο της εγκληματικότητας ως ένα "προσωπικό" πρόβλημα, ως μία απειλή για τους ίδιους, την περιουσία τους, την οικογένειά τους και τα έννομα αγαθά τους στο σύνολό τους, με αποτέλεσμα, μαζί με το αίσθημα δυσπιστίας σχετικά με το ρόλο της αστυνομίας και του ποινικού συστήματος εν γένει, οι πολίτες να μην μπορούν να παραμένουν αμέτοχοι στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

Ήδη από το 1980 στο πλαίσιο μελέτης της αντεγκληματικής πολιτικής αναπτύχθηκε μεταξύ άλλων και το συμμετοχικό πρότυπο⁴⁶, σύμφωνα με το οποίο το εγκληματικό φαινόμενο έπρεπε να εξελιχθεί από υπόθεση αποκλειστικά κρατική σε μια υπόθεση αφορούσα ολόκληρη την κοινωνία με την συμμετοχή και του κοινού στους μηχανισμούς πρόληψης της εγκληματικότητας⁴⁷.

Στο ανωτέρω πλαίσιο της συμμετοχής του κοινού σε μια προσπάθεια εδραίωσης αντεγκληματικής πολιτικής έχουν αναπτυχθεί διάφορα φαινόμενα και μέσα αυτοπροστασίας. Ως απάντηση του κοινού στο αναποτελεσματικό έργο της αστυνομίας και της δυσπιστίας του στην αποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος, το κοινό επιλέγει να αναπτύξει νέα μέσα αυτοπροστασίας, όπως την κοινοτική αστυνόμευση, ομάδες επιτήρησης της γειτονιάς, ιδιωτικές εταιρείες φρούρησης κτλ. Οι παραπάνω «στρατηγικές ελέγχου⁴⁸» είναι στις περισσότερες περιπτώσεις συνέπειες κοινωνικών στάσεων καχυποψίας απέναντι σε εθνικές και κοινωνικές μειονότητες.

⁴⁶Ζαραφονίτου Χ., *‘Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σελ. 14

⁴⁷Ζαραφονίτου Χ., *‘Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 13

⁴⁸Garland D., (2001) *‘The culture of control. Crime and social order on contemporary society’*, Oxford University Press, σελ. 17

Επομένως, ο σύγχρονος κοινωνικός έλεγχος καταρχήν δείχνει να χαρακτηρίζεται από μια τάση μεταστροφής από την αντίδραση στην πρόληψη. Είναι αλήθεια ότι το σύγχρονο ποινικό δίκαιο παρουσιάζεται πιο ήπιο σε σχέση με το δίκαιο παλαιότερων ετών. Ο Έλληνας νομοθέτης ενισχύει αυτή την τάση είτε μέσω της αποποινικοποίησης κάποιων πράξεων, είτε με τη μείωση των πλαισίων ποινών είτε κυρίως με την αντικατάσταση των ποινών στέρησης της ελευθερίας με μέτρα ασφαλείας (π.χ. παραπομπή σε κατάσταση εργασίας, δήμευση, απέλαση κτλ). Αυτές οι εναλλακτικές ποινές που διαρκώς αυξάνονται τις τελευταίες δεκαετίες υποστηρίζεται ότι δεν έχουν πια ως στόχο την τιμωρία αλλά τη ρύθμιση⁴⁹.

Πράγματι, με τις ποινές αυτές ανάγεται σε στόχο του κρατικού μηχανισμού ελέγχου η αποφυγή της διαπόμπευσης και του στιγματισμού του δράστη και διευκολύνεται η κοινωνική του επανένταξη. Ωστόσο η αντίληψη για το έγκλημα στο χώρο του ποινικού δικαίου μπορεί να διαφέρει από την αντίληψη στο χώρο της εγκληματολογίας που αντιμετωπίζει το έγκλημα ως κοινωνικό φαινόμενο και ως τέτοιο αναπτύσσεται και αναλύεται παράλληλα με τη μελέτη των κοινωνικών στάσεων των πολιτών. Επομένως, παρά την ανωτέρω διάθεση του ποινικού νομοθέτη να επιβάλλει ένα ηπιότερο πλαίσιο ποινών που στοχεύει περισσότερο στον σωφρονισμό και όχι τόσο στην παραδειγματική τιμωρία του δράστη, από την άλλη πλευρά το κοινό παρουσιάζει διαρκώς αυξανόμενες τιμωρητικές στάσεις.

Οι έρευνες στάσεων των υποκειμένων συμβάλλουν αφενός στη διευκόλυνση της συμμετοχής του κοινού στην πρόληψη και αντιμετώπιση του εγκλήματος με το να γίνονται γνωστές οι προτάσεις των πολιτών για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Αφετέρου, γίνονται γνωστές οι στάσεις των πολιτών απέναντι στην αντεγκληματική πολιτική και την αποτελεσματικότητά της. Ειδικότερα, οι έρευνες θυματοποίησης έχουν ως στόχο την καταγραφή εγκλημάτων μέσα από μια σειρά ερωτήσεων σχετικά με το αν οι ερωτηθέντες ή κάποιος οικείος τους έχει πέσει θύμα αξιόποινης πράξης⁵⁰. Στόχος πίσω από τις έρευνες αυτές είναι να ανευρεθεί το πραγματικό ποσοστό θυματοποίησης με δεδομένο ότι πολλά αδικήματα δεν καταγγέλλονται για λόγους που θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

⁴⁹Λαμπροπούλου Ε., *‘Έσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του Ελέγχου’*, Κριτική, 2001, σελ. 26 και 87-89

⁵⁰Ζαραφονίτου Χ., *‘Εμπειρική Εγκληματολογία’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ. 40

Ειδικότερα, αναφέρουμε ότι με βάση έρευνα του 2004 έγινε αντιληπτό ότι η πλειοψηφία των πολιτών βρίσκει ως λύση αντιμετώπισης του εγκλήματος τη λήψη κατασταλτικών μέτρων με το 60% να προτείνει την αύξηση της αστυνόμευσης και το 16% να προτείνει την λήψη μέτρων ειδικά για τον περιορισμό ομάδων αλλοδαπών. Τα κοινωνικά μέτρα πρόληψης προτάθηκαν μόνο από ένα 10% του γενικού πληθυσμού που ερωτήθηκε⁵¹. Από τα αποτελέσματα της ανωτέρω έρευνας γίνεται φανερό ότι το ευρύ κοινό δεν αντιλαμβάνεται τα μέτρα πρόληψης και την "προληπτική" αντεγκληματική πολιτική ως αποτελεσματικά. Αντίθετα, υιοθετείται μια τιμωρητική τάση και μια στάση καχυποψίας που στρέφεται ειδικά ενάντια στις ομάδες αλλοδαπών.

Πριν προχωρήσουμε, όμως, στην διατύπωση συμπερασμάτων πρέπει να αναφερθεί ότι τα αποτελέσματα των ερευνών στάσεων και των στατιστικών μελετών και ειδικότερα των ερευνών θυματοποίησης πρέπει πάντα να ερμηνεύονται με προσοχή⁵². Παρατηρείται, συχνά, τα αποτελέσματα των ερευνών θυματοποίησης να έχουν σχηματιστεί από απαντήσεις που δεν στηρίζονται σε εμπειρία του ίδιου του ερωτηθέντος, αλλά σε πληροφορίες που άντλησε από το κοινωνικό του περιβάλλον ή άλλα μέσα πληροφόρησης. Επομένως, οι κοινωνικές παραστάσεις του φόβου του εγκλήματος δεν σχετίζονται άμεσα με προσωπικές εμπειρίες των πολιτών, αλλά συχνά σχηματίζονται με βάση εμπειρίες άλλων ατόμων που βρίσκονται στον κοινωνικό τους περίγυρο, αλλά και μέσα από την διαμόρφωση από διάφορες πηγές πληροφόρησης με κύρια πηγή πληροφόρησης τα ΜΜΕ⁵³.

⁵¹Ζαραφονίτου Χ., '(Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική & Δικαιώματα του Ανθρώπου'', Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 56

⁵²βλ. σχετικά και Ζαραφονίτου Χ., 'Εμπειρική Εγκληματολογία'', Νομική Βιβλιοθήκη, 2004

⁵³Lupton D. και Tulloch J., (1999)'Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition'', The British Journal of Criminology, σελ. 521.

Ως αναφέρθηκε και ανωτέρω, αυτή η περιγραφόμενη τιμωρητική στάση του κοινού οφείλεται συχνά σε πλασματικές προσλαμβάνουσες από τα ΜΜΕ που τρέφουν το φόβο των πολιτών για αιτίες που ήδη αναλύθηκαν. Από την άλλη πλευρά η κοινωνική στάση της τιμωρητικότητας είναι άμεσα συνδεδεμένη και με την δυσαρέσκειά των πολιτών από την αναποτελεσματικότητα της αστυνομίας και του ποινικού συστήματος. Αυτή η τιμωρητική στάση των πολιτών λειτουργεί ανασταλτικά και στην εφαρμογή αντεγκληματικής πολιτικής που στηρίζεται σε μέτρα πρόληψης και κοινωνικής επανένταξης τα οποία ωστόσο, συχνά γίνονται δεκτά με δυσπιστία από την πλειοψηφία των πολιτών⁵⁴.

⁵⁴Conseil de l' Europe, '*La participation du public a la politique criminelle*', Strasbourg 1984 ο.π σε Ζαραφώνιτου Χ., '*Ο φόβος του εγκλήματος*', Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2002, σελ. 19

Κεφάλαιο 2. Εμπιστοσύνη του κοινού στο ποινικό σύστημα (trust- confidence)

Τις τελευταίες δεκαετίες οι θεσμοί του κοινωνικού ελέγχου βρίσκουν το κοινό δύσπιστο και οι μέθοδοι και οι τεχνικές αντιμετώπισης και καταπολέμησης του εγκλήματος κρίνονται από το μεγαλύτερο μέρος του συνόλου των πολιτών ως αναποτελεσματικές. Η ανασφάλεια τροφοδοτείται και ενισχύεται μέσα από μια περιρρέουσα ατμόσφαιρα φόβου, αλλά και από την αδυναμία του κράτους να αναστείλει αποτελεσματικά την ανάπτυξή αυτού του συναισθήματος. Οι πολίτες απαιτούν από το κράτος διαρκώς και πιο αυξημένους δείκτες ασφαλείας, ενώ τα κράτη δέχονται διαρκώς πιέσεις για τη βελτίωση των μορφών πρόληψης του εγκλήματος και την αποτελεσματική καταπολέμηση του⁵⁵. Σε κάθε περίπτωση η εμπιστοσύνη στο ποινικό σύστημα εν γένει είτε αυτή αφορά στο έργο της αστυνομίας είτε στη λειτουργία των δικαστηρίων σχετίζεται άμεσα με την αξιολόγηση του κοινού στα αποτελέσματα του έργου των αντίστοιχων αρχών⁵⁶.

Στην καλύτερη κατανόηση όσων θα παραθέσουμε κατωτέρω σχετικά με την έννοια της εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα θα βοηθούσε στο σημείο αυτό μια διάκριση της εμπιστοσύνης με την έννοια του trust σε σχέση με την εμπιστοσύνη με την έννοια του confidence. Η εμπιστοσύνη με την έννοια του trust και η εμπιστοσύνη με την έννοια του confidence σύμφωνα με κάποιους θεωρητικούς μπορούν να αντιμετωπιστούν ως δύο ξεχωριστές έννοιες. Κατ' άλλες απόψεις υποστηρίζεται ότι μιλώντας για εμπιστοσύνη των πολιτών εννοούμε κυρίως αυτή με την έννοια του trust η οποία εξασφαλίζεται μέσα από διαπροσωπικές εμπειρίες των πολιτών με εκπροσώπους των αρχών και με την άμεση σύνδεσή τους με τη λειτουργία των σχετικών θεσμών⁵⁷. Όπως θα διαπιστώσουμε, ωστόσο, στην παρούσα μελέτη η έννοια της εμπιστοσύνης θα εμπεριέχει στοιχεία και των δύο επιμέρους εννοιών.

⁵⁵ Παπαθεοδώρου Θ. Π., *‘Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 17

⁵⁶ Tyler T., (2001) *‘Public Trust and Confidence in Legal Authorities: What Do Majority and Minority Group Members Want from the Law and Legal Institutions?’*, Behav. Sci. Law, 215-235

⁵⁷ Bradford B., Jackson J., (2010) *‘Trust and confidence in the police: A conceptual review’*, SSRN Electronic Journal, September, 1

Ειδικότερα, ωστόσο, εξ αρχής αναφέρουμε ότι η εμπιστοσύνη με την έννοια του trust μπορεί να γίνει καλύτερα αντιληπτή αν θεωρήσουμε ότι συνδέεται περισσότερο με εμπειρικά δεδομένα των ίδιων των πολιτών και σχετίζεται περισσότερο με την σχέση και την άποψη των πολιτών για τους ίδιους τους αστυνομικούς και τους εκπροσώπους της δικαστικής αρχής ως άτομα. Με άλλα λόγια, η εμπιστοσύνη διαμορφώνεται μέσω της άποψης των πολιτών σε διαπροσωπικό επίπεδο με βάση τις προσωπικές εμπειρίες τους, με βάση τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, τους φόβους και τις προσδοκίες τους. Σύμφωνα με την κοινωνιολογία η εμπιστοσύνη με την έννοια του trust σχετίζεται και διαμορφώνεται μέσω ποικίλων κοινωνικών συνθηκών, όπως είναι οι προσωπικές σχέσεις, οι συναναστροφές και η τριβή του ίδιου του ατόμου με άτομα, εκπροσώπους των θεσμών, οργανισμούς αλλά και με το ίδιο το κράτος⁵⁸.

Περαιτέρω δε η εμπιστοσύνη με την έννοια του trust είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις κοινωνικές συναναστροφές του κάθε ατόμου⁵⁹. Σύμφωνα με αυτή την πτυχή η αίσθηση εμπιστοσύνης διαμορφώνεται περισσότερο με βάση απόψεις που έχουμε για το πώς θα μπορούσε να ενεργήσει και να αντιδράσει κάποιος υπό δεδομένες συνθήκες και με βάση τις σχέσεις που έχει αναπτύξει το άτομο με τα άτομα γύρω του⁶⁰ αλλά και έχοντας ως κριτήριο συμπεριφορές που έχει εκλάβει ήδη κάποιος από το κοινωνικό του περιβάλλον.

Αυτή η έννοια της εμπιστοσύνης μπορεί να συνδεθεί και με όσα αναφέρονται κατωτέρω σχετικά με την σχέση της έλλειψης εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα και τα αυξημένα συναισθήματα φόβου εντονότερα σε μέλη των ευπαθών ομάδων. Τέτοιοι διαπροσωπικοί λόγοι και αρνητικές προσωπικές εμπειρίες εξηγούν επίσης γιατί η εμπιστοσύνη με την έννοια του trust απέναντι στα δικαστήρια είναι επίσης σημαντικά μειωμένη ανάμεσα στα άτομα που νιώθουν κοινωνικά αποκλεισμένα και αποφεύγουν σε κάθε περίπτωση την δικαστική οδό εκδηλώνοντας μια έντονη αμφισβήτηση στην αποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος υπέρ της προστασίας των δικαιωμάτων τους, ως συνέπεια του γενικότερου κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν.

⁵⁸Το ίδιο σελ. 1

⁵⁹Tilly C.,(2005) ‘Trust and rule’, Cambridge University Press 15

⁶⁰Barber B., (1983). ‘The logic and limits of trust’. New Brunswick: Rutgers University Press 193 14

Αντίθετα, στην εμπιστοσύνη με την έννοια του confidence μπορούν να αποδοθούν ποικίλοι ορισμοί. Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει αντιληπτή ως εμπιστοσύνη στην ακεραιότητα και την δικαιοσύνη του θεσμού ή εμπιστοσύνη στον ίδιο τον θεσμό ότι ενεργεί σύμφωνα με τα δέοντα ή ότι δρα αποτελεσματικά προς την κοινή ασφάλεια⁶¹. Με άλλα λόγια η εμπιστοσύνη με αυτή την έννοια σχετίζεται περισσότερο με μια γενικότερη αντίληψη των πολιτών απέναντι στο έργο της αστυνομίας, στα δικαστήρια και στο ποινικό σύστημα εν γένει ως κοινωνικούς θεσμούς⁶². Επομένως, σε αυτή τη βάση το κοινό αίσθημα εμπιστοσύνης έχει τον πυρήνα του όχι τόσο σε διαπροσωπικές σχέσεις και προσωπικές εμπειρίες, αλλά στη γενικότερη αντίληψη των πολιτών ότι η αστυνομία και τα δικαστήρια ως θεσμοί αντιμετωπίζουν τους πολίτες δίκαια, αναγνωρίζουν σε αυτούς δικαιώματα, αντιμετωπίζουν τους πολίτες με αξιοπρέπεια και ενδιαφέρονται για τις ανησυχίες τους⁶³. Μόνο μέσα σε αυτό το πλαίσιο είναι δυνατό τα μέλη της κοινωνίας να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στο ποινικό σύστημα ανεξάρτητα με το αν ανήκουν σε μειονότητες ή σε πιο ισχυρές κοινωνικές ομάδες και ανεξάρτητα από την περιοχή που το κάθε άτομο διαμένει⁶⁴.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και η άποψη των Roberts and Hough (2005)⁶⁵ σύμφωνα με τους οποίους για να μπορέσει να γίνει αντικειμενικά λόγος για αποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος είναι απαραίτητο να μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ των προσωπικών απόψεων των πολιτών σχετικά με το τι πιστεύουν και δέχονται ως αποτελεσματική και δίκαιη αντιμετώπιση με βάση την αντιμετώπιση ενός μεμονωμένου γεγονότος σε σχέση με τις έννοιες της αποδοτικότητας και του δικαίου γενικά στο ποινικό σύστημα.

⁶¹Sherman L.(2001) *“Trust and Confidence in Criminal Justice”*, Fels Center of Government University of Pennsylvania Philadelphia, 7

⁶²Bradford B., Jackson J., (2010) *“Trust and confidence in the police: A conceptual review”*, SSRN Electronic Journal · September, 1

⁶³Tyler T., (2001) *“Public Trust and Confidence in Legal Authorities: What Do Majority and Minority Group Members Want from the Law and Legal Institutions?”*, Behav. Sci. Law 19., 217

⁶⁴ Το ίδιο 217

⁶⁵ Roberts J., Hough M.(2005), *“Understanding public attitudes to criminal justice”*, Maidenhead: Open University Press, 30-31

2.1. Κοινωνικές στάσεις απέναντι στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης

Η έλλειψη εμπιστοσύνης του κοινού απέναντι στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης μπορεί να διαφανεί από σχετικές έρευνες στάσεων. Ειδικότερα, αναφέρουμε ότι σε σχετική έρευνα του 2006 σε επίπεδο εξέτασης της εμπιστοσύνης των πολιτών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης αξιολογήθηκε μεταξύ άλλων η αξιοπιστία και τα εχέγγυα αμεροληψίας των δικαστών, αλλά και η αξιολόγηση των ποινικών αποφάσεων ως προς την αυστηρότητά τους. Με βάση τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας προέκυψε ότι το 64,9% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι οι δικαστές επηρεάζονται από πολιτικές πιέσεις, προσωπικές διασυνδέσεις με το θύμα ή τον κατηγορούμενο (60,1%), οικονομικά ή άλλα ωφελήματα (59,6%) αλλά και από παράγοντες λιγότερο προσωπικούς όπως η εθνική προέλευση του δράστη ή του θύματος (43,9%), το επάγγελμα τους 29,5% και το μορφωτικό τους επίπεδο 29,5%⁶⁶.

Επομένως, με βάση τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι μεγάλο μέρος του συνόλου των πολιτών θεωρούσε και θεωρεί ότι οικονομικά, προσωπικά ή πολιτικά κριτήρια είναι ικανά να διαστρεβλώσουν τα εχέγγυα αμεροληψίας και ανεξαρτησίας των δικαστών κατά την εφαρμογή των νόμων και την έκδοση δικαστικών αποφάσεων. Η επιρροή των δικαστικών και η αίσθηση άνισης αντιμετώπισης των πολιτών από το ποινικό σύστημα με βάση υποκειμενικά κριτήρια παράλληλα με την αίσθηση παραβίασης βασικών δικαιωμάτων των πολιτών σχετικά με την ίση αντιμετώπισή τους από το νόμο έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στο ποινικό σύστημα αφενός, αλλά και στην ίδια τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος αφετέρου⁶⁷.

⁶⁶Ζαραφονίτου Χ. και Κουράκης Ν., ‘‘Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής’’, Ποινικός Λόγος 5, 2008 από τον διαδικτυακό τόπο <https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%9A239/Zarafonitou%20Kourakis%202008.pdf>

⁶⁷Ζαραφονίτου Χ., ‘‘Βίαη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές κρίσης’’, Crime in Crisis, Τμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη, 2016 από τον διαδικτυακό τόπο <http://crime-in-crisis.com/11/>

Άλλος παράγοντας που εντείνει αυτή τη διάθεση αμφισβήτησης της αποτελεσματικότητας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης είναι η αφόρητη βραδύτητα του συστήματος. Σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στην επίσημη ιστοσελίδα του υπουργείου Δικαιοσύνης⁶⁸ σχετικά με τον εξορθολογισμό και την βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης αναφέρεται χαρακτηριστικά: «δεν θα ήταν υπερβολή να πει κανείς ότι η όλη κατάσταση προσεγγίζει, αν δεν ταυτίζεται με το καθεστώς της «αρνησιδικίας», που στο χώρο της ποινικής δίκης εκφράζεται με τη μορφή της «ατιμωρησίας». Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται ιδιαίτερα οξύ στο επίπεδο των κακουρηγμάτων, πολλά από τα οποία δεν έχουν εισέτι δικαστεί σε πρώτο βαθμό, παρόλο που από το χρόνο τελέσεώς τους έχει παρέλθει διάστημα μείζον της 12ετίας. Σε όχι λίγες περιπτώσεις, το αμετάκλητο της σχετικής κρίσης προσεγγίζει τη συμπλήρωση του χρόνου της παραγραφής».

Αυτή η μεγάλη καθυστέρηση απονομής δικαιοσύνης στις περισσότερες δικαστικές υποθέσεις και η μακρά διαδικασία από τη σύλληψη μέχρι την απόφαση μειώνουν την εμπιστοσύνη των πολιτών⁶⁹. Η τιμωρία του δράστη σε πολλές περιπτώσεις επιβάλλεται τόσο ετεροχρονισμένα με αποτέλεσμα πολλές φορές η ποινή να χάνει τον σωφρονιστικό σκοπό της (ιδιαίτερα όσον αφορά σε νεαρούς παραβάτες που μέχρι την εκδίκαση της υποθέσεως και την επιβολή ποινής σε αυτούς ίσως η ποινή να μην χρειάζεται πια ή να μην είναι ικανή να επιφέρει ουσιαστικό σωφρονισμό). Σε κάθε περίπτωση, το θύμα και η οικογένειά του (λόγω της πολυπλοκότητας και της βραδύτητας της λειτουργίας του συστήματος) αναγκάζονται συχνά να αναμειχθούν σε μακρούς χρονοβόρους και οικονομικά ασύμφορους δικαστικούς αγώνες και όταν τελικά επέλθει η καταδίκη του δράστη η ποινή δεν λειτουργεί πλέον ως δικαίωση, αλλά μοιάζει περισσότερο με εκδίκηση⁷⁰.

⁶⁸ Από διαδικτυακή πηγή <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/APXIKH/ΠοινικήΔίκη.aspx>

⁶⁹ Ζαραφονίτου Χ., "Εμπειρική Εγκληματολογία", Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ. 213

⁷⁰ Από διαδικτυακή πηγή <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/APXIKH/ΠοινικήΔίκη.aspx>

Αυτή η αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας του ποινικού συστήματος και η έλλειψη εμπιστοσύνης με την έννοια του trust οδηγεί συχνά σε ενίσχυση της αφανούς εγκληματικότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα περιστατικών που δεν αναφέρονται ποτέ στις αρχές αποτελούν κυρίως σεξουαλικές επιθέσεις εις βάρος γυναικών, οι οποίες δεν νιώθουν ασφαλείς λόγω της στάσης της αστυνομίας και των ίδιων των αστυνομικών, αλλά και των δικαστηρίων⁷¹. Το ίδιο συμβαίνει ακόμα πιο έντονα με αγόρια θύματα σεξουαλικών επιθέσεων που με τον φόβο του στιγματισμού αρνούνται να καταθέσουν την επίθεση⁷². Αποθαρρυντικός παράγοντας είναι κυρίως οι μακρόχρονες διαδικασίες, αλλά και οι θεσμοί της ποινικής δικαιοσύνης που ιδιαίτερα σε εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας «εξαντλούν» τα θύματα μέσα από μια μεγάλη επανάληψη ερωτήσεων και μια ψυχοφθόρα διαδικασία που κάνει συχνά το θύμα να νιώθει ένοχο για όσα υπέστη.

Η παραπάνω εικόνα που επικρατεί στους πολίτες έχει ως αποτέλεσμα από το σύνολο των σεξουαλικών επιθέσεων που υπολογίζεται ότι πραγματικά τελούνται να καταγγέλλεται μόνο το 10%, ενώ τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας καταγγέλλονται πολύ συχνότερα. Οι λόγοι που αποτρέπουν το θύμα να καταγγείλει την άδικη πράξη είναι είτε γιατί το θύμα δεν θεωρεί ιδιαίτερα σοβαρό το έγκλημα-ιδίως σε περιπτώσεις απόπειρας, όπου τα ποσοστά καταγγελιών είναι σαφώς μικρότερα σε σχέση με τα ολοκληρωμένα εγκλήματα, αλλά κυρίως γιατί το θύμα έχει την εντύπωση ότι η αστυνομία δεν θα καταφέρει να του προσφέρει κάτι και επί ματαίω θα εμπλακεί σε οποιαδήποτε δικαστική διαμάχη⁷³.

Παρατηρείται δε ότι τα άτομα που ανήκουν σε κοινωνικά και οικονομικά ασθενέστερες ομάδες καταγγέλλουν σπανιότερα τέτοια περιστατικά έχοντας την πεποίθηση ότι λόγω κοινωνικών προκαταλήψεων εις βάρος τους δεν έχουν πιθανότητες να δικαιωθούν επιτυγχάνοντας την τιμωρία του δράστη ειδικά εάν εκείνος ανήκει σε οικονομικά ισχυρές ομάδες που του εξασφαλίζουν μια θετική «ματιά» από τον δικαστή και μια ισχυρή υπεράσπιση από έναν ακριβοπληρωμένο δικηγόρο.

⁷¹Αρτινοπούλου Β., *‘Θυματολογία και όψεις της θυματολογίας’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996 σελ. 72

⁷²Ζαραφονίτου Χ., *‘Εμπειρική Εγκληματολογία’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ.167-177

⁷³Αρτινοπούλου Β., *‘Θυματολογία και όψεις της θυματολογίας’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, σελ. 72

Επομένως, παρατηρείται μια ιδιαίτερη δυσπιστία και ένα γενικό αίσθημα ανασφάλειας και έλλειψης εμπιστοσύνης σχετικά με την αποτελεσματικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στη δυσλειτουργία και τη δυσκαμψία του ίδιου του συστήματος, στην ανισότητα των καταδικαστικών αποφάσεων και την ακαταλληλότητα των κυρώσεων. Το κοινό, όπως διαφαίνεται και από αποτελέσματα σχετικών ερευνών έχει μια αρνητική εικόνα σχετικά με τη λειτουργία της δικαιοσύνης, που οφείλεται σε παράγοντες όπως η χαοτική λειτουργία της, η μεγάλη καθυστέρηση απονομής των δικαστικών υποθέσεων και η μακρά διαδικασία από τη σύλληψη μέχρι την έκδοση δικαστικής απόφασης⁷⁴. Άλλοι παράγοντες που μπορούν να ενισχύσουν αυτό το αίσθημα δυσπιστίας είναι η άποψη ότι οι νόμοι είναι αναχρονιστικοί και συχνά δεν ακολουθούν τις κοινωνικές εξελίξεις και τη νοοτροπία των πολιτών⁷⁵, αλλά και μια γενικότερη αντίληψη των πολιτών ότι οι κρατικοί υπάλληλοι είναι διεφθαρμένοι και το έργο τους δεν διέπεται πάντα από ηθικές αξίες, που μπορούν να ξεπεράσουν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά συμφέροντα.

2.2. Κοινωνικές στάσεις απέναντι στο ρόλο της αστυνομίας

Όπως αναφέραμε, η εκδήλωση συναισθημάτων ανασφάλειας και φόβου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έλλειψη εμπιστοσύνης (κυρίως με την έννοια του trust) και τη δυσπιστία των πολιτών στη λειτουργία του ποινικού συστήματος. Σημαντικό ρόλο στον σχηματισμό αυτών των κοινωνικών αντιλήψεων παίζει και η δράση της αστυνομίας και των εκπροσώπων της και το κατά πόσο αυτή είναι αποδεκτή από την κοινωνία και γίνεται αντιληπτή ως αποτελεσματική και πρόθυμη⁷⁶. Με άλλα λόγια, η εικόνα που έχει το κοινωνικό σύνολο για την αστυνομία είναι σημαντική για να αντλήσουμε συμπεράσματα και για την γενικότερη εικόνα που έχει για το ποινικό σύστημα, καθώς η αστυνομία θεωρείται ο φορέας που το θέτει σε κίνηση⁷⁷.

⁷⁴Ζαραφονίτου Χ., ‘‘Εμπειρική Εγκληματολογία’’, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ.213

⁷⁵Το ίδιο, σελ. 214

⁷⁶ Box St., Hale C., Andrews G., (1988) ‘‘Explaining fear of crime’’, The British Journal of Criminology, 353

⁷⁷.Λαμπροπούλου Ε, ‘‘Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος’’, Παπαζήσης, 1994, σελ. 203

Στις κοινωνικές αναπαραστάσεις ο θεσμός της αστυνομίας γίνεται κατανοητός ως ένας «οργανισμός στην υπηρεσία του τοπικού πληθυσμού»⁷⁸ και ως εκ τούτου αξιολογείται με βάση το πόσο ικανοποιημένος είναι ο τοπικός πληθυσμός από τις υπηρεσίες του. Η εμπιστοσύνη προς το αστυνομικό έργο βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το αίσθημα φόβου των πολιτών, καθώς έχει διαπιστωθεί και με σχετικές έρευνες ότι οι πολίτες εκείνοι που δεν είναι ικανοποιημένοι από τη δράση της αστυνομίας είναι και εκείνοι που αναπτύσσουν εντονότερα το αίσθημα του φόβου του εγκλήματος⁷⁹.

Η αστυνομία γίνεται συχνά αντιληπτή ως ο μόνος φορέας κοινωνικού ελέγχου με τον ρόλο των πολιτικών φορέων, του συνόλου της κοινωνίας, αλλά και την προσωπική μας ευθύνη να έρχονται σε δεύτερη μοίρα στο κοινό αίσθημα⁸⁰. Πράγματι, η αστυνομία αποτελεί ένα από τα μέσα κοινωνικού ελέγχου και μια από τις πιο αντιπροσωπευτικές μορφές άσκησης κρατικής εξουσίας. Η εμπιστοσύνη στο σύστημα αστυνόμευσης είναι στοιχείο μεγάλης αξίας και οποιοσδήποτε κλονισμός της μπορεί να έχει σημαντικά κοινωνικά αποτελέσματα. Η εμπιστοσύνη στο ρόλο και το έργο της αστυνομίας και κατ' επέκταση του ποινικού συστήματος κλονίζεται ειδικότερα όταν α) δεν κρίνεται ικανή να προστατεύσει αποτελεσματικά τους πολίτες, β) δεν λαμβάνει αποτελεσματικά μέτρα πρόληψης, ώστε να αποτρέψει την τέλεση εγκλήματος γ) δεν τιμωρεί τους ενόχους και δ) δεν διαθέτει μέσα για την αποκατάσταση της προκληθείσας από το έγκλημα βλάβης⁸¹. Πέρα από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό περαιτέρω ότι οι πολίτες θύματα εγκληματικών περιστατικών έχουν να αντιμετωπίσουν και ένα μεγάλο γραφειοκρατικό εμπόδιο που καθιστά ακόμα πιο δύσκαμπτο το έργο της αστυνομίας και αυξάνει το αίσθημα αναποτελεσματικότητας της.

⁷⁸Ζαραφωνίτου Χ., «(Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική & Δικαιώματα του Ανθρώπου», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 53

⁷⁹Έρευνα του 2004, όπου το 71,8% αξιολογεί το έργο τοπικού αστυνομικού τμήματος ως λίγο ή καθόλου αποτελεσματικό, ενώ η αξιολόγηση είναι ακόμα πιο αρνητική από θύματα ή από άτομα που νιώθουν ανασφάλεια με τα ποσοστά να φτάνουν στο 75,8% έως και 77,6% βλ. Χ. Ζαραφωνίτου, «(Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική & Δικαιώματα του Ανθρώπου», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 53

⁸⁰Πανούσης Γ., «Εγκληματολογία, Εγκληματολογική Έρευνα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης», Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999, σελ. 128

⁸¹Λαμπροπούλου Ε., «Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του ελέγχου», Κριτική 2001, σελ. 31

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ότι η έλλειψη εμπιστοσύνης στο έργο της αστυνομίας οφείλεται ακόμα και στην αντίληψη του κοινού ότι η αστυνομία δεν διαθέτει επαρκή μέσα και συστήματα ανίχνευσης και ανακάλυψης του κοινού εγκλήματος ούτε διαθέτει τα κατάλληλα σύγχρονα μέτρα πρόληψης. Σε αυτό το αίσθημα δυσπιστίας συμβάλλει και η διάδοση όλο και περισσότερων οικονομικών και ηλεκτρονικών εγκλημάτων που αυξάνονται παράλληλα με την πρόοδο της τεχνολογίας πιο γρήγορα απ' ότι αναπτύσσονται οι τρόποι αντιμετώπισής τους⁸² από τον κρατικό μηχανισμό προστασίας.

Η άποψη των πολιτών για την αποτελεσματικότητα του έργου της αστυνομίας επηρεάζεται συχνά και από την εικόνα που παρουσιάζουν τα ΜΜΕ. Η εικόνα που έχουν οι πολίτες για την αστυνομία στην πραγματικότητα είναι έμμεση⁸³ δηλαδή διαμορφώνεται με βάση τις προσλαμβάνουσες από τον τύπο και γενικά τα ΜΜΕ, τα οποία μπορούν να επηρεάσουν γενικότερα τις αντιλήψεις των πολιτών για το έγκλημα και την εγκληματικότητα και να κατευνάσουν ή να εντείνουν τον φόβο του εγκλήματος, όπως αναλυτικά παραθέσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Η εικόνα που προβάλλουν τα μέσα για τον θεσμό της αστυνομίας και τον ρόλο των οργάνων της παρουσιάζει μια έντονη αμφιθυμία, η οποία συχνά διαμορφώνεται με βάση τις εικόνες που αποζητά το ίδιο το κοινό. Από τη μία πλευρά το κοινό αποζητά σκληρότερα μέτρα και επιθυμεί να βλέπει τα όργανα της αστυνομίας να δρουν ασκώντας ακόμα και βία κρίνοντας την μέτρο πρόσφορο και αναγκαίο για την καταστολή της εγκληματικότητας. Αυτή η ανάγκη του κοινού να αντλήσει εικόνες του "σκληρού" αστυνομικού που δήθεν θα προσδώσει στο κοινό ασφάλεια οδηγούν σε προβολή σκληρών εικόνων βίας, καταδιώξεων και συλλήψεων στα όρια της παραβίασης της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

⁸²Πανούσης Γ., *‘Εγκληματολογία, Εγκληματολογική Έρευνα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης’*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999, σελ. 130

⁸³Το ίδιο σελ. 127

Από την άλλη πλευρά, το ίδιο το κοινό κατακρίνει άλλοτε παρόμοιες συμπεριφορές των αστυνομικών εντός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων τους και ζητά την τιμωρία τους και την επιβολή σκληρότατων μέτρων. Μέσα από την προβολή αυτής της οπτικής οι αστυνομικοί χαρακτηρίζονται συχνά ως αυταρχικοί, συντηρητικοί, εχθρικοί, καχύποπτοι και ρατσιστές. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι που δημιουργούν την ταμπέλα της «μπλέ στολής»⁸⁴. Επομένως, ο αστυνομικός θεσμός γίνεται θύμα μιας αμφιθυμίας της κοινής γνώμης ανάμεσα στην "κρατοφοβία" και την "κρατολατρεία"⁸⁵, στην οποία δύσκολα μπορεί να ισορροπήσει και να φανεί αποτελεσματικός στο έργο του.

Η ερευνητική εμπειρία παρουσιάζει μια γενική δυσαρέσκεια από τους πολίτες προς τον ρόλο και την δράση της αστυνομίας⁸⁶. Με βάση αποτελέσματα σχετικής έρευνας του 2006⁸⁷ το έργο της αστυνομίας σε τοπικό επίπεδο έφτασε σε ποσοστά αναποτελεσματικότητας 68,7% με ακόμα εντονότερα χαμηλά ποσοστά στην κεντρική Αθήνα. Αυτή η αύξηση της έλλειψης εμπιστοσύνης των πολιτών στην κεντρική Αθήνα είναι δικαιολογημένη ιδιαίτερα αν αναλογιστεί κανείς ότι οι απαιτήσεις των πολιτών από το έργο της αστυνομίας εμφανίζονται ιδιαίτερα αυξημένες στα αστικά κέντρα λόγω της μειωμένης κοινωνικής συνοχής σε αυτά, όπως θα αναλυθεί στο τρίτο κεφάλαιο⁸⁸.

⁸⁴Λαμπροπούλου Ε., *‘Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος’*, Παπαζήσης, 1994, σελ. 203

⁸⁵Τσαλικόγλου Φ., Αρτινοπούλου Β., Ζαραφονίτου Χ., Μαντογλου Α., *‘Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο’*, αδημοσίευτη έρευνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο 1994, σελ 3

⁸⁶Ζαραφονίτου Χ., *‘Εμπειρική Εγκληματολογία’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ. 167-177

⁸⁷Ζαραφονίτου Χ., *‘Ο Φόβος του εγκλήματος’*, Το Βήμα, 2008

⁸⁸Ζαραφονίτου Χ., *‘Ο φόβος του εγκλήματος, ένα ελληνικό παράδοξο’*, Ποινδικ και Εγκληματολογία 1, 2009

2.3. Η συμμετοχή των πολιτών στην αντεγκληματική πολιτική- Το ζήτημα της ιδιωτικής προστασίας

Καθώς η έλλειψη εμπιστοσύνης στο έργο της αστυνομίας διαρκώς αυξάνεται, ο εντοπισμός και η σύλληψη των δραστών καθίσταται όλο και πιο δυσχερής και ο φόβος του εγκλήματος εξαπλώνεται το κράτος αποτελεί επίσημο φορέα επιβολής με μονοπωλιακή θέση. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι πολίτες νιώθουν όλο και εντονότερα την ανάγκη να ενισχύσουν τον ρόλο τους και να συμμετέχουν με κάθε τρόπο στην προστασία της δημόσιας, αλλά κυρίως της ιδιωτικής ασφάλειας των ίδιων και της περιουσίας τους.

Με μια πρώτη ματιά η υποστήριξη μιας μορφής συμπαραγωγής δημόσιας ασφάλειας από το κράτος και τους πολίτες γίνεται δεκτή με αισιοδοξία. Η συμμετοχή του κοινού στο πλαίσιο μιας αντεγκληματικής πολιτικής στηρίζεται στην ιδέα μιας επικουρικής λειτουργίας των πολιτών προς το κράτος, το οποίο δεν θα παραιτηθεί από το καθήκον κατοχύρωσης των έννομων αγαθών των πολιτών του αλλά θα προσαρμοστεί στις ιδιαίτερες κοινωνικές ανάγκες και θα τελειοποιήσει αυτή τη κοινωνική παροχή προς όφελος του κοινωνικού συνόλου με την βοήθειά του (το οποίο μέσα από την πρακτική αυτή θα αντιληφθεί τις αντεγκληματικές πολιτικές ως αντικείμενο αμοιβαίου σεβασμού και κοινής προσπάθειας.)

Σε αυτό το πλαίσιο κάποιοι θεωρητικοί⁸⁹ αντιλαμβάνονται με λιγότερη δυσπιστία την αυτορρύθμιση φαινομένων αντεγκληματικής πολιτικής από τους ίδιους τους πολίτες. Αντίθετα, θεωρούν ότι η συνδιαχείριση και η συμπαραγωγή της δημόσιας ασφάλειας σε τοπικό επίπεδο από το κράτος και τους πολίτες δεν είναι σημάδι αποδυνάμωσης της αντεγκληματικής πολιτικής, αλλά μια ανάγκη της κοινωνίας να διεκδικήσει μεγαλύτερη αυτονομία και μια ενίσχυση της ευαισθητοποίησης των τοπικών κοινωνιών στο κομμάτι της εγκληματικότητας που τους επηρεάζει άμεσα και ως εκ τούτου απαιτούν ενεργό ρόλο στην σχεδίαση και την εφαρμογή των προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων⁹⁰ ασκώντας για το σκοπό αυτό ποικίλες μορφές πίεσης.

⁸⁹Παπαθεοδώρου Θ. Π., 'Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική', Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 102

⁹⁰Το ίδιο σελ. 102

Ως τέτοιες μορφές πίεσης μπορούν να γίνουν αντιληπτά τα αιτήματα των πολιτών για παρέμβαση της δημοτικής αστυνομίας και συστηματοποίηση της κοινοτικής αστυνόμευσης ως μια μορφή αποκέντρωσης της αντεγκληματικής πολιτικής που σύμφωνα με την άποψη της κοινής γνώμης θα είναι καλύτερα προσαρμοσμένη, στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών⁹¹. Αντίστοιχη μορφή πίεσης ασκεί και η διαρκώς αυξημένη προσφυγή των δυσαρεστημένων από την κρατική αντεγκληματική πολιτική πολιτών στην ιδιωτική προστασία. Πλέον, και στη χώρα μας επιτρέπεται η συγκρότηση ιδιωτικών «αστυνομιών» για τις ανάγκες ασφάλειας ή φρούρησης εγκαταστάσεων ή χώρων ή με σκοπό τη συνοδεία χρηματαποστολών κτλ και ρυθμίστηκε από τον νόμο ο τρόπος ίδρυσης και λειτουργίας ιδιωτικών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών ασφαλείας φαινόμενο πίσω από το οποίο κρύβονται σημαντικοί κίνδυνοι⁹².

Στην πράξη η ιδιωτικοποίηση της προστασίας και η σταδιακή μετατροπή της ασφάλειας σε καταναλωτικό αγαθό ελλοχεύει μεταξύ άλλων τον κίνδυνο της διεύρυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων, με τα πιο πλούσια κοινωνικά στρώματα να «αγοράζουν» την ασφάλειά τους έναντι των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων που υποχρεούνται να αρκεστούν στα μέτρα δημόσιας ασφάλειας ασχέτως με το πόσο ασφαλείς νιώθουν με αυτά και την επάρκειά τους⁹³.

⁹¹Πανούσης Γ., *“Τοπική κοινωνία και κοινοτική αστυνόμευση”*, Αστυνομική Επιθεώρηση, 1999, σελ. 684

⁹²Αλεξιάδης Σ., *“Εγκληματολογία”*, Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 304

⁹³Παπαθεοδώρου Θ. Π., *‘Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 17

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες ιδιωτικές εταιρείες υπηρεσιών ασφαλείας εμφανίζονται για να καλύψουν τα κενά του κρατικού μηχανισμού πρόληψης της εγκληματικότητας, οι οποίες στηρίζουν την ανάπτυξη και την διατήρησή τους στο φόβο και την ανασφάλεια των οικονομικά εύρωστων κοινωνικών ομάδων. Η εξάπλωσή τους είναι τέτοια που μπορεί να γίνει λόγος για "βιομηχανία ιδιωτικής προστασίας"⁹⁴. Χαρακτηριστικά αυτών των εταιριών είναι ότι δουλεύουν με σύμβαση έργου, διαθέτουν συγκεκριμένο προσωπικό ασφαλείας με ειδική εκπαίδευση, στολή, σήματα, με σύγχρονο τεχνολογικό και μηχανικό εξοπλισμό.

Υποστηρίζεται⁹⁵ ότι η ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας στην πραγματικότητα δεν βοηθά στην αντιμετώπιση και την καταστολή των εγκληματικών φαινομένων. Ως αναφέρει και ο Β. Καρύδης (2011), *"οι ιδιωτικές εταιρείες υπηρεσιών ασφαλείας ενδιαφέρονται για την καταπολέμηση του εγκλήματος όσο ενδιαφέρονται για τον αφοπλισμό οι βιομηχανίες όπλων"*. Με άλλα λόγια, οι εταιρείες αυτές έχουν έναν κερδοσκοπικό σκοπό που εμπλέκεται όμως με ανθρωπιστικούς σκοπούς και με το κομμάτι της δημόσιας ασφάλειας, ενώ στην πράξη ο φόβος του εγκλήματος γίνεται μέσο κερδοφορίας και ως τέτοιο δεν συμφέρει να εξαλειφθεί. Παράλληλα, ανησυχία προκαλεί το γεγονός ότι ο έλεγχός τους και η υποταγή τους σε ορισμένους κρατικούς κανόνες είναι δυσχερής λόγω του ιδιωτικού χαρακτήρα τους⁹⁶.

⁹⁴ Αλεξιάδης Σ., *‘Εγκληματολογία’*, Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 317

⁹⁵ Καρύδης Β., *‘Ο Φόβος του Εγκλήματος και άλλα δαιμόνια της αστακής καθημερινότητας’*, στο *‘Η Αθήνα σήμερα’*: Επιστημονικό Συμπόσιο, 9 και 10 Δεκεμβρίου 2011, Ίδρυμα Μωραΐτη, 2015, σελ. 150

⁹⁶ Λαμπροπούλου Ε., *‘Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του ελέγχου’*, Κριτική, 2001, σελ. 80-86

Αυτά τα φαινόμενα συντηρούν τις υφιστάμενες οικονομικές ανισότητες προωθώντας μια κρίση αξιών και μια έντονη υποβάθμιση της κοινωνικής αλληλεγγύης και του κοινωνικού αισθήματος περί δικαίου. Ως συνέπεια, τα άτομα που ανήκουν σε ασθενέστερες οικονομικά ομάδες, νιώθουν ακόμα εντονότερα ότι είναι ευάλωτα και εκτεθειμένα απέναντι στον κίνδυνο του εγκλήματος με αποτέλεσμα να εκφράζουν μια ταυτόχρονη αμφισβήτηση προς το έργο των θεσμών και των εκπροσώπων τους και να εμφανίζουν μια απόλυτη έλλειψη εμπιστοσύνης προς το ποινικό σύστημα και τους εκπροσώπους του βάσει των προσωπικών χαρακτηριστικών τους⁹⁷.

Σε γενικές γραμμές παρατηρείται ότι η εμπιστοσύνη των πολιτών στο ποινικό σύστημα παρουσιάζεται μειωμένη τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτή η αντίληψη περί αδυναμίας στον μηχανισμό του κοινωνικού ελέγχου και της δημόσιας ασφάλειας μπορεί κατά συνέπεια σταδιακά να δημιουργήσει ρήγματα στην κοινωνική συνοχή και να μειώσει τον σεβασμό των πολιτών προς τους κανόνες, οι οποίοι σε μια προσπάθεια να προστατευτούν με κάθε μέσο και διακατεχόμενοι από έντονα συναισθήματα φόβου τείνουν να παίρνουν το νόμο στα χέρια τους καταλήγοντας σε ακραίες τιμωρητικές συμπεριφορές που ξεπερνούν κατά πολύ τα όρια της άμυνας.

Επομένως, η περιορισμένη εμπιστοσύνη των πολιτών στο ποινικό σύστημα αυξάνει τον φόβο τους και οδηγεί τους πολίτες στο να αποζητούν την εφαρμογή μιας τιμωρητικής αντεγκληματικής πολιτικής που δεν έχει στόχο στην αποκατάσταση του εγκληματία, αλλά στην τιμωρία του. Η διαπίστωση αυτή σχετίζεται περαιτέρω και με την τάση αμφισβήτησης που έχει η πλειοψηφία των πολιτών απέναντι στην αποτελεσματικότητα της απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Η αποκατάσταση του εγκληματία φαίνεται να μην γίνεται αποδεκτή σαν ιδέα από την πλειοψηφία του πληθυσμού⁹⁸.

⁹⁷Ζαραφονίτου Χ., ‘Βίαιη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές κρίσης - *Crime in Crisis*’, Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη από τον διαδικτυακό τόπο <https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%9A239/Zarafonitou%20Kourakis%202008.pdf>

⁹⁸Ζαραφονίτου Χ., ‘Εμπειρική Εγκληματολογία’, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ. 274

Αναζητώντας τα πραγματικά αίτια της αύξησης του αισθήματος φόβου του εγκλήματος, οι παράγοντες του οποίου θα αναλυθούν κατωτέρω, αντιλαμβανόμαστε ότι το πρόβλημα της έλλειψης εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα εν γένει είναι κυρίως κοινωνικό και ως τέτοιο είναι απαραίτητο το κράτος να λάβει μέτρα ενίσχυσης της εμπιστοσύνης του κοινού αλλά και κοινωνικής ένταξης κυρίως των ευάλωτων και περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων.

3. Ανασφάλεια και φόβος του εγκλήματος

Ο φόβος είναι το "σκόπιμο, δυσάρεστο, ψυχικό συναίσθημα που εκδηλώνεται ως νευρολογική αντίδραση του οργανισμού μπροστά σε κάποια κατάσταση ή σε κάποιο γεγονός, που γίνεται αντιληπτό διαμέσου των αισθήσεων"⁹⁹. Ειδικότερα, ως φόβος του εγκλήματος ορίζεται «το συνολικό άγχος των κατοίκων μιας περιοχής, μιας πόλης ή χώρας, το οποίο προέρχεται από το φόβο πιθανής θυματοποίησης των ίδιων ή κοντινών τους προσώπων από βίαιες (κατά κύριο λόγο) εγκληματικές επιθέσεις και ως εκ τούτου συνδέεται με τους δείκτες εγκληματικότητας ή θυματοποίησης της περιοχής¹⁰⁰". Σε συλλογικό επίπεδο, ο φόβος του εγκλήματος ορίζεται ως "τα ψυχολογικά συναισθήματα κατά κανόνα της πλειονότητας των κοινωνιών ότι στον αντίστοιχο τοπικά και χρονικά κοινωνικό χώρο υπάρχει έλλειψη δημόσιας ασφάλειας¹⁰¹".

Από την άλλη πλευρά, η ανασφάλεια μπορεί να καταγράφεται ως φόβος του εγκλήματος που αφορά είτε σε μια υποκειμενική αντίληψη σχετικά με την απειλή που νιώθει το άτομο σε προσωπικό επίπεδο είτε ως ανησυχία που αφορά σε μια γενικευμένη αντίληψη σχετικά με την εγκληματικότητα ως κοινωνικό φαινόμενο¹⁰². Στο σύγχρονο δυτικό κόσμο συχνά αυτές οι ατομικές και συλλογικές ανασφάλειες ταυτίζονται με τον φόβο του εγκλήματος¹⁰³.

Το έγκλημα γίνεται αντιληπτό από το άτομο ως πηγή κινδύνου για τα ατομικά και κοινωνικά αγαθά του. Ως πηγή κινδύνου, επομένως, μπορεί να προκαλέσει φόβο θυματοποίησης ή όπως λέγεται πιο απλά φόβο του εγκλήματος η ένταση του οποίου μπορεί να διαφέρει από άτομο σε άτομο και εξαρτάται από προσωπικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Ειδικότερα, ο φόβος θυματοποίησης σε ατομικό επίπεδο αφορά στο ψυχολογικό συναίσθημα που κατέχει συγκεκριμένο άτομο ότι υπάρχει πιθανότητα να καταστεί το ίδιο θύμα¹⁰⁴.

⁹⁹ Αλεξιάδης Σ., 'Εγκληματολογία', Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 296

¹⁰⁰ Leaute J., (1981) 'Criminologie et Penologie', Les cours du droit, 16

¹⁰¹ Σ. Αλεξιάδης, 'Εγκληματολογία', Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 297

¹⁰² Ζαραφονίτου Χ., '(Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική & Δικαιώματα του Ανθρώπου', Σάκκουλας Αντ. Ν., 2007, σελ. 9

¹⁰³ Το ίδιο, σελ. 35

¹⁰⁴ Αλεξιάδης Σ., 'Εγκληματολογία', Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 296

Παρατηρείται, περαιτέρω, ότι ο φόβος σε ατομικό επίπεδο σχετίζεται περισσότερο με εγκλήματα κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της γενετήσιας ελευθερίας κτλ. Γενικά από έρευνες¹⁰⁵ σε χώρες του εξωτερικού αλλά και στην χώρα μας την τελευταία εικοσαετία συνάγεται το συμπέρασμα ότι τα εγκλήματα βίας είναι εντονότερα συνδεδεμένα με το φόβο του εγκλήματος διότι στις περιπτώσεις αυτές το έγκλημα γίνεται εντονότερα αντιληπτό από το θύμα ως μια άμεση απειλή που επηρεάζει την σωματική του ακεραιότητα και την καθημερινότητα του ως πολίτη.

Αντίθετα, παρατηρείται ότι τα εγκλήματα που αφορούν συλλογικά αγαθά, όπως την απονομή της δικαιοσύνης, την ειρήνη, την φοροδιαφυγή κτλ δεν προκαλούν το αίσθημα του φόβου, με την έννοια της άμεσης απειλής στην ίδια ένταση¹⁰⁶. Το παραπάνω φαινόμενο καταρχήν κρίνεται παράδοξο αν αναλογιστούμε ότι τα παραπάνω εγκλήματα είναι ικανά να προκαλέσουν σαφώς μεγαλύτερες και καθοριστικότερες συνέπειες για το άτομο και την κοινωνία και ως τέτοια θα έπρεπε να αποτελούν βασικότερο αντικείμενο ανησυχίας και κοινωνικής αφύπνισης. Ωστόσο, ενδεχομένως τέτοιου είδους εγκλήματα να μην γίνονται αντιληπτά ως άμεση απειλή και στο πλαίσιο μιας γενικότερης κοινωνικοπολιτικής απάθειας των πολιτών να μην γεννούν συναισθήματα ανασφάλειας στην ίδια ένταση.

Στο σημείο αυτό σημαντικό είναι να αναφέρουμε εκ των προτέρων ότι ο φόβος του εγκλήματος δεν διαμορφώνεται μόνο από τον φόβο θυματοποίησης ο οποίος ορίζεται με βάση τα προσωπικά χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου, αλλά περαιτέρω η γένεση και η ένταση του διαμορφώνονται μέσα από ποικίλους παράγοντες και κοινωνικά φαινόμενα στα οποία εκτίθενται οι πολίτες και τα οποία γίνεται δεκτό ότι μπορούν να οδηγήσουν σε συνθήκες πρόσφορες για την ανάπτυξη εγκληματικών φαινομένων. Ως τέτοιοι παράγοντες που εντείνουν συχνά τα αισθήματα φόβου των πολιτών, ενδεικτικά αναφέρονται η αύξηση των επιπέδων ανεργίας, η γκετοποίηση, η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής ειδικά στα μεγάλα αστικά κέντρα, η διαφθορά και η αναποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος μαζί με την δυσπιστία των πολιτών ως αυτή αναλύθηκε στο προηγούμενο

¹⁰⁵Killias M., 'Précis de Criminologie', Berne, Staempfli Editions, 399, βλ. και Zarafonitou, Ch. "Fear of crime: A comparative approach in the European context", Criminology, 2001, σελ. 50-63

¹⁰⁶ Σ. Αλεξιάδης, 'Εγκληματολογία', Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 296-297

κεφάλαιο¹⁰⁷.

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι η ανασφάλεια γύρω από το έγκλημα δεν πηγάζει πάντα από το έμφυτο συναίσθημα φόβου του ατόμου και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του, αλλά είναι σε γενικές γραμμές απόρροια μιας γενικότερης κοινωνικής αντίληψης περί αποσάθρωσης των ηθικών αξιών και μιας γενικότερης αίσθησης μιας διάχυτης ανομίας. Με βάση τα παραπάνω και όπως θα αναλυθεί κατωτέρω μπορεί να γίνει κατανοητό ότι ο φόβος του εγκλήματος δεν συνδέεται πάντα με προσωπικές εμπειρίες θυματοποίησης, αλλά μπορεί να απορρέει από τις κρατούσες ατομικές και κοινωνικές ανησυχίες και τα μεγέθη του να είναι ανεξάρτητα από τις προσωπικές εμπειρίες των πολιτών¹⁰⁸.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Ph. Robert (1985)¹⁰⁹ το αίσθημα ανασφάλειας δεν στηρίζεται τόσο σε έναν υπαρκτό και συγκεκριμένο κίνδυνο θυματοποίησης που απειλεί το ίδιο το άτομο αλλά σχετίζεται άμεσα με την έλλειψη αποτελεσματικότητας του κράτους και επιβολής ποινικής καταστολής εγκληματικών φαινομένων. Ο φόβος θυματοποίησης δεν προβάλλει το πραγματικό ποσοστό κινδύνου που έχει ένα άτομο να εκτεθεί το ίδιο σε ένα περιστατικό, αλλά την πεποίθηση που έχει σχετικά με το αν το κράτος μπορεί να προφυλάξει το κοινωνικό σύνολο στο οποίο ανήκει από πιθανά εγκληματικά φαινόμενα¹¹⁰.

¹⁰⁷Παπαθεοδώρου Θ. Π., *‘Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 91

¹⁰⁸Ζαραφωνίτου Χ., *‘Ο φόβος του Εγκλήματος: Ένα ελληνικό «παράδοξο»*, ΠοινΔικ & Εγκληματολογία, 2009, σελ. 1

¹⁰⁹Robert Ph., (1985) *‘Insecurite, opinion publique et politique criminelle, Annee Sociologique’*, 211

¹¹⁰Παπαθεοδώρου Θ. Π., *‘Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ.84

3.1. Μεταβλητές που επηρεάζουν την ένταση του φόβου

Ο φόβος του εγκλήματος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την ανασφάλεια των πολιτών απέναντι στα εγκληματικά φαινόμενα¹¹¹. Μεταβλητές που επηρεάζουν την ένταση του φόβου μπορούν να είναι το φύλο, η ηλικία, η αστυνομική αποτελεσματικότητα, η θυματοποίηση, η επικινδυνότητα της περιοχής και το μέγεθός της, το εισόδημα και η εθνική προέλευση¹¹².

Σε έρευνα θυματοποίησης του 2000¹¹³, ως ατομικοί παράγοντες, που επηρεάζουν τα επίπεδα φόβου των πολιτών αναφέρθηκαν μεταξύ άλλων ο τρόπος ζωής του θύματος, η ελκυστικότητα του ως στόχου εγκληματικών φαινομένων και η οικογενειακή του κατάσταση. Με βάση την ανωτέρω έρευνα παρατηρήθηκε ότι τα άτομα με υψηλότερα εισοδήματα θεωρούν ότι είναι πιθανότερο να πέσουν θύματα εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας τους. Το ίδιο επιρρεπείς σε θυματοποίηση είναι ή για την ακρίβεια νιώθουν οι νεαροί άντρες που κυκλοφορούν περισσότερο μόνοι και ενδεχομένως σε περιοχές με αυξημένες πιθανότητες εκδήλωσης εγκληματικών φαινομένων. Αυξημένα επίπεδα φόβου παρατηρήθηκαν και σε ανθρώπους από συγκεκριμένες φυλές που αποτελούν μειονότητες και συχνά δέχονται ρατσιστικές επιθέσεις, όπως είναι οι 'έγχρωμοι' και σε ορισμένες κοινωνίες οι Ασιάτες, από ηλικιωμένους και γυναίκες αλλά και από άτομα που νιώθουν ευαίσθητη τη σωματική τους κατάσταση πχ. άτομα με προβλήματα υγείας, αναπηρία κτλ. Η περιοχή κατοικίας και η κοινωνική συνοχή της περιοχής έρχονται να προστεθούν σε αυτούς τους παράγοντες¹¹⁴.

Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι η ένταση του αισθήματος του φόβου του εγκλήματος μπορεί να συνδέεται είτε με ατομικά χαρακτηριστικά του ατόμου είτε με παράγοντες που αφορούν στο κοινωνικό περιβάλλον .

¹¹¹Ζαραφονίτου Χ., 'Εμπειρική Εγκληματολογία', Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ. 264

¹¹²Το ίδιο σελ. 266

¹¹³Ζαραφονίτου Χ., 'Ο φόβος του εγκλήματος', Σάκκουλας, Αντ. Ν, 2002, σελ. 50

¹¹⁴Το ίδιο, σελ. 51

3.1.1. Σύνδεση του φόβου με ατομικά χαρακτηριστικά- Η έννοια του ευάλωτου

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, τα ατομικά χαρακτηριστικά που γίνεται γενικά αποδεκτό ότι επηρεάζουν τα επίπεδα φόβου είναι κατά κύριο λόγο το φύλο, η ηλικία, το επάγγελμα και το μορφωτικό επίπεδο. Ο φόβος του εγκλήματος επηρεάζεται από παράγοντες σωματικούς, κοινωνικούς και περιστασιακούς. Για παράδειγμα, οι γυναίκες είναι πιθανό να εκδηλώνουν εντονότερα συναισθήματα φόβου σχετικά με σεξουαλικές επιθέσεις, καθώς εκτίθενται περισσότερο σε τέτοιους κινδύνους. Αντίστοιχα γυναίκες, ηλικιωμένοι και σωματικά ευάλωτα άτομα νιώθουν ιδιαίτερα επιρρεπή σε επιθέσεις με αποτέλεσμα να εκδηλώνονται εντονότερα συναισθήματα φόβου ακόμα και αν οι πιθανότητες να εκτεθούν σε τέτοιους κινδύνους είναι αντικειμενικά μειωμένοι. Σημαντικοί είναι, επιπλέον, κοινωνικοί παράγοντες οι οποίοι λαμβάνονται υπόψη από πιθανά θύματα. Για παράδειγμα, οι οδηγοί ταξί, οι τραπεζικοί υπάλληλοι, οι πόρνες, όσοι εργάζονται τη νύχτα είναι αντικειμενικά πιο επιρρεπείς σε ορισμένους κινδύνους λόγω της έκθεσής τους σε συνθήκες υπό τις οποίες είναι πιθανότερο να εκδηλωθούν εγκληματικά φαινόμενα. Το αίσθημα έλλειψης αλληλοβοήθειας και αδυναμίας αντιμετώπισης εγκληματικών επιθέσεων καθιστούν τις ανωτέρω ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες ακόμα πιο επιρρεπείς σε συναισθήματα φόβου¹¹⁵.

Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγει και ο Killias (2001)¹¹⁶, σύμφωνα με τον οποίο ο φόβος του εγκλήματος είναι εφικτό να εκδηλωθεί από άτομα στα οποία είναι πιθανότερο να εμφανιστούν τέτοιου είδους κίνδυνοι και η άμυνα ή η προστασία του ατόμου φαίνεται ανεπαρκής. Περαιτέρω, η ένταση συναισθημάτων φόβου εξαρτάται και από την ένταση των προβλεπόμενων συνεπειών μιας εκληματικής ενέργειας εις βάρος του ατόμου. Ιδιαίτερα αυξημένος φόβος εκδηλώνεται από άτομα όταν κρίνουν τις πιθανές συνέπειες ως πολύ αρνητικές, ενώ παράλληλα νιώθουν ότι δεν διαθέτουν τα κατάλληλα μέτρα (σωματική ρώμη, οικονομικούς πόρους κτλ.), ώστε να μπορέσουν να προνοήσουν για την αποφυγή τους ή να τις αποτρέψουν.

¹¹⁵Το ίδιο, σελ. 35

¹¹⁶Killias M., (2001) '*Précis de Criminologie*', Berne, Staempfli Editions, 411

Τα ποσοστά ανασφάλειας, συχνά, σχετίζονται και με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ίδιου του ατόμου. Φαίνεται ότι ο φόβος του εγκλήματος μπορεί να προκύπτει από την αίσθηση του ίδιου του ατόμου ότι συγκεντρώνει χαρακτηριστικά ομάδας ατόμων "υψηλού κινδύνου" όταν ενυπάρχουν σε αυτό κοινά χαρακτηριστικά και ιδιότητες με άλλα άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες. Με βάση αυτές τις σκέψεις γίνεται κατανοητό ότι η ένταση του φόβου σχετίζεται άμεσα και με την εικόνα που έχει το ίδιο το άτομο για τον εαυτό του και με το πόσο ευάλωτο νιώθει και το συναίσθημά του αυτό δεν σχετίζεται άμεσα με αντικειμενικά, ρεαλιστικά δεδομένα.

Η έννοια του ευάλωτου εισήχθη για πρώτη φορά από τους Skogan & Maxfield (1981). Λίγο αργότερα, η Perloff (1983)¹¹⁷ όρισε την έννοια του ευάλωτου αναφέροντας ότι συνίσταται στην *"αίσθηση ότι κάποιος είναι ευαίσθητος στα αρνητικά μελλοντικά αποτελέσματα και απροστάτευτος από τον κίνδυνο ή από κάποια ατυχία"*. Με άλλα λόγια, η έννοια του ευάλωτου συνδέεται με τους ανθρώπους που αισθάνονται ανήμποροι να προστατέψουν τον εαυτό τους για διάφορους προσωπικούς τους λόγους, όπως γιατί αισθάνονται σωματικά αδύναμοι, δεν μπορούν να τρέξουν γρήγορα προς αποφυγή πιθανού κινδύνου, ή είναι οικονομικά πιο αδύναμοι με την έννοια ότι δεν διαθέτουν την οικονομική δυνατότητα, ώστε να λάβουν μέτρα για την επαρκή προστασία ιδίως της κατοικίας τους και των λοιπών περιουσιακών τους αγαθών¹¹⁸. Άλλες φορές αυτή η αυξημένη αίσθηση κινδύνου μπορεί να οφείλεται ακόμα και αποκλειστικά σε προσωπική ευαισθησία του ατόμου, που απορρέει ως στοιχείο της προσωπικότητάς του και δεν εξαρτάται ή διαμορφώνεται με βάση αντικειμενικούς εξωτερικούς παράγοντες.

¹¹⁷Perloff, (1983) 'Perceptions of Vulnerability to Victimization', Journal of Social Issues., 43

¹¹⁸ Παπακυργιάκη Χ., "Το αίσθημα αδυναμίας των ηλικιωμένων και ο φόβος του εγκλήματος", The art of crime, δημοσιευμένο στον διαδικτυακό τόπο <https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/index6f70.html?pgtp=1&aid=13422792>

Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι ο φόβος του εγκλήματος δεν σχετίζεται πάντα με τα πραγματικά ποσοστά θυματοποίησης. Για παράδειγμα, αν και τα ποσοστά θυματοποίησης στους άντρες εμφανίζονται σαφώς μεγαλύτερα απ' ότι στις γυναίκες¹¹⁹, ωστόσο, οι γυναίκες είναι εκείνες, που εμφανίζουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό φόβο σε σχέση με τους άντρες. Το ίδιο ισχύει και για την ομάδα των ηλικιωμένων, οι οποίοι ενώ εμφανίζονται στις ομάδες εκείνες που παρουσιάζουν εντονότερα συναισθήματα φόβου αντίθετα η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων εμφανίζεται σε ομάδες θυμάτων ηλικίας 21-44 ετών με τα θύματα μετά τα 45 έτη να μειώνονται και μετά τα 60 να υπολείπονται κατά πολύ.¹²⁰ Το παράδοξο αυτό φαινόμενο εξηγείται από την κομβική σημασία του να αισθάνεται κανείς ευάλωτος¹²¹.

Τέλος, στους προσωπικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση τέτοιων αισθημάτων φόβου εμπίπτει και η διεύρυνση της έννοιας του θύματος ειδικότερα από τα ΜΜΕ για τους λόγους που αναφέρθηκαν ανωτέρω, με αποτέλεσμα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να αισθάνεται ότι ανήκει σε πιθανές ευάλωτες ομάδες χωρίς να εμπίπτει σε αυτές στην πραγματικότητα¹²².

¹¹⁹Lamnek S., *‘Fear of Victimization, Attitudes to the Police and Mass Media Reporting’*, στο Kaiser G., Kutty H., Albrecht H.J., (1994) *‘Victims and Criminal Justice, Criminological Research Reports’*, Max Planck Institute for Foreign and International Penal Law, 1991, σελ. 650

¹²⁰Zarafonitou Ch., *‘La violence en milieu urbain: Athenes, un cas concret’* στο *‘Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique’*, 41

¹²¹Ζαραφονίτου Χ., *‘Ο φόβος του εγκλήματος’*, Σάκκουλας, Αντ. Ν 2002, σελ. 55

¹²²Το ίδιο, σελ. 35

3.1.2. Σύνδεση του φόβου με το περιβάλλον

Σε δεύτερο επίπεδο η ένταση του φόβου του εγκλήματος επηρεάζεται και από το περιβάλλον του ατόμου και τις γενικότερες συνθήκες διαβίωσής του. Ειδικότερα, το περιβάλλον των μεγάλων αστικών κέντρων είναι έντονα συνδεδεμένο με περιστατικά ικανά να προκαλέσουν και να εντείνουν τον φόβο του εγκλήματος. Σημαντικές διαφοροποιήσεις στην ένταση του φόβου και της ανασφάλειας μπορούν να παρατηρηθούν σε περιοχές διαφορετικού μεγέθους, με διαφορετικό βαθμό αστικοποίησης, αλλά ακόμα και σε συνοικίες της ίδιας πόλης που μπορεί να απέχουν ακόμα και λίγα χιλιόμετρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων περιοχών αποτελούν οι συνοικίες πόλεων που είναι εγκαταλελειμμένες ακόμα και για άσχετες αιτίες (οικονομικοί, οικολογικοί, κοινωνικοί λόγοι) είτε έχουν καταστεί περιθωριοποιημένες. Πράγματι, αυτές οι περιοχές είναι πιο εύκολο να στιγματιστούν ως επικίνδυνες επηρεάζοντας παράλληλα και την συμπεριφορά των ατόμων που δραστηριοποιούνται και ζουν σε αυτές.

Αυτές οι ιδιόζουσες συνθήκες που είναι ικανές να αυξήσουν τον φόβο του εγκλήματος αποδεικνύεται στην πράξη ότι επηρεάζουν την συμπεριφορά των κατοίκων ή των διερχομένων. Για παράδειγμα, σε τέτοιες περιοχές τα άτομα επιλέγουν να περιορίζουν τις μετακινήσεις τους ειδικότερα τις ώρες που θεωρούν ως πιο «επικίνδυνες», να αποφεύγουν την ανάπτυξη οποιασδήποτε εμπορικής δραστηριότητας σε αυτές ή ακόμη και να σταματούν οποιαδήποτε δραστηριότητα και επαφή τους με την περιοχή. Αυτή η τάση περιθωριοποίησης ορισμένων περιοχών, η οποία συχνά οφείλεται στο αίσθημα του φόβου που δεν στηρίζεται ωστόσο, σε εμπειρίες θυματοποίησης αλλά είναι απόρροια μιας γενικότερης ανησυχίας και φόβου του εγκλήματος οδηγεί αυτές τις περιοχές σε απομόνωση.

Αυτή η κοινωνική υποβάθμιση είναι σχεδόν πάντα βέβαιο ότι επιφέρει και πολιτισμική και περιβαλλοντική υποβάθμιση¹²³. Εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς ότι λόγω της σταδιακής περιθωριοποίησης ορισμένων περιοχών, οι κάτοικοι που έχουν την οικονομική δυνατότητα να τις εγκαταλείψουν το πράττουν αφήνοντας πίσω άτομα που ανήκουν σε οικονομικά ασθενέστερα στρώματα. Αυτές οι μετακινήσεις δικαιολογούνται απόλυτα ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε ότι οι σχετικοί παράγοντες έντασης του φόβου του εγκλήματος αφορούν όχι το ίδιο το άτομο αλλά το περιβάλλον στο οποίο επικρατεί συναίσθημα μειωμένης δημόσιας ασφάλειας. Επομένως στις περιπτώσεις αυτές αν το άτομο αλλάξει περιβάλλον ανακουφίζεται¹²⁴.

Αντίθετα, στις περισσότερες περιπτώσεις τα άτομα που παραμένουν σε υποβαθμισμένες περιοχές προέρχονται συνήθως από αδύναμες οικονομικά ομάδες και ενδιαφέρονται για την κάλυψη των άμεσων βιοποριστικών αναγκών τους, μειώνοντας τις απαιτήσεις τους για την διατήρηση του πολιτισμικού επιπέδου της περιοχής. Παράλληλα, η υποβάθμιση του κοινωνικού επιπέδου των κατοίκων της περιοχής οδηγεί κατακριτέα, βέβαια και σε μείωση του κρατικού ενδιαφέροντος για πολιτισμική και περιβαλλοντική αναβάθμισή της.

Πράγματι, παρατηρείται ότι η πολιτεία συχνά δεν λαμβάνει έγκαιρα και αποτελεσματικά μέτρα, ώστε να αποτρέψει τον στιγματισμό και την γκετοποίηση ορισμένων περιοχών. Η ανοχή της μάλιστα σε τέτοια περιστατικά θα μπορούσε να δημιουργήσει την εντύπωση ότι επιδιώκεται ο σχηματισμός τέτοιων περιοχών στα αστικά κέντρα, ώστε κατά κάποιον τρόπο η εγκληματική δράση να «συγκεντρώνεται» σε μια υποβαθμισμένη περιοχή και να μην εξαπλώνεται σε άλλες περιοχές καθιστώντας δυσχερέστερο τον έλεγχό της. Με τον τρόπο αυτό, ανοίγει ένας κύκλος κατά τον οποίο οι στιγματισμένες περιοχές πράγματι μετατρέπονται σε πεδία παράνομων δραστηριοτήτων και εγκληματικών δράσεων¹²⁵, καθώς η μειωμένη κινητικότητα, ο φόβος των κατοίκων που οδηγεί στην εσωστρέφεια (*ο καθένας κοιτάζει τη δουλειά του*), η οικονομική υποβάθμιση αυτών των περιοχών, η ανοχή της

¹²³ Αλεξιάδης Σ, *“Εγκληματολογία”*, Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 301

¹²⁴ Το ίδιο, σελ. 297

¹²⁵ Ζαραφωνίτου Χ., *“Ο φόβος του εγκλήματος”*, Σάκκουλας Αντ. Ν 2002, σελ. 45

πολιτικής ηγεσίας και συχνά η ελλιπής αστυνόμευση δημιουργούν το κατάλληλο περιβάλλον.

Στο σημείο αυτό δεδομένα από την ερευνητική εμπειρία μπορούν να βοηθήσουν στην τεκμηρίωση των παραπάνω σκέψεων. Ξεκινώντας από το παρελθόν, σύμφωνα με δεδομένα που αντλούμε από μια έρευνα θυματοποίησης, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Texas και στο Baden-Wurtemberg το 1981 στην οποία συμμετείχαν 2.252 Γερμανοί και 1442 Αμερικανοί, με βάση τις ερωτήσεις που κλήθηκαν να απαντήσουν αντλούμε μια σειρά από αποτελέσματα. Από την έρευνα αυτή δεν προέκυψαν μεγάλες διαφορές στα επίπεδα φόβου με βάση το φύλο και την ηλικία των ερωτηθέντων. Σημαντικές διαφορές παρατηρήθηκαν ωστόσο, με βάση τη μεταβλητή του μεγέθους του οικισμού. Επιπλέον, αποδείχθηκε ότι το χαμηλότερο εισόδημα οδηγούσε σε αυξημένο φόβο. Επομένως, οι μεταβλητές εκείνες που φάνηκε να ασκούν την μεγαλύτερη επιρροή στην ένταση του φόβου του εγκλήματος ήδη από την δεκαετία του '80 ήταν το μέγεθος του οικισμού και ο δείκτης θυματοποίησης σε αυτόν¹²⁶.

Σύμφωνα με μεταγενέστερες βρετανικές έρευνες¹²⁷ τα ποσοστά θυματοποίησης παρατηρούνται αυξημένα ειδικά σε περιοχές πόλεων, όπου είναι αυξημένη η αντρική ανεργία και η πλειοψηφία των κατοίκων αποτελείται κυρίως από νεαρά άτομα περίπου 25 ετών και λιγότερο από οικογένειες. Στην ίδια έρευνα διαφαίνεται ότι τα ποσοστά φόβου παρουσιάζονται αυξημένα σε κατοίκους περιοχών που χαρακτηρίζονται από "περιβαλλοντική αταξία" δηλαδή φέρουν σημάδια graffiti, ρύπων, εγκαταλελειμμένων κατοικιών που δίνουν την αίσθηση της συνολικής υποβάθμισης των περιοχών αυτών. Επίσης, σε φαινόμενα αύξησης του φόβου του εγκλήματος φάνηκε να οδηγεί και η χαμηλή κοινωνική συνοχή των περιοχών, δηλαδή το αίσθημα των κατοίκων ότι σε περίπτωση εγκληματικής επίθεσης οι γείτονές τους δεν θα ενδιαφερθούν, χαρακτηριστικό που υπογραμμίζει τη σημασία της κοινωνικής συνοχής και της κοινότητας στην μείωση του φόβου του εγκλήματος¹²⁸. Πράγματι, η άποψη αυτή υποστηρίζεται και από Έλληνες εγκληματολόγους σύμφωνα με τους

¹²⁶Ζαραφωνίτου Χ., 'Εμπειρική Εγκληματολογία', Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ. 267-8

¹²⁷Foster J., Hope T., Sing H, (1993) 'Community and crime: The impact of the Priority Estates Project', Home Office Research Study, 49

¹²⁸ Ζαραφωνίτου Χ., 'Ο φόβος του εγκλήματος', Σάκκουλας, Αντ. Ν 2002, σελ. 49

οποίους στοιχείο που εντείνει τον φόβο στα μεγάλα αστικά κέντρα αποτελεί και η διατήρηση "ανωνυμίας" μεταξύ των κατοίκων που έχει ως αποτέλεσμα να χαλαρώνει ο κοινωνικός έλεγχος και να διευκολύνεται η διαφυγή του δράστη¹²⁹.

Ειδικότερα, όσον αφορά την χώρα μας η πληθυσμιακή συγκέντρωση στα αστικά κέντρα είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται ήδη από τις αρχές του περασμένου αιώνα. Ήδη τις τελευταίες δεκαετίες οι πολίτες επιλέγουν όλο και εντονότερα να εγκαταλείψουν τις αγροτικές περιοχές και να μετακινηθούν προς τα αστικά κέντρα. Η παράλληλη έλευση μεταναστών στα αστικά κέντρα ειδικότερα μετά το 1990 καθιστά ραγδαία την αύξηση της αστικοποίησης¹³⁰. Το πυκνοκατοικημένο αστικό κέντρο δεν άργησε να μετατραπεί σε ένα πεδίο πρόσφορο για εγκληματικές δράσεις, ενώ παράλληλα οι συνέπειες της αύξησης του πληθυσμού και της μειωμένης αποτελεσματικότητας του κοινωνικού ελέγχου δεν άργησαν να επηρεάσουν τα επίπεδα φόβου των πολιτών ειδικά στο κέντρο της Αθήνας. Με βάση αυτά τα ελληνικά δεδομένα το φθινόπωρο του 2006 διεξήχθη η πρώτη σχετική έρευνα στη χώρα μας με την οποία αναζητήθηκε η σχέση φόβου του εγκλήματος και τιμωρητικότητας σε δείγμα πολιτών της Αττικής. Με την παραπάνω έρευνα, λοιπόν, παρατηρήθηκε ότι μεταξύ των ερωτηθέντων, που όλοι ήταν κάτοικοι της Αττικής, η πλειοψηφία με ποσοστό 56,5% αισθάνεται ασφάλεια. Αντίθετα, τα υψηλότερα ποσοστά φόβου του εγκλήματος (75,7%) παρουσιάστηκαν στην κεντρική Αθήνα. Προκειμένου να αξιολογήσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας είναι απαραίτητο να λάβουμε υπόψη ότι με βάση την εικόνα των περιοχών αυτών κατά τον χρόνο διεξαγωγής της έρευνας, οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονταν όπως και σήμερα από πληθυσμιακή ανομοιογένεια, υποβαθμισμένες οικιστικές ζώνες, χαμηλό βιοτικό επίπεδο ζωής, περιστατικά διακίνησης ναρκωτικών και πυκνοκατοικημένη δόμηση. Όλοι αυτοί οι παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου αστικού περιβάλλοντος και τα υψηλά ποσοστά φόβου σε αυτό επιβεβαιώνουν όσα αναλύθηκαν ανωτέρω περί περιθωριοποίησης και υποβάθμισης ορισμένων αστικών περιοχών.

¹²⁹ Αλεξιάδης Σ., 'Εγκληματολογία', Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 302

¹³⁰ Ζαραφονίτου Χ., 'Εμπειρική Εγκληματολογία', Νομική Βιβλιοθήκη 2004, σελ. 136

Για τους ίδιους λόγους στην ίδια έρευνα και στη δυτική Αθήνα παρουσιάστηκαν και πάλι πολύ υψηλά επίπεδα φόβου που έφτασαν το ποσοστό του 71,3%. Πρέπει να σημειωθεί ότι στη δυτική Αθήνα βρίσκονται κυρίως καταστήματα, κέντρα νυχτερινής διασκέδασης και βιομηχανική ζώνη¹³¹. Με βάση τα όσα αναλύθηκαν ανωτέρω, τα ποσοστά αυτά συνάδουν με τους περιβαλλοντικούς παράγοντες αύξησης του φόβου του εγκλήματος καθώς αφενός οι βιομηχανικές ζώνες αποτελούν «κενό χώρο» με μειωμένη κινητικότητα τις βραδινές ώρες αφετέρου τα νυχτερινά κέντρα αποτελούν συχνά σημεία εγκληματικής δράσης ιδίως όσον αφορά εγκλήματα όπως το παράνομο εμπόριο, η διακίνηση ναρκωτικών, η σωματεμπορία κτλ.

Από την άλλη πλευρά, στην ανατολική Αθήνα τα ποσοστά φόβου παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα με το ποσοστό το 2006 να φτάνει το 23,3%. Στις περιοχές αυτές βρίσκονται κυρίως ιδρύματα ιδιωτικής εκπαίδευσης, πρεσβείες και ακριβές κατοικίες με πολύ καλή φύλαξη. Οι παράγοντες αυτοί που σχετίζονται άμεσα με αυστηρότερα μέτρα αστυνόμευσης και γενικότερης επιτήρησης δημιουργούν ένα κλίμα ασφάλειας για τους κατοίκους. Επιπλέον, το αυξημένο οικονομικό υπόβαθρο των κατοίκων της περιοχής σχετίζεται άμεσα με την μείωση του φόβου, καθώς οι ίδιοι διαθέτουν τους οικονομικούς πόρους, ώστε να επιλέξουν εταιρείες ιδιωτικής φύλαξης και να προστατεύσουν επαρκώς με ιδιωτικά μέσα την περιουσία τους. Τα αυξημένα μέτρα φύλαξης, από την άλλη πλευρά, είναι ικανά να αποτρέψουν την ανάπτυξη παράνομων δραστηριοτήτων σε αυτές τις περιοχές λόγω των αυξημένων πιθανοτήτων οι δράστες να συλληφθούν.

¹³¹Ζαραφονίτου Χ. και Κουράκης Ν., ‘‘Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής’’, Ποινικός Λόγος 5, 2008 από τον διαδικτυακό τόπο <https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%9A239/Zarafonitou%20Kourakis%202008.pdf>

Σύμφωνα με μια πιο πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη κατά τα έτη 2011 έως 2013 σε περιοχές της κεντρικής Αθήνας, τα παραπάνω συμπεράσματα επιβεβαιώνονται. Ειδικότερα, με βάση τα αποτελέσματα της σχετικής έρευνας επιβεβαιώνεται ότι ο φόβος του εγκλήματος παρατηρείται αυξημένος στο κέντρο της πόλης γεγονός που αποδεικνύει ότι το περιβάλλον των μεγάλων πόλεων συνδέεται άμεσα με τον φόβο του εγκλήματος. Συνεπώς με βάση τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας που διεξήχθη σε πέντε κεντρικές πλατείες της Αθήνας (Κοτζιά, Θεάτρου, Αγ. Κωνσταντίνου, Βάθης και Βικτωρίας) αποδείχθηκε ότι η υποβάθμιση των περιοχών και η γκετοποίησή τους εντείνει την ανασφάλεια των κατοίκων ή και άλλων προσώπων που δραστηριοποιούνται στις περιοχές αυτές¹³². Σύμφωνα με αυτή την έρευνα παράγοντες που δείχνουν να εντείνουν την αίσθηση ανασφάλειας στα αστικά κέντρα και ειδικότερα στις ανωτέρω αναφερόμενες περιθωριοποιημένες περιοχές είναι η έλλειψη αστυνόμευσης (27,2%), η αύξηση των αλλοδαπών (17,5), οι κακοφωτισμένοι δρόμοι (16,3%), η διακίνηση ναρκωτικών (14,2%) και η απουσία επαφών με τους γείτονες (7,5%)¹³³.

Πέραν από τους παραπάνω παράγοντες έντασης του φόβου του εγκλήματος που αφορούν κυρίως στην έντονη αστικοποίηση, άλλος ένας παράγοντας αύξησης του φόβου του εγκλήματος στη χώρα μας σχετίζεται άμεσα με το γεγονός ότι η ελληνική κοινωνία είναι γεμάτη από κοινωνικές προκαταλήψεις και φαινόμενα ρατσισμού. Τέτοια φαινόμενα εμφανίστηκαν έντονα στην Ελλάδα μετά το 1990 με την είσοδο λαθρομεταναστών στην χώρα κυρίως από την Αλβανία. Σύμφωνα με επίσημη έρευνα του 1992 η Ελλάδα βρισκόταν στις πρώτες θέσεις των ευρωπαϊκών χωρών που εμφάνιζαν ξενοφοβική συμπεριφορά, φαινόμενο το οποίο εντάθηκε στην επόμενη πενταετία¹³⁴. Φαινόμενα που επιπλέον επηρέασαν είναι το γεγονός ότι η Ελλάδα από χώρα αποστολής μεταναστών έγινε χώρα υποδοχής ενώ δεν είχε τις

¹³²Ζαραφονίτου Χ. και Χρυσοχόου Ε., *‘‘Υπάρχουν ghettos στο κέντρο της Αθήνας; Εγκληματολογική διερεύνηση των κοινωνικών στάσεων και αναπαραστάσεων’’*, Εγκληματολογικές Μελέτες / Criminological Studies, Τόμ. 1, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2015

¹³³Ζαραφονίτου Χ και Κουράκης Ν., *‘‘Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής’’*, Ποινικός Λόγος 5, 2008 από τον διαδικτυακό τόπο <https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%9A239/Zarafonitou%20Kourakis%202008.pdf>

¹³⁴Καρύδης Β., *‘‘Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα: Ζητήματα, θεωρία και αντεγκληματική πολιτική’’*, Παπαζήσης, 1996, σελ.194

απαιτούμενες δομές.

Αποτελεί μια κοινωνική πραγματικότητα ακόμα και σήμερα ότι ως αποτέλεσμα αυτών των ρατσιστικών αντιλήψεων και της καχυποψίας απέναντι στους αλλοδαπούς κατοίκους της χώρας επέρχεται ο αδικαιολόγητος στιγματισμός τους με βάση την εθνότητα τους, καθώς τα άτομα αυτά είναι πιο ευάλωτα προς στιγματισμό. Παρατηρείται δε πολύ συχνά οι ντόπιοι κάτοικοι να επιλέγουν να αποφύγουν την συναναστροφή με άτομα άγνωστα ειδικά με έγχρωμους, μετανάστες ή άλλες μειονότητες ή ακόμα και να μετακινηθούν σε μέρη όπου παρατηρείται αυξημένος ο αριθμός ατόμων που ανήκουν στις ανωτέρω ομάδες. Δεν πρόκειται δηλαδή στις περιπτώσεις αυτές για φόβο για το έγκλημα όσο για φόβο απέναντι στους ίδιους τους ξένους¹³⁵.

Το κλίμα αυτό επιτρέπει την ανάπτυξη γκέτο και οδηγεί σε διωγμούς των περιθωριοποιημένων ομάδων σε υποβαθμισμένες περιοχές¹³⁶. Η ξενοφοβική αυτή τάση και τα στερεότυπα οδηγούν σταδιακά σε μια κοινωνική και πολιτισμική υποβάθμιση. Από την άλλη πλευρά, η περιθωριοποιημένη ομάδα ως κοινωνική αντίδραση αναπτύσσει μια παραβατική συμπεριφορά¹³⁷. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό στο σημείο αυτό ότι οι παράγοντες που αναλύθηκαν παραπάνω σχετικά με την ένταση του φόβου στο κέντρο των πόλεων, την γκετοποίηση και την υποβάθμιση των περιοχών συνδέονται άμεσα και με άλλους κοινωνικούς παράγοντες, όπως είναι τα αισθήματα ξενοφοβίας.

¹³⁵ Αλεξιάδης Σ., *''Εγκληματολογία''*, Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 300

¹³⁶ Πανούσης Γ., *''Εγκληματολογία, Εγκληματολογική Έρευνα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης''*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999, σελ. 99

¹³⁷ Καρύδης Β., *''Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα: Ζητήματα, θεωρία και αντεγκληματική πολιτική''*, Παπαζήσης, 1996 σελ.195

Τα φαινόμενα βίας στη χώρα μας διαρκώς αυξάνονται ιδίως όσων αφορά περιστατικά που η βία συνοδεύει εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Τα περιστατικά αυτά αποτελούν πλέον μορφές «καθημερινών» εγκλημάτων που στρέφονται κατά του μέσου πολίτη με αποτέλεσμα την αύξηση του φόβου σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο¹³⁸. Ειδικότερα, σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας για το έτος 2018¹³⁹ διαπράχθηκαν 74.183 κλοπές και διαρρήξεις σε όλη την επικράτεια εκ των οποίων οι 43.743 καταγράφηκαν στην Αττική και οι 13.819 στη Θεσσαλονίκη στις οποίες σημειώνονται πολλές αρπαγές τσαντών, κλοπές σε μέσα συγκοινωνίας, μικροκλοπές σε δημόσιους χώρους και άλλα αντίστοιχα αδικήματα μικρής κλίμακας που μπορούν να έχουν, ωστόσο ως θύμα τον οποιοδήποτε.

Η αύξηση αυτών των φαινομένων απλουστευτικά αποδίδεται στην οικονομική κρίση χωρίς, ωστόσο, να γίνεται δεκτό ότι αποτελεί τον μοναδικό παράγοντα¹⁴⁰. Σίγουρα το φαινόμενο της κρίσης σε συνάρτησή με την παγκοσμιοποίηση έπαιξαν ρόλο στην αύξηση και την ποιοτική διαφοροποίηση κατά την τέλεση τέτοιων εγκλημάτων δημιουργώντας ένα περιβάλλον ανομίας και ανασφάλειας για τους πολίτες¹⁴¹. Ωστόσο, το φαινόμενο αυτό δεν πρέπει να οδηγεί σε αδικαιολόγητη σύνδεση της εγκληματικότητας με άτομα από οικονομικά ασθενέστερες ομάδες ούτε με οικονομικά «φτωχότερες» περιοχές¹⁴².

Εξάλλου είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι παραπάνω κοινωνικές στάσεις επιβολής κατασταλτικών μέτρων σχηματίζονται όχι τόσο με βάση εμπειρίες θυματοποίησης των ερωτηθέντων, αλλά κατά κύριο λόγο είναι απόρροια των παραστάσεων που εκλαμβάνουν οι πολίτες από τα ΜΜΕ δεδομένων των όσων αναλύθηκαν ανωτέρω. Θα μπορούσαμε, επομένως, να μιλήσουμε για μια στάση των μέσων που γεννά και συντηρεί συναισθήματα δυσπιστίας απέναντι στην αποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος και του έργου της αστυνομίας στους

¹³⁸Ζαραφονίτου Χ., *‘Βίαη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές κρίσης -Crime in Crisis’*, Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη 2016

¹³⁹http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27.%27&perform=view&id=86396&Itemid=2273&lang=

¹⁴⁰Πανούσης Γ., *«Η δημοκρατία των φτωχών;»* στο *‘Χρονολόγιο ενός Εγκληματολόγου’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ. 189-196

¹⁴¹Ζαραφονίτου Χ., *‘Βίαη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές κρίσης -Crime in Crisis’* Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη 2016

¹⁴²Πανούσης Γ., *‘Εγκληματολογικοί Ανα-στοχασμοί’*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 123.

κοινωνικά ευπαθείς συντηρώντας μια πολιτική εκμετάλλευσης που αναστέλλει την αποτελεσματικότητα οποιασδήποτε αντεγκληματικής πολιτικής.

Είναι ανάγκη να γίνει κατανοητό ότι τις πραγματικές αιτίες πίσω από την ανασφάλεια των πολιτών ως προς την αποτελεσματικότητα του θεσμού της αστυνομίας και του ποινικού συστήματος γενικότερα αποτελούν κοινωνικά προβλήματα που έχουν να κάνουν με την γενική απογοήτευση των πολιτών με τις κρατικές παροχές και την έλλειψη εμπιστοσύνη τους σε ένα κράτος που αμφισβητείται ως κράτος δικαίου από μεγάλη μερίδα του πληθυσμού. Επομένως, η αυστηρότητα των μέτρων καταστολής και η μείωση της ανοχής στο έγκλημα δεν θα βοηθήσει πραγματικά. Στο πλαίσιο αυτό τίθεται, αρκετά συχνά, και το «ψευδο-δίλημμα» που αφορά τους συσχετισμούς: «περισσότερη ασφάλεια/λιγότερες ελευθερίες - μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα/μικρότερες εγγυήσεις», το οποίο είναι απαράδεκτο να τίθεται στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού συστήματος που οφείλει να λειτουργεί με άξονες τα δικαιώματα του ανθρώπου, τις ατομικές ελευθερίες και τις κρατικές εγγυήσεις.

3.2. Ο φόβος του εγκλήματος μέσα από τις έρευνες θυματοποίησης

Είναι λογικό μέσα στο κλίμα μιας ‘επικίνδυνης’ πραγματικότητας τα άτομα να τείνουν να μεγεθύνουν τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου της εγκληματικότητας. Ωστόσο, ακόμα και αν τα ποσοστά του φόβου δεν ανταποκρίνονται στις στατιστικές περί θυματοποίησης αυτό δεν σημαίνει πως οι έρευνες αυτές αποτελούν μια επίπλαστη απεικόνιση των πραγματικών μεγεθών. Αντίθετα, από τα αποτελέσματα των ερευνών μπορούμε να αντλήσουμε σημαντικά στοιχεία σχετικά με την αποτελεσματικότητα των θεσμών του κοινωνικού ελέγχου και της αξιολογούσας συνείδησης του πολίτη¹⁴³.

¹⁴³Παπαθεοδώρου Θ.Π., ‘Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική πολιτική’, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 81

Μέσα από μια μελέτη ερευνών στάσεων μπορούμε να αντλήσουμε συμπεράσματα σχετικά με την εντύπωση του κοινού για την έννοια της τιμωρίας και των ποινών. Η ερευνητική εμπειρία μας βοηθά να κατανοήσουμε καλύτερα τις κοινωνικές στάσεις γύρω από το φαινόμενο της θυματοποίησης και του φόβου του εγκλήματος καθώς και να εντοπίσουμε πολλά παράδοξα γύρω από την διαμόρφωση του φαινομένου.

Ο φόβος του εγκλήματος μπορεί να θεωρηθεί απόρροια άμεσων ατομικών βιωμάτων και άλλες φορές επιρροή από εμπειρία άλλων ατόμων, που συχνά σχετίζονται με ανησυχίες σχετικά με την γενικότερη συνθήκη στις σύγχρονες κοινωνίες και την πληροφόρηση από τα μέσα¹⁴⁴. Οι τιμωρητικές στάσεις συχνά δεν συνδέονται τόσο με το αίσθημα ανασφάλειας με βάση ατομικές εμπειρίες, αλλά με την γενικότερη αντίληψη της εγκληματικότητας ως κοινωνικού προβλήματος¹⁴⁵.

Διεθνείς έρευνες έχουν αποδείξει ότι η τάση των πολιτών να ταυτίζουν τα αισθήματα ανασφάλειας που προκύπτουν από φαινόμενα που δεν τους αφορούν σε ατομικό επίπεδο με τον φόβο του εγκλήματος οδηγεί πολλές φορές σε διαστρεβλωμένα αποτελέσματα και λανθασμένα συμπεράσματα, καθώς ο φόβος τους δεν είναι αποτέλεσμα προσωπικών εμπειριών, αλλά είναι έκφραση μιας γενικής αντίληψης που έχουν σχηματίσει οι πολίτες προσλαμβάνοντας πλήθος πληροφοριών από διάφορες πηγές¹⁴⁶.

Ωστόσο, πρέπει να λαμβάνεται πάντα υπόψη κατά την διατύπωση συμπερασμάτων ότι η συλλογή δεδομένων κατά τις έρευνες δεν οδηγεί πάντα σε ασφαλή αποτελέσματα. Η διατύπωση των ερωτήσεων είναι συχνά ένας παράγοντας που επηρεάζει την απάντηση στην ερώτηση. Πολύ σημαντική διαδικασία είναι εκείνη της ερμηνείας των δεδομένων και τις αναζήτησης όχι μόνο της διαπίστωσης ενός κοινωνικού φαινομένου αλλά και των συνεπειών του.

¹⁴⁴Ζαραφονίτου Χ., ‘‘Ο φόβος του εγκλήματος’’, Σάκκουλας, Αντ. Ν, 2002, σελ. 17

¹⁴⁵Killias M., (2001) ‘‘*Precis de Criminologie*’’, Stempfli Editions SA Brne, 418

¹⁴⁶Ζαραφονίτου Χ., ‘‘(Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική & Δικαιώματα του Ανθρώπου’’, Σάκκουλας Αντ. Ν., 2007, σελ. 36

3.3. Συνέπειες της Ανασφάλειας και του φόβου του εγκλήματος

Συνοψίζοντας, σε προσωπικό επίπεδο παρατηρείται ότι η ανασφάλεια οδηγεί τα άτομα σε αυτοπεριορισμούς στις καθημερινές δραστηριότητες και ενέργειές τους με αποτέλεσμα την υποβάθμιση του βιοτικού τους επιπέδου λόγω των αυξημένων περιορισμών στην έκφραση και τον τρόπο διαβίωσής τους. Παράλληλα, οι πολίτες λαμβάνουν μέτρα για την πρόληψη της θυματοποίησης, τα οποία είναι συχνά αμφιλεγόμενα ως προς την αποτελεσματικότητά τους και τις κοινωνικές επιπτώσεις της εφαρμογής τους. Σε κοινωνικό επίπεδο οι συνέπειες είναι ακόμη σοβαρότερες με βασικότερη την εξάπλωση φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας, που οδηγούν στον άκριτο στιγματισμό και τον σχηματισμό στερεοτύπων γύρω από ολόκληρες κοινωνικές ομάδες μέχρι και ευρύτερες συνοικίες. Όμως οι κοινωνικές συνέπειες του φαινομένου επεκτείνονται και στην αύξηση της τιμωρητικότητας των πολιτών που εμποδίζει τον σχηματισμό μιας αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής με ισχυρό κοινωνικοπροληπτικό χαρακτήρα με επίκεντρο την πρόληψη¹⁴⁷.

Τα ακραία αυτά συναισθήματα φόβου, που όπως τονίστηκε τις περισσότερες φορές δεν στηρίζονται καν σε προσωπικές εμπειρίες θυματοποίησης είναι ικανά όχι μόνο να αλλοιώσουν τους κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ των πολιτών αλλά ακόμα και να τους οδηγήσουν σε λήψη μέτρων και σε παραβατικές συμπεριφορές τις οποίες τα άτομα δικαιολογούν μέσα τους στο πλαίσιο μιας υποτιθέμενης αμυντικής συμπεριφοράς. Σχετικά με τα πιο συχνά μέτρα που μπορεί να επιλέξει το άτομο για την αντιμετώπιση του φόβου του εγκλήματος αυτά είναι η μείωση της κυκλοφορίας πέραν κάποιας ώρας σε κακόφημες γειτονιές και περιθωριοποιημένες περιοχές, η μειωμένη εμπορική δραστηριότητα εντός τους, η αποφυγή συναναστροφών με άτομα άλλων εθνικοτήτων και η επιλογή συνεργασίας με εταιρείες φύλαξης. Άλλα τέτοια μέτρα μπορεί να είναι ο εφοδιασμός των πολιτών με όπλα ανεξάρτητα με το αν είναι πάντα νόμιμη και επιτρεπόμενη η κατοχή τους, η εκμάθηση πολεμικών τεχνών, η κατοχή σπρέι άμυνας, η χρήση πόρτας ασφαλείας, συναγερμού και λοιπών συστημάτων ή και μέτρα αποκατάστασης της ζημίας όπως ασφάλεια κλοπής, ληστείας κτλ τα οποία έχουν κυρίως μετεγκληματικό χαρακτήρα¹⁴⁸.

¹⁴⁷Το ίδιο, σελ. 56

¹⁴⁸Αλεξιάδης Σ., 'Εγκληματολογία', Σάκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 299-300

Με αυτή τη σύντομη αναφορά στα μέσα προστασίας που επιλέγουν οι πολίτες, γίνεται εμφανές ότι ο φόβος του εγκλήματος έχει έντονο κοινωνικό αντίκτυπο και επιφέρει σοβαρές συνέπειες σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνική συνοχή και τα αισθήματα αλληλεγγύης. Μέσα σε αυτό το γενικό πλαίσιο ανασφάλειας μεγάλη μερίδα των πολιτών είναι πολύ εύκολο να αναπτύξει τιμωρητικές στάσεις που πηγάζουν κυρίως από την καχυποψία ειδικά προς συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες με κριτήρια την ηλικία, την οικονομική κατάσταση και την εθνική προέλευση των μελών των ομάδων αυτών¹⁴⁹.

3.4. Ο φόβος του εγκλήματος σε διεθνές επίπεδο

Η ανασφάλεια και ο φόβος του εγκλήματος δεν είναι ένα φαινόμενο που μένει όμως να διαμορφώνεται και να αναπτύσσεται μόνο μέσα στα στενά όρια του κράτους. Οι πολιτικές ασφαλείας έχουν επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από τις συνέπειες τρομοκρατικών ενεργειών που έλαβαν χώρα την τελευταία εικοσαετία με επίθεση σταθμό την πολύνεκρη τρομοκρατική ενέργεια στις ΗΠΑ την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001, που είχε ως αποτέλεσμα την «παγκοσμιοποίηση» του φόβου και της ανασφάλειας του εγκλήματος απέναντι σε έναν αόρατο, κοινό εχθρό που χρησιμοποιεί νέες και μη συμβατικές μεθόδους βίας και εγκληματικής δράσης¹⁵⁰.

Ακριβώς αυτό το στοιχείο του «άγνωστου εχθρού» έχει ως αποτέλεσμα να εντείνονται τα φαινόμενα καχυποψίας και κοινωνικών αναπαραστάσεων ανασφάλειας ειδικά απέναντι στην διαφορετικότητα των άλλων, στοιχείο το οποίο γίνεται αντιληπτό ως μόνιμη απειλή και πηγή κοινωνικής αβεβαιότητας και αστάθειας, δίνοντας χώρο για συντηρητικές θέσεις και ρατσιστικές αντιλήψεις.

¹⁴⁹Ζαραφονίτου Χ. *“(Αν)ασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική & Δικαιώματα του Ανθρώπου”*, Σάκκουλας Αντ. Ν., 2007, σελ. 38

¹⁵⁰Παπαθεοδώρου Θ. Π., *“Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική”*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 19-20

Σε παλαιότερο άρθρο της η Χ. Ζαραφονίτου (2008)¹⁵¹ αναφέρει ότι τα θέματα ασφάλειας έγιναν αντικείμενο εντονότερης συζήτησης μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 και ακόμα εντονότερα στη χώρα μας με αφορμή τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004, δεχόμενη ωστόσο ότι η ανασφάλεια με το έγκλημα είναι δύο φαινόμενα που στην πραγματικότητα δεν συνδέονται απαραίτητα χωροχρονικά.

Με βάση τα παραπάνω γίνεται αποδεκτό ότι η πρόληψη και η καταστολή του εγκλήματος αφορά πλέον και το δημόσιο και το ιδιωτικό πεδίο, αλλά επεκτείνεται και σε τοπικό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο¹⁵².

¹⁵¹Ζαραφονίτου Χ., ‘‘Ο Φόβος του εγκλήματος’’, Το Βήμα, Νοέμβριος 2008

¹⁵²Crawford A., (2002) ‘‘*Crime and insecurity: The governance of safety in Europe, Devon-Oregon*’’, Willan Publishing, 41

Μέρος Β'

Εμπιστοσύνη στο ποινικό σύστημα και φόβος του εγκλήματος

1.1 Διεθνείς Έρευνες

Όπως είδαμε στο προαναφερθέν μέρος η εμπιστοσύνη του κοινού είναι θεμελιώδης για τη λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, καθώς το σύστημα εξαρτάται από τη συμμετοχή θυμάτων και μελών του κοινού που συμμετέχουν ως μάρτυρες και ένορκοι. Τα χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης του κοινού οδηγούν επίσης σε έλλειψη σεβασμού και δυσαρέσκεια ως προς τους υπεύθυνους για τη διαχείριση του συστήματος ενώ ο πολιτικός διάλογος γύρω από τη δυσαρέσκεια έχει καταστεί καθιερωμένος κατά την τελευταία δεκαετία. Δεδομένου του κεντρικού ρόλου που επιτελεί η εμπιστοσύνη του κοινού, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι υπήρξε έντονο ενδιαφέρον για τη μέτρηση, την κατανόηση και την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου.

Σχετικά με την έρευνα σε διεθνές επίπεδο, αλλά και συγκεκριμένα στην Αυστραλία, ο Roberts (2007) παρείχε μια διεθνή σύγκριση των επιπέδων εμπιστοσύνης στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης με την Αυστραλία να καταγράφει μια βαθμολογία 35% εκ των πολιτών που δείχνει πολύ μεγάλη ή αρκετά μεγάλη εμπιστοσύνη στο σύστημα, με δυσμενή σύγκριση με παρόμοιες δυτικές χώρες. Για παράδειγμα, το ποσοστό ήταν 57% στον Καναδά και 49% στο Ηνωμένο Βασίλειο. Συνολικά, η Αυστραλία κατατάχθηκε 27η από τις 36 χώρες που συμπεριλήφθηκαν, με επίπεδα εμπιστοσύνης που κυμαίνονται από το πιο υψηλό να είναι 79% στη Δανία έως το πιο χαμηλό που είναι 19% στη Λιθουανία¹⁵³.

Η πρόσφατη έρευνα της Αυστραλίας εξέτασε τη δημόσια εμπιστοσύνη στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης στη Νέα Νότια Ουαλία¹⁵⁴. Αυτή η τηλεφωνική έρευνα εξέτασε 2.002 μέλη του κοινού για το επίπεδο εμπιστοσύνης τους σε έξι πτυχές του

¹⁵³Roberts, J. V. (2007). "Public confidence in criminal justice in Canada: A comparative and contextual analysis." *Canadian journal of criminology and criminal justice*, 153-184.

¹⁵⁴Jones, C., Weatherburn, D., & McFarlane, K. (2008). "Public confidence in the New South Wales criminal justice system." *BOCSAR NSW Crime and Justice Bulletins*, 20.

συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Το ποσοστό που ήταν αρκετά ή πολύ σίγουρο κυμάνθηκε από το 30% (εμπιστοσύνη στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για την ταχεία αντιμετώπιση των υποθέσεων) στο 75% (εμπιστοσύνη στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για σεβασμό των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων). Ωστόσο, η έρευνα δεν διέκρινε τα διάφορα όργανα στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης.

Η έρευνα στον Καναδά, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Αυστραλία εξέτασε επίσης τα επίπεδα εμπιστοσύνης σε στοιχεία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Η έρευνα που διεξήχθη από την καναδική κυβέρνηση (Ipsos-Reid 2002, που αναφέρεται στο Roberts 2007) απεικόνιζε συστηματική μείωση των επιπέδων εμπιστοσύνης, από την εθνική αστυνομία (88%), την αστυνομία στις πολιτείες (82%), το ανώτατο δικαστήριο (78%), το τοπικό δικαστήριο (62%), το σύστημα των φυλακών (49%) και, τέλος, το σύστημα απαγόρευσης κυκλοφορίας (36%). Αυτή η μείωση, ή αλλιώς «εφέ εξάτμισης», έχει επίσης τεκμηριωθεί στην έρευνα MORI 2003 στο Ηνωμένο Βασίλειο¹⁵⁵. Ενώ τα τρία τέταρτα των ερωτηθέντων εξέφρασαν την εμπιστοσύνη τους στην αστυνομία, λιγότερο από το μισό δείγμα επέδειξε εμπιστοσύνη στο σύστημα φυλακών.

Για την κατανόηση της εμπιστοσύνης στα στοιχεία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, είναι σημαντικό να σημειωθεί πως η κατασκευασμένη εμπιστοσύνη αλληλεπιδρά με ή επηρεάζεται από κάποια άλλα βασικά μέτρα. Αυτά περιλαμβάνουν την ακρίβεια της αντίληψης του ατόμου για την εγκληματικότητα και την εξάρτηση από τα μέσα ενημέρωσης ως πηγή πληροφοριών για αυτή. Αυτά τα θέματα έχουν διερευνηθεί στην έρευνα σχετικά με τις στάσεις απέναντι στο έγκλημα και τη δικαιοσύνη¹⁵⁶.

Από τις παραπάνω μελέτες προκύπτει μια συνεπής εικόνα: πρώτον, τα μέσα ενημέρωσης αποτελούν την κύρια πηγή πληροφοριών για το έγκλημα και τη δικαιοσύνη για τους περισσότερους ανθρώπους. Ωστόσο, ο τύπος μέσων στα οποία

155Hough, M., & Roberts, J. V. (2004). *Confidence in justice: An international review.* Home Office. Research, Development and Statistics Directorate 45

156Roberts, L., & Indermaur, D. (2009). *What Australians think about crime and justice: Results from the 2007 Survey of Social Attitudes.* Canberra: Australian Institute of Criminology 34

βασίζεται το κοινό ποικίλλει. Οι Indermaur και Roberts (2005) διαπίστωσαν ότι η ακρίβεια της αντίληψης του εγκλήματος συνδέεται με τις κύριες πηγές πληροφοριών στις οποίες βασίζονται οι ερωτηθέντες. Όπου βασικές πηγές πληροφόρησης είναι το ραδιόφωνο και η τηλεόραση, οι αντιλήψεις είναι λιγότερο ακριβείς. Ένα παρόμοιο εύρημα αναφέρεται από τους Jones et al. (2008) στην ανάλυση τους στη Νέα Νότια Ουαλία. Ωστόσο, όπως παρατηρούν οι Indermaur και Roberts (2005), οι συνδέσεις εδώ δεν υποδηλώνουν αιτιώδη συνάφεια. Οι Pfeiffer et al. (2005), αναλύοντας δεδομένα από τη Γερμανία, διαπίστωσαν ότι, ενώ το έγκλημα μειωνόταν στη Γερμανία, οι περισσότεροι πίστευαν ότι αυξάνεται και αυτή η πίστη συνδέεται με την επιθυμία για αυστηρότερες ποινές¹⁵⁷. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι η πίστη στην αύξηση του εγκλήματος συνδέεται με ένα πρότυπο τηλεοπτικής προβολής που επικεντρώνεται σε ιστορίες εγκλημάτων. Περαιτέρω, οι Roberts και Indermaur (2009) ανέφεραν ότι η επιθυμία για αυστηρότερες ποινές συνδέεται σημαντικά και θετικά με την αξιολόγηση της σημαντικότητας της τηλεόρασης από τους ερωτηθέντες.

Η εμπιστοσύνη στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης μπορεί να μετρηθεί με διάφορους τρόπους. Οι αξιολογήσεις της εμπιστοσύνης συχνά χρησιμοποιούνται εναλλακτικά και συσχετίζονται σε μεγάλο βαθμό. Οι εναλλακτικές μέθοδοι περιλαμβάνουν το να ζητείται από το κοινό να αξιολογεί την απόδοση του προσωπικού ποινικής δικαιοσύνης ή να συγκρίνει τα επίπεδα εμπιστοσύνης στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης με άλλους δημόσιους οργανισμούς¹⁵⁸.

Μεγάλο μέρος της έρευνας που εξετάζει την εμπιστοσύνη του κοινού στην ποινική δικαιοσύνη γίνεται με το να ζητείται από τους ερωτώμενους εν γένει το επίπεδο εμπιστοσύνης τους στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ή πόσο καλά πιστεύουν ότι το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ασκεί τη λειτουργία του. Ωστόσο, ρωτώντας για το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, οι ερευνητές μπορεί να δημιουργούν λόγους για περαιτέρω παρεξήγηση καλύπτοντας διαφορετικά επίπεδα εμπιστοσύνης στα μεμονωμένα συστατικά του. Η εξέταση της εμπιστοσύνης σε μεμονωμένα στοιχεία δείχνει ότι το κοινό σκέφτεται πολύ περισσότερο την αστυνομία απ' ό, τι σκέφτεται για τα δικαστήρια. Επιπλέον, τα άτομα ενδέχεται να διαφέρουν ως προς την

¹⁵⁷Pfeiffer, C., Windzio, M., & Kleimann, M. (2005). "Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy." *European journal of criminology*, 2(3), 259-285.

¹⁵⁸Roberts, J. V. (2007). "Public confidence in criminal justice in Canada: A comparative and contextual analysis." *Canadian journal of criminology and criminal justice*, 49(2), 153-184.

κατανόησή τους σχετικά με τα θεσμικά όργανα που αποτελούν το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Για παράδειγμα, με βάση μια έρευνα ομάδων εστίασης (focus group), ακολουθούμενη από μια εθνική έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο Smith (2007) ανέφερε ότι το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης θεωρείται γενικά από το κοινό ότι είναι η αστυνομία και τα δικαστήρια με σπανιότερα να συμπεριλαμβάνονται οι φυλακές και κοινοτικοί οργανισμοί διόρθωσης¹⁵⁹.

Βασικό στοιχείο όλων των σχέσεων πίστης / εμπιστοσύνης που εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης είναι οι εκτιμήσεις της δικαιοσύνης με την οποία λειτουργεί το σύστημα. Μέσα σε αυτό μπορεί να διακριθεί η διανεμητική δικαιοσύνη από τη δικαστική δικαιοσύνη. Η διανεμητική δικαιοσύνη αντιμετωπίζει τις δημόσιες πεποιθήσεις σχετικά με τη δικαιοσύνη με την οποία διανέμονται οι υπηρεσίες, αν η αστυνομία παρέχει βοήθεια σε όλες τις ομάδες εξίσου ή αν, μετά από αλληλεπίδραση με την αστυνομία, οι άνθρωποι παίρνουν συνήθως αυτό που τους αξίζει. Συζητώντας σχετικά με τις ΗΠΑ, υποστηρίζεται ότι η απαίτηση για ίση μεταχείριση είναι ένα βασικό θέμα που διενεργείται μέσω δημοσίων αξιολογήσεων της αστυνομίας και των δικαστηρίων. Προτείνει ότι η αντίληψη της άνισης μεταχείρισης είναι η μόνη σημαντική πηγή λαϊκής δυσαρέσκειας με το αμερικανικό νομικό σύστημα. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία των ερευνών, οι Αμερικανοί πιστεύουν ότι το ιδεώδες της ίσης προστασίας, το οποίο περιγράφει αυτό που θεωρείται πιο πολύτιμο στο νομικό τους σύστημα, προδίδεται από αστυνομικούς, δικηγόρους, δικαστές και άλλους νομικούς αξιωματούχους. Αντιθέτως, η διαδικαστική δικαιοσύνη αναφέρεται σε αντιλήψεις περί δικαιοσύνης που σχετίζονται με τους τρόπους με τους οποίους διεξάγονται διαδικασίες, ανεξάρτητα από τα συγκεκριμένα αποτελέσματά τους. Ο Tyler διαπίστωσε ότι οι ανησυχίες των ατόμων σχετικά με τη διαδικασία απόδοσης δικαιοσύνης είναι πολύ ευρύτερες από μια απλή έμφαση στο συμφέρον του εαυτού τους (όπου ένα μοντέλο με βάση το αποτέλεσμα θα μπορούσε να βοηθήσει)¹⁶⁰. Οι άνθρωποι ενδιαφέρονται για το είδος των αρχών που ασκούν την εξουσία καθώς και για τα κίνητρά τους για κάτι τέτοιο και νοιάζονται για το πώς αντιμετωπίζονται και για το αν τα δικαιώματά τους γίνονται σεβαστά. Πρόκειται για θέματα που δεν σχετίζονται με το ουσιαστικό περιεχόμενο των αποφάσεων που λαμβάνονται ή τα

¹⁵⁹Smith, D. (2007) ‘‘ Confidence in the criminal justice system’’ 54

¹⁶⁰Tyler, T.(1990) ‘‘Why people obey the law’’. New Haven: Yale University Press 29

αποτελέσματα μιας συγκεκριμένης κατάστασης. Διαπιστώθηκε, επίσης, ότι τα ζητήματα που περιστρέφονται γύρω από το πώς αντιμετωπίστηκαν οι άνθρωποι ήταν σταθερά ακριβέστεροι προγνωστικοί παράγοντες των αντιλήψεων νομιμότητας από ό,τι οι κρίσεις τους για το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασής τους.

Μια ακόμα χαρακτηριστική έρευνα αποτελεί η γαλλική έρευνα της εταιρείας Sofres για την εφημερίδα Le Nouvel Observateur, όπου αναφέρεται πως η ανασφάλεια επιδεινώνεται διαρκώς στους πολίτες¹⁶¹. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εστιάζει στην απειλή που βιώνει λόγω της έξαρσης βίας, αλλά και της παραδοχής ότι δεν τους αφορά άμεσα – γεγονός που καταδεικνύει ότι το έγκλημα προσλαμβάνεται ως κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο δεν είναι προσωπική πηγή φόβου αλλά δημιουργεί ανασφάλεια στους πολίτες. Επίσης, οι πολίτες έδειχναν εμπιστοσύνη στην τότε κυβέρνηση L.Jospin για προστασία της ασφάλειάς τους.

Φυσικά σημείο αναφοράς αποτελεί η έρευνα που διεξάγεται στη Βρετανία σχετικά με τη θυματοποίηση και το φόβο εγκλήματος, η οποία ονομάζεται British Crime Survey (BCS). Ως κυριότερους παράγοντες για τον φόβο εγκλήματος παρουσιάζει τους δημογραφικούς παράγοντες, δηλαδή τις ατομικές, κοινωνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες των πολιτών, αλλά και τον τρόπο που προσλαμβάνουν την ευαλωτότητα και τη θυματοποίηση.

Ειδικά στο ζήτημα της θυματοποίησης σημαντική είναι και η συμβολή της έρευνας ICVS (International Crime Victims Survey), η οποία παρουσιάζει ως βασικό παράγοντα φόβου τον τρόπο ζωής των πολιτών, μια μεταβλητή που συνδέεται με την περιοχή κατοικίας και την οικογενειακή οικονομική κατάσταση.

¹⁶¹Sofres – Le Nouvel Observateur, (2002)

1.2 British Crime Survey (BCS)

Η έρευνα της βρετανικής εγκληματικότητας (British Crime Survey - BCS) είναι η κύρια πηγή ποσοτικών δεδομένων για την εμπιστοσύνη στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Η πίστη και η εμπιστοσύνη έχουν μετρηθεί γενικά στο BCS από ερωτήσεις έρευνας του τύπου: «Πόσο καλή δουλειά νομίζετε ότι κάνει η αστυνομία σε αυτόν τον τομέα;» Ένα τέτοιο ερώτημα εμφανίστηκε σε κάθε έρευνα του BCS από το 1982, καθώς και σε άλλες έρευνες όπως η Έρευνα της Αστυνόμευσης για το Λονδίνο (Policing for London Survey - PFLS) του 2000 και η Έρευνα Δημόσιας Συμπεριφοράς της Μητροπολιτικής Αστυνομίας (Metropolitan Police's Public Attitudes Survey METPAS). Πράγματι, η BCS περιέχει πλέον ισοδύναμα ερωτήματα σχετικά με άλλα βασικά μέρη του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης - την Εισαγγελία Κορώνας (Crown Prosecution Service), δικαστήρια, φυλακές κ.ο.κ.

Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν στο BCS έχουν αλλάξει σημαντικά, ακόμη και αν τα ερωτήματα καλής εργασίας / κακής εργασίας έχουν παραμείνει βασικό μέτρο σύγκρισης. Λαμβάνοντας υπόψη την αστυνομία ως παράδειγμα, αναπτύχθηκαν ερωτήματα από το απλό «Πόσο καλή δουλειά ασκεί η αστυνομία σε αυτόν τον τομέα;» το 1982, με την προσθήκη μιας παρόμοιας ερώτησης για μια αφηρημένη «αστυνομία» το 1996, στην παρούσα κατάσταση όπου αυτές οι γενικές απόψεις ενισχύονται από την ανάδειξη πιο συγκεκριμένων απόψεων, μέσω των ερωτήσεων που εκτίθενται παρακάτω.

Πόσο θα συμφωνούσατε ή θα διαφωνούσατε ότι ...

A. Μπορείτε να βασιστείτε στην αστυνομία στον τομέα X για να είναι εκεί όταν την χρειάζεστε.

B. Η αστυνομία θα επεδείκνυε σεβασμό αν είχατε επαφή μαζί τους για οποιονδήποτε λόγο.

Γ. Η αστυνομία τους αντιμετωπίζει όλους δίκαια ανεξάρτητα από το ποιοι είναι.

Δ. Μπορείτε να εμπιστευθείτε την αστυνομία στο να ασχοληθεί με μικρής αξίας εγκλήματα.

Ε. Η αστυνομία κατανοεί τα ζητήματα που επηρεάζουν αυτήν την κοινότητα.

ΣΤ. Η αστυνομία ασχολείται με τα πράγματα που έχουν σημασία για τους ανθρώπους αυτής της κοινότητας.

Z. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, έχω εμπιστοσύνη στην αστυνομία.

Απαντήσεις σε κλίμακα πέντε σημείων: συμφωνώ απόλυτα, συμφωνώ μερικώς, ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, διαφωνώ μερικώς, διαφωνώ απόλυτα.

Πηγή: British Crime Survey 2005/06 Τελικό Ερωτηματολόγιο

Το BCS το 2004/2005 προέβη επίσης σε μια σειρά ερωτήσεων σχετικά με την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας, όπως φαίνεται στο παρακάτω πλαίσιο.

A. Πόσο αποτελεσματική είναι η αστυνομία στην επίλυση εγκλημάτων στην περιοχή;

B. Πόσο αποτελεσματική είναι η αστυνομία στη συνεργασία με την κοινότητα στην περιοχή;

Γ. Πόσο αποτελεσματική είναι η αστυνομία στην πρόληψη της εγκληματικότητας στην περιοχή;

Δ. Πόσο αποτελεσματική είναι η αστυνομία στη διατήρηση της τάξης στους δρόμους στην περιοχή;

Ε. Πόσο αποτελεσματική είναι η αστυνομία για την αντιμετώπιση προβλημάτων που σας αφορούν;

Απαντήσεις σε κλίμακα τεσσάρων σημείων: πολύ αποτελεσματική, αρκετά αποτελεσματική, μερικώς αποτελεσματική, καθόλου αποτελεσματική.

Πηγή: British Crime Survey 2004/05 Τελικό Ερωτηματολόγιο

Παρακάτω θα εξεταστεί η Έρευνα Δημόσιας Συμπεριφοράς της Μητροπολιτικής Αστυνομίας του Λονδίνου (METPAS). Οι εργασίες σχετικά με το METPAS παρέχουν ένα ακόμα παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο διαμορφώνονται οι απόψεις από μια σειρά θέσεων, στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι ιδέες για την

αποτελεσματικότητα, τη δικαιοσύνη και την εμπλοκή της κοινότητας¹⁶². Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιούνται είναι οι παρακάτω:

Ερωτήσεις αξιολόγησης απόψεων σχετικά με την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας και την αστυνομική δέσμευση / διαδικαστική δικαιοσύνη

Αποτελεσματικότητα της αστυνομίας

«Εδώ είναι ένας κατάλογος των υπηρεσιών που παρέχει η αστυνομία. Για κάθε μία από αυτές, θα ήθελα να μου πείτε πόσο καλά νομίζετε ότι η Μητροπολιτική Αστυνομία εκτελεί κάθε ένα από αυτά:»

- Προλαμβάνει την τρομοκρατία
- Ανταποκρίνεται άμεσα σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης
- Παρέχει μια εμφανή παρουσία περιπολίας
- Αντιμετωπίζει το έγκλημα
- Παρέχει υποστήριξη θυμάτων και μαρτύρων
- Αντιμετωπίζει την εμπορία ναρκωτικών και τη χρήση ναρκωτικών
- Αντιμετωπίζει την επικίνδυνη οδήγηση
- Αντιμετωπίζει τους εφήβους που κυκλοφορούν
- Αντιμετωπίζει τους ανθρώπους που είναι μεθυσμένοι ή θορυβώδεις

Αστυνομική δέσμευση και διαδικαστική δικαιοσύνη

«Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με αυτές τις δηλώσεις σχετικά με την αστυνομία σε αυτήν την περιοχή;»

- Μπορούν να είναι εκεί όταν τους χρειάζεστε
- Θα σας συμπεριφερθούν με σεβασμό αν είχατε επαφή μαζί τους για οποιονδήποτε λόγο
- Η αστυνομία σε αυτήν την περιοχή τους αντιμετωπίζει όλους δίκαια ανεξάρτητα από το ποιοι είναι
- Μπορούν να τακτοποιήσουν μικρής αξίας εγκλήματα
- Κατανοούν τα ζητήματα που επηρεάζουν αυτήν την κοινότητα

¹⁶²Bradford, B., Jackson, J., Hough, M., & Farrall, S. (2008) 'Trust and confidence in criminal justice: A review of the British research literature'. Review of need: Indicators of public confidence in criminal justice 50

- Αντιμετωπίζουν τα πράγματα που έχουν σημασία στους ανθρώπους αυτής της κοινότητας
- Λαμβάνοντας υπόψη τα πάντα, έχω μεγάλη εμπιστοσύνη στην αστυνομία σε αυτήν την περιοχή
- Η αστυνομία σε αυτήν την περιοχή ακούει τις ανησυχίες των κατοίκων
- Η αστυνομία σε αυτήν την περιοχή είναι χρήσιμη
- Η αστυνομία σε αυτήν την περιοχή είναι φιλική και προσιτή
- Η αστυνομία σε αυτήν την περιοχή είναι εύκολο να επικοινωνήσει

Πηγή: Έρευνα Δημόσιας Συμπεριφοράς της Μητροπολιτικής Αστυνομίας του Λονδίνου 2007/2008

Ενώ σχετίζονται άμεσα, οι απόψεις σχετικά με αυτές τις δύο πτυχές της αστυνομίας σχετικά με τις επιδόσεις και την συμπεριφορά ήταν αρκετά διαφορετικές, υποδηλώνοντας ότι αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές υποκείμενες δομές.

Ερωτήσεις σχετικά με άλλες υπηρεσίες ποινικής δικαιοσύνης και το σύνολο του συστήματος εισήχθησαν στην BCS με τρόπο παρόμοιο με αυτόν που περιγράφηκε παραπάνω. Οι γενικές αξιολογήσεις των δικαστών, των ανακριτών, των σωφρονιστικών υπαλλήλων και της υπηρεσίας αναστολής αξιολογήθηκαν για πρώτη φορά το 1996 και από το 2000 προέκυψαν ερωτήματα σχετικά με την απόδοση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης σε συγκεκριμένους τομείς. Μέχρι το 2001/02, αυτές είχαν λάβει την ακόλουθη μορφή:

Πόσο σίγουροι είστε ότι το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης;

A. Είναι αποτελεσματικό στο να οδηγεί στη δικαιοσύνη τους ανθρώπους που διαπράττουν εγκλήματα;

B. Αντιμετωπίζει τις ανάγκες των θυμάτων εγκλημάτων;

Γ. Ασχολείται άμεσα και αποτελεσματικά με τις υποθέσεις;

Δ. Ότι οι άνθρωποι που εμφανίζονται ως μάρτυρες αντιμετωπίζονται καλά;

E. Και πόσο αποτελεσματικό πιστεύετε ότι το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης στο σύνολό του είναι για τη μείωση του εγκλήματος;

ΣΤ. Και πόσο αποτελεσματική νομίζετε ότι είναι η αντιμετώπιση των νέων που

κατηγορούνται για εγκλήματα;

Απαντήσεις σε τέσσερις κλίμακες σημείων: πολύ σίγουροι, αρκετά σίγουροι, όχι πολύ σίγουροι, καθόλου σίγουροι.

Πηγή: British Crime Survey 2006/07 Τελικό Ερωτηματολόγιο

Οι Roberts και Hough συνοψίζουν το φάσμα των ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκαν στις κοινωνικές έρευνες για την αντιμετώπιση των θεμάτων της δικαιοσύνης και της ακεραιότητας, της ικανότητας και της αποτελεσματικότητας του δικαστικού συστήματος δικαιοσύνης¹⁶³. Αυτά περιλαμβάνουν:

- Γενικά ερωτήματα σχετικά με την εμπιστοσύνη και την ικανοποίηση από το CJS στο σύνολό του.
- Ερωτήσεις σχετικά με την εμπιστοσύνη σε συγκεκριμένους κλάδους του συστήματος.
- Ερωτήσεις σχετικά με την αντιληπτή απόδοση του συστήματος στο σύνολό του ή σε συγκεκριμένους οργανισμούς, για παράδειγμα στην καταπολέμηση ή στην αντιμετώπιση εγκληματικών πράξεων.
- Επίπεδα ικανοποίησης από προσωπικές εμπειρίες.

Υπογραμμίζεται ότι καμία μοναδική ερώτηση δεν θα είναι ποτέ αρκετή για να εκτιμηθούν οι έννοιες της εμπιστοσύνης και ότι θα χρειαστεί πάντοτε ένας αριθμός δεικτών, ενδεχομένως από μια σειρά πηγών, για την επαρκή κατανόηση της πολυπλοκότητας των απόψεων του κοινού σε αυτή την περιοχή.

Μέχρι στιγμής έχουν περιγραφεί τα μέτρα εμπιστοσύνης στη δικαιοσύνη του Ηνωμένου Βασιλείου. Αυτά αποτελούσαν «αξιολογήσεις θέσεων εργασίας» του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης στο σύνολό του και των διαφόρων κλάδων του συστήματος. Οι πρόσφατες εξελίξεις έχουν επίσης διακρίνει την εμπιστοσύνη στην αποτελεσματικότητα και την εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη.

¹⁶³Hough, M., & Roberts, J. V. (2004) ‘*Confidence in justice: An international review*’. Home Office. Research, Development and Statistics Directorate. 32

Η πρώτη έρευνα Policing for London (Smith and Gray 1985) και η συσχετιζόμενη με αυτήν έρευνα (PfLS) που διεξήχθη 20 χρόνια αργότερα περιείχαν μια σειρά ερωτήσεων που έθεταν σε ερωτηθέντες σχετικά με την πιθανότητα να υποστηρίξουν την αστυνομία και την ποικιλία καταστάσεων του συστήματος δικαιοσύνης¹⁶⁴. Αυτές μπορεί να θεωρηθούν ότι αξιοποιούν ορισμένα από τα συναισθήματα ή τα προνόμια που απορρέουν από τις αντιλήψεις ότι, στην προκειμένη περίπτωση, η αστυνομία και τα δικαστήρια είναι νόμιμα θεσμικά όργανα τα οποία με κάποιο τρόπο παρέχουν την υποστήριξη. Και στις δύο περιπτώσεις αυτές οι ερωτήσεις είχαν τη μορφή σημάτων - στην έρευνα του 2000, για παράδειγμα, οι ερωτηθέντες ρωτήθηκαν εάν θα καλούσαν την αστυνομία, αν θα εντόπιζαν τους υπεύθυνους, αν θα έδιναν μαρτυρία και αν θα εμφανίζονταν στο δικαστήριο σε κάθε μια από τις διάφορες καταστάσεις, όπως:

- Ως μάρτυρες νέων που βανδαλίζουν έναν τερματικό σταθμό λεωφορείων.
- Βλέποντας δύο νέους να χτυπούν έναν άνδρα και να κλέβουν το πορτοφόλι του.
- Βλέποντας ανθρώπους να κάνουν χρήση σκληρών ναρκωτικών στη γειτονιά τους.

Εκτός από τις γενικές απόψεις και απαντήσεις που βασίζονται σε υποθετικές καταστάσεις, οι απαντήσεις των ανθρώπων στις πραγματικές συναντήσεις με τους οργανισμούς του συστήματος δικαιοσύνης μπορούν να αποτελέσουν ένα χρήσιμο μέτρο για την κοινή γνώμη. Η πιο ορατή όψη των ερευνών του συστήματος δικαιοσύνης στον τομέα αυτό επικεντρώθηκε στην αστυνομία, κυρίως στο BCS, στο PfLS, στο METPAS και σε παρόμοιες έρευνες. Όλα αυτά περιείχαν μια σειρά από ερωτήσεις που τέθηκαν στους ερωτηθέντες σχετικά με τις πρόσφατες επαφές τους με την αστυνομία, πώς ήταν οι επαφές αυτές (για παράδειγμα, ερωτήσεις σχετικές με τους χρόνους απόκρισης, τη συμπεριφορά των αξιωματικών και τα αποτελέσματα των συναντήσεων), και την ικανοποίησή τους με αυτό που συνήθως ονομάζεται υπηρεσία που παρέχεται από την αστυνομία. Λόγω των πολύ διαφορετικών προσδοκιών και αναγκών συνεπάγεται ότι οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ αστυνομίας και κοινού χωρίζονται γενικά σε ξεχωριστές ομάδες για τους σκοπούς αυτούς –

¹⁶⁴FitzGerald, M., Joseph, I., Qureshi, T., & Hough, M. (2013) 'Policing for London'. Willan

επικοινωνία που ξεκινά από τους πολίτες (π.χ. κλήσεις από θύματα, μάρτυρες ή άτομα που αναζητούν πληροφορίες) και επικοινωνία που ξεκινά από την αστυνομία (π.χ. κλείσιμο δρόμου ή κυκλοφορίας).

1.3 International Crime Survey (ICVS)

Η Ευρωπαϊκή Έρευνα για την Εγκληματικότητα και την Ασφάλεια (EU ICS) είναι η πιο ολοκληρωμένη ανάλυση του εγκλήματος, και της ασφάλειας που πραγματοποιήθηκε ποτέ στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η έρευνα, η οποία επικεντρώθηκε στην εμπειρία των κατοίκων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της εγκληματικότητας και της επιβολής του νόμου, διεξήχθη από μια ευρωπαϊκή κοινοπραξία που περιλαμβάνει τις Gallup, UNICRI, το Ινστιτούτο Max Planck, CEPS / INSTEAD και τη GeoX Ltd. Η έρευνα συγκρίνει τα επίπεδα εμπειρίας θύματος σε ολόκληρη την ΕΕ και μετρά τον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες αισθάνονται την ασφάλειά τους. Αναλύει τις σχέσεις μεταξύ των απόψεων των πολιτών της ΕΕ σχετικά με την ποιότητα ζωής τους και τα επίπεδα εγκληματικότητας στη γειτονιά τους σε ολόκληρη την ΕΕ (την ΕΕ των 15, την Εσθονία, την Πολωνία και την Ουγγαρία) - όλα ανεξάρτητα από τα πραγματικά αρχεία της αστυνομίας. Η έρευνα διεξήχθη στα 15 παλαιά κράτη μέλη της Ένωσης, συν την Πολωνία, την Ουγγαρία και την Εσθονία. Η μελέτη συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Το ερωτηματολόγιο του ICVS περιελάμβανε ερωτήσεις σχετικά με τις εμπειρίες θύματος για τις περιπτώσεις διάρρηξης και απόπειρας διάρρηξης. Οι περιφέρειες στις οποίες οι ερωτώμενοι της έρευνας είχαν περισσότερες εμπειρίες από αυτά τα είδη εγκληματικών πράξεων ήταν η Λατινική Αμερική και η Αφρική, ενώ χαμηλότερα επίπεδα κινδύνου παρατηρήθηκαν στις άλλες περιοχές. Οι αριθμοί για διάρρηξη και απόπειρα διάρρηξης είναι πολύ κοντά στις περισσότερες περιοχές, με τις διαρρήξεις να κυριαρχούν στα συμβάντα στην Ασία και την Αφρική.

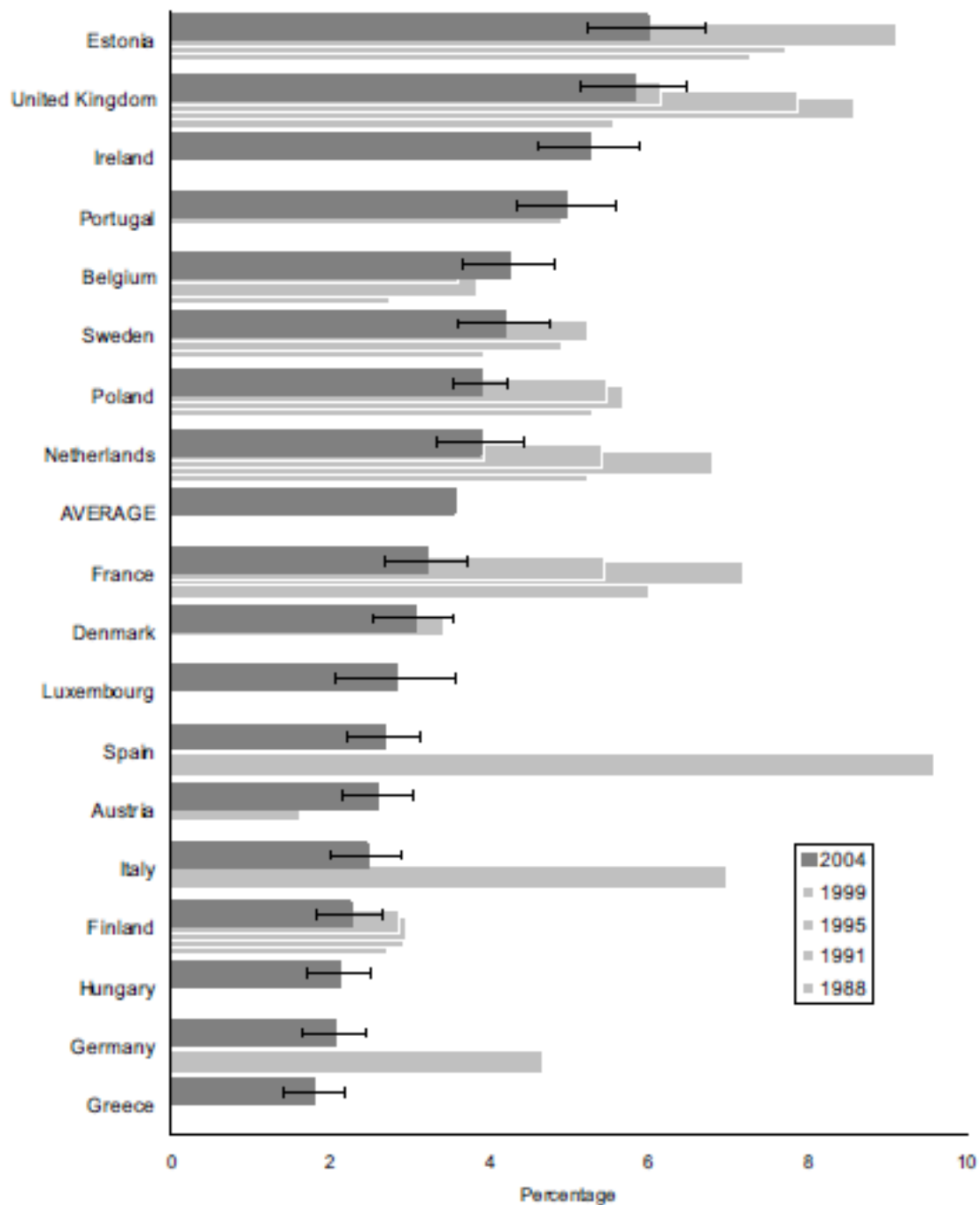
Αναφέρουμε πως το ICS της ΕΕ παρέχει ένα μέτρο σχετικά με την ανησυχία για με τη διάρρηξη μέσω μιας ερώτησης που ζητά από τους ερωτηθέντες να υπολογίσουν πόσο πιθανό πιστεύουν ότι είναι να γίνουν θύματα διάρρηξης κατά το επόμενο έτος.

Ο πληθυσμός της Ελλάδας (49%), της Ιταλίας (43%), της Γαλλίας (περίπου 38%) και της Πορτογαλίας (35%) ήταν οι πιο απαισιόδοξοι. Οι χώρες της Σκανδιναβίας (κάτω του 20%), η Αυστρία και οι Κάτω Χώρες ανησυχούν ελάχιστα. Οι ανησυχίες σχετικά

με τη διάρρηξη έχουν αλλάξει με την πάροδο του χρόνου - ουσιαστικά αυξάνονται γενικά μεταξύ του 1989 και του 1992 και μετά μειώνονται.

Στα τελευταία χρόνια σημειώθηκαν απότομες πτώσεις στη Γαλλία, την Πορτογαλία, την Εσθονία, την Πολωνία, τις Κάτω Χώρες και τη Σουηδία. Η συσχέτιση των τάσεων του ICVS για τα επίπεδα καταγεγραμμένης διάρρηξης σε εθνικά επίπεδα με τις τάσεις ανησυχίας για διαρρήξεις δείχνει ότι οι αντιλήψεις για την πιθανότητα διάρρηξης ταιριάζουν σε γενικές γραμμές με τις τάσεις στα επίπεδα διάρρηξης του ICVS. Στις χώρες στις οποίες υπήρξε η μεγαλύτερη πτώση της ανησυχίας, τα πραγματικά επίπεδα διάρρηξης μειώθηκαν επίσης κάτω από τον μέσο όρο. Η κατάταξη των χωρών είναι σχετικά σταθερή τα τελευταία χρόνια. Για παράδειγμα, εκείνοι στην Ιταλία, τη Γαλλία, την Αγγλία και την Ουαλία ανησυχούν σταθερά περισσότερο για την πιθανότητα διάρρηξης.

Το ICVS έχει διαπιστώσει στο παρελθόν ότι οι αντιλήψεις για την πιθανότητα διάρρηξης σε εθνικό επίπεδο συνδέονται στενά με τους εθνικούς κινδύνους διάρρηξης: δηλαδή οι χώρες στις οποίες τα υψηλότερα ποσοστά ανθρώπων νιώθουν ευάλωτοι στην διάρρηξη είναι αυτές όπου κατά το επόμενο έτος οι αντίστοιχοι κίνδυνοι διάπραξης διάρρηξης είναι υψηλότεροι. Στην εκτέλεση του προγράμματος το 2000, βρέθηκε και πάλι μια σχέση μεταξύ των αναλογιών αυτών που σκέπτονταν ότι η διάρρηξη ήταν πολύ πιθανή και των εθνικών συντελεστών διάρρηξης. Στα δεδομένα ICS του 2005 της ΕΕ, αυτή η σχέση έχει γίνει πολύ λιγότερο σαφής.

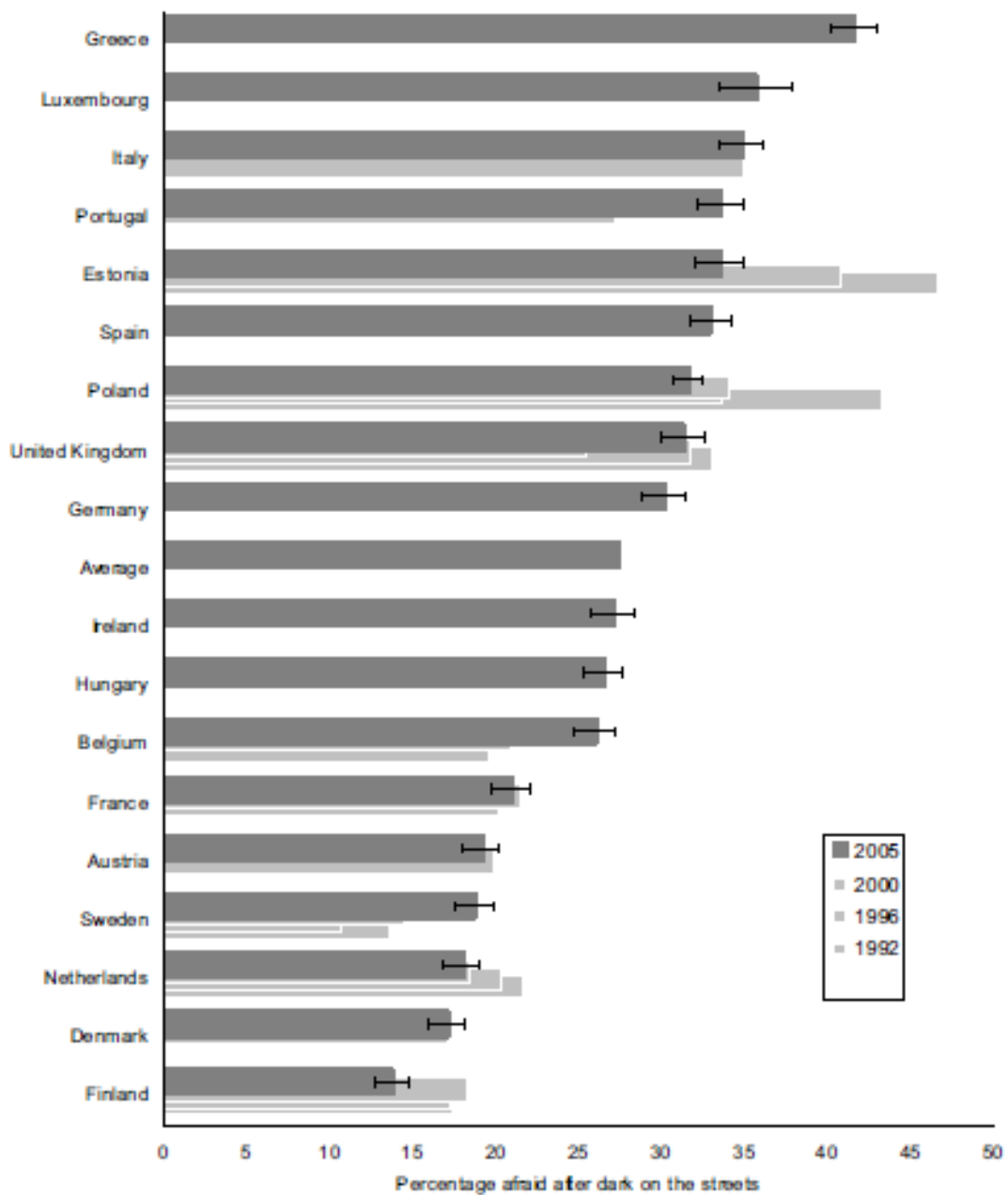
Σχήμα 4. Τα ποσοστά του κοινού που πιστεύουν ότι μια διάρρηξη στα σπίτια τους κατά το επόμενο έτος είναι πιθανή ή πολύ πιθανή όπως προκύπτουν από τα αποτελέσματα του ICS 2005 της ΕΕ και προηγούμενα αποτελέσματα του ICVS

Πηγή: Van Kesteren, J., Mayhew, P., & Nieuwebeerta, P. (2000). "Criminal victimisation in seventeen industrialised countries".

Κατά μέσο όρο, λίγο λιγότερο από το τριάντα τοις εκατό αισθάνθηκε πολύ ή λίγο ανασφάλεια. Τα αισθήματα ανασφάλειας ήταν πιο διαδεδομένα στην Πολωνία, την Ελλάδα, το Λουξεμβούργο και την Ιταλία. Τα συναισθήματα τρωτότητας στους

δρόμους τη νύχτα ήταν τα χαμηλότερα στις τρεις Σκανδιναβικές χώρες, τις Κάτω Χώρες και την Αυστρία, αν και υπήρχαν αρκετές άλλες χώρες με οριακά υψηλότερες τιμές. Υπάρχουν πολλές χώρες για τις οποίες οι τάσεις μπορούν να εξεταστούν από το 1992. Οι τάσεις δεν είναι ομοιόμορφες σε ολόκληρη την ΕΕ. Στις περισσότερες χώρες το επίπεδο παρέμεινε σταθερό. Η Εσθονία και η Πολωνία είναι οι μόνες χώρες που παρουσιάζουν μια σαφή πτωτική τάση. Αυτές οι δύο χώρες ήταν οι υψηλότερες σε προηγούμενες μετρήσεις της έρευνας, αλλά κινούνται προς το μέσο όρο της Ευρώπης.

Στην Πορτογαλία, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στο Βέλγιο φαίνεται ότι η τάση μεταξύ 2000 και 2004 αυξήθηκε. Το επίπεδο φόβου στο Ηνωμένο Βασίλειο επανέρχεται στα επίπεδα του 1992 και του 1996. Η κατάταξη των χωρών είναι σχετικά σταθερή τα τελευταία χρόνια. Εκείνοι στην Πολωνία, την Ιταλία, την Εσθονία και το Ηνωμένο Βασίλειο δείχνουν σταθερά τα υψηλότερα επίπεδα ανησυχίας, ενώ εκείνοι στη Σουηδία, τις Κάτω Χώρες, τη Δανία και τη Φινλανδία δείχνουν το χαμηλότερο. Μια μελέτη του Ευρωβαρόμετρου που διεξήχθη το 2003 χρησιμοποίησε την ίδια ερώτηση και έδειξε μια ίδια κατάταξη (EORG, 2003).

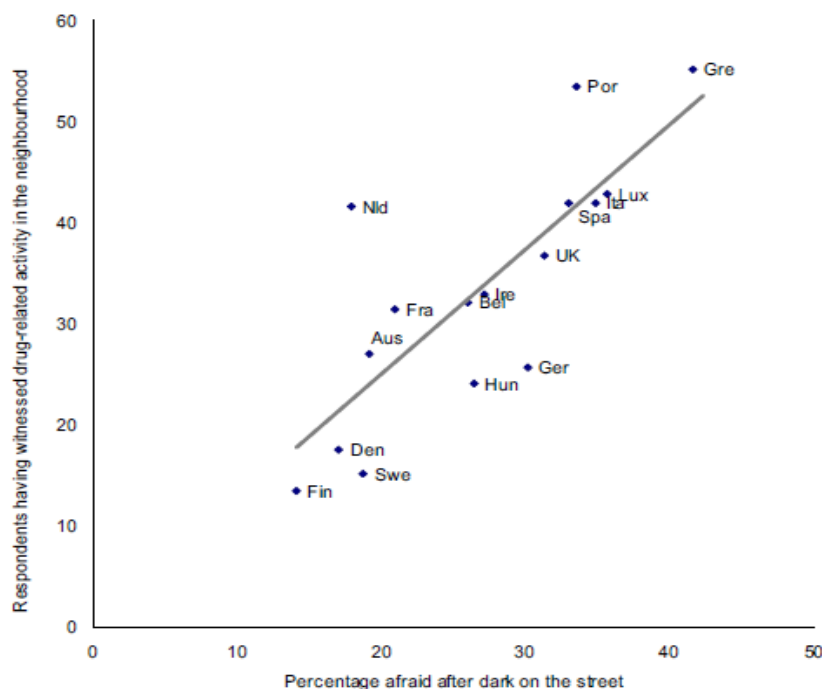

Σχήμα 5. Ποσοστό του πληθυσμού που δεν αισθάνεται ασφαλές στο δρόμο μετά το σκοτάδι, όπως προκύπτει από το ICS της ΕΕ το 2005 και τα προηγούμενα αποτελέσματα
 Πηγή: Το ίδιο

Όπως συμβαίνει και με τις προηγούμενες εκτελέσεις του ICVS, αυτό το μέτρο της συναισθανόμενης ασφάλειας στο δρόμο δεν συνδέεται σταθερά με τα επίπεδα “εγκλημάτων επαφής” (ληστεία, επιθέσεις και απειλές) (Στην Πορτογαλία, για παράδειγμα, οι κίνδυνοι είναι χαμηλοί, αλλά ο φόβος για το έγκλημα στο δρόμο είναι πολύ υψηλότερος από για παράδειγμα, στη Σουηδία, όπου οι πραγματικοί σε εθνικό επίπεδο κίνδυνοι στο έγκλημα επαφής είναι μεγαλύτεροι αλλά ο φόβος του εγκλήματος μικρότερος.

Ένας λόγος για αυτή την έλλειψη σχέσης μεταξύ της ανησυχίας και των κινδύνων είναι ότι ο φόβος του εγκλήματος του δρόμου μπορεί να επηρεαστεί από τις μη συμβατικές μορφές εγκληματικότητας, όπως τα ναρκωτικά των οποίων η χρήση γίνεται δημόσια ή τις τρομοκρατικές επιθέσεις. Το ICS 2005 της ΕΕ περιελάμβανε μια ερώτηση σχετικά με τις προσωπικές επαφές με τα προβλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά, όπως η θέαση χρηστών ή η εύρεση συρίγγων. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η έκθεση σε προβλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά είναι μια σημαντική πηγή φόβου για το έγκλημα του δρόμου. Οι σχέσεις μεταξύ των προσωπικών επαφών με τα προβλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και ο φόβος της εγκληματικότητας έχουν ανιχνευτεί σε ατομικό επίπεδο¹⁶⁵.

¹⁶⁵Dijk, J.J.M. van , (1996) ‘Introduction, In: Seminar on the Prevention of Urban Delinquency linked to Drugs Dependence’, European Parliament/ Ireland Presidency of EU/European Commission, Brussels

Σχήμα 6. Έκθεση σε προβλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και ποσοστό που φοβάται να κυκλοφορήσει στον δρόμο μετά το σκοτάδι

Πηγή: Van Kesteren, J., Mayhew, P., & Nieuwbeerta, P. (2000). "Criminal victimisation in seventeen industrialised countries".

Στο ICVS, όλα τα θύματα που δεν κατήγγειλαν στην αστυνομία περιστατικά ερωτήθηκαν περί τη μη αναφορά τους σε σχέση με πέντε εγκλήματα: διάρρηξη με εισβολή, κλοπές από αυτοκίνητα, ληστείες, σεξουαλικά περιστατικά και επιθέσεις και απειλές. Μπορούν να δοθούν περισσότεροι από ένας λόγοι. Εκείνοι που έκαναν αναφορά κλήθηκαν επίσης να δηλώσουν γιατί το έπραξαν¹⁶⁶. Το ότι το γεγονός «δεν ήταν αρκετά σοβαρό» ήταν μακράν ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο δεν έγινε αναφορά στην αστυνομία. Περίπου τέσσερις στους δέκα ανέφεραν αυτό, και ακόμη περισσότερο όταν οι κλοπές από τα αυτοκίνητα δεν έγιναν γνωστές. Το ένα τέταρτο των θυμάτων θεωρούσε ότι δεν ήταν σωστό να καλέσει την αστυνομία ή είπε ότι "η οικογένεια το έλυσε μόνη της".

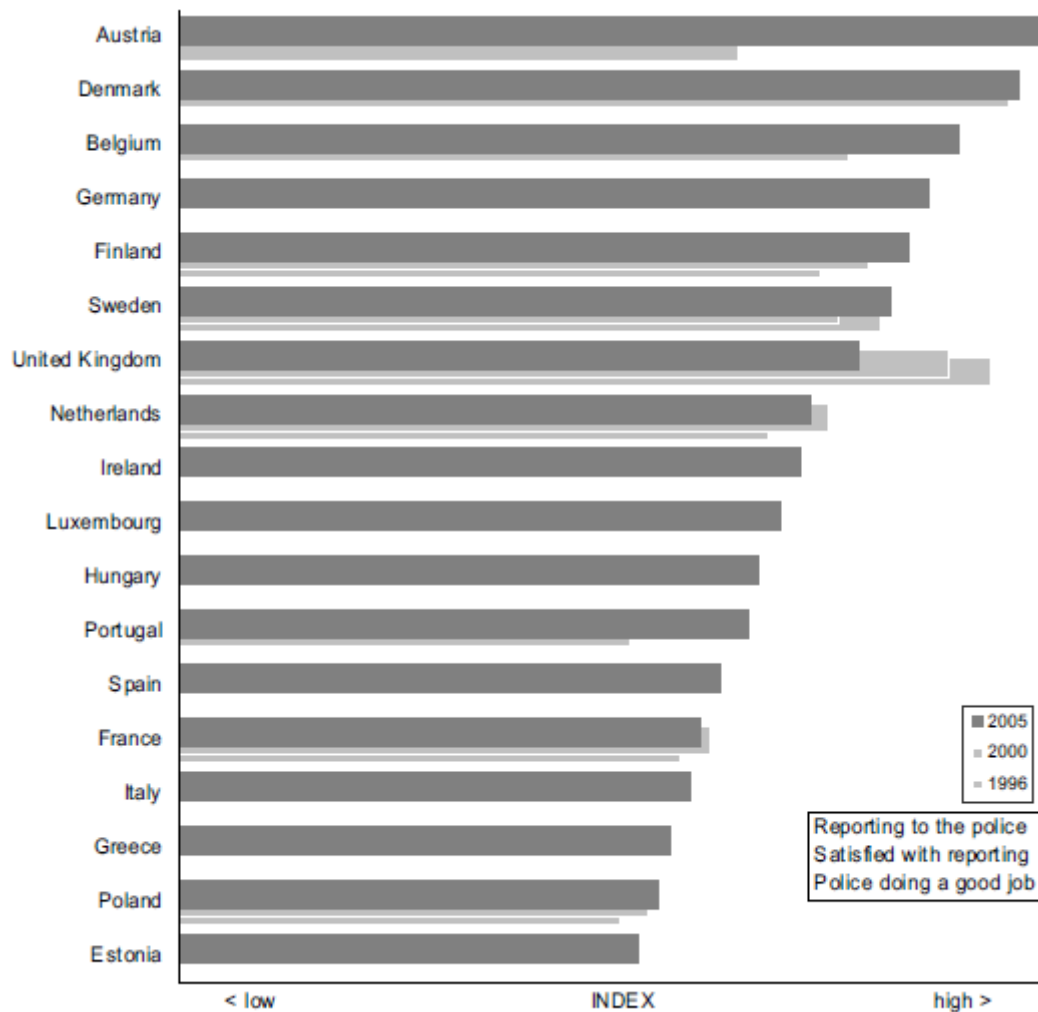
Η ιδέα ότι η αστυνομία δεν μπορούσε να κάνει τίποτα αναφέρθηκε αρκετά συχνά (π.χ. από ένα στα πέντε θύματα κλοπών αυτοκινήτων που δεν ανέφεραν). Λίγα θύματα ανέφεραν φόβο ή ανυπακοή προς την αστυνομία ως λόγο μη υποβολής εκθέσεων. Ο φόβος των αντιποίνων επίσης σπάνια αναφέρθηκε, αν και αναφέρθηκε

¹⁶⁶Van Kesteren, J., Mayhew, P., & Nieuwbeerta, P. (2000) "Criminal victimization in seventeen industrialised countries."

μάλλον συχνότερα σε σχέση με το έγκλημα επαφής από ότι σε σχέση με τα δύο εγκλήματα ιδιοκτησίας.

Το ICS της ΕΕ παρέχει τρία μέτρα για την ποιότητα των δημοσίων σχέσεων των αστυνομικών δυνάμεων. Το πρώτο μέτρο είναι το ποσοστό αναφοράς των πρόσφατων θυμάτων εγκληματικών πράξεων (ποσοστά των θυμάτων από εγκληματικές δραστηριότητες που αναφέρουν την εμπειρία θύματος στην τοπική αστυνομία.) Το ποσοστό αναφοράς είναι ένα αντικειμενικό, συμπεριφορικό μέτρο της εμπιστοσύνης του κοινού στην αστυνομία. Το ICS της ΕΕ ζητά επίσης από τα θύματα να ενημερώνουν για τη μεταχείρισή τους από την αστυνομία. Και, τέλος, όλοι οι ερωτηθέντες καλούνται να αξιολογήσουν τη γενική αποτελεσματικότητα της αστυνομίας στον έλεγχο της εγκληματικότητας. Τα δύο τελευταία μέτρα αναφέρονται σε υποκειμενικές απόψεις πάνω στην αστυνομική επίδοση.

Αυτοί οι τρεις δείκτες αστυνομικής επίδοσης διαπιστώθηκε ότι είναι πολύ αλληλένδετοι. Σε χώρες όπου λιγότερα θύματα αναφέρουν στην αστυνομία, οι απόψεις των θυμάτων σχετικά με τη μεταχείρισή τους από την αστυνομία είναι λιγότερο ευνοϊκές, όπως και η γενική γνώμη για την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας. Δημιουργήθηκε επομένως ένας δείκτης με βάση τους τρεις δείκτες μαζί, ο πλήρης δείκτης αστυνομικής απόδοσης. Οι καλύτερες χώρες για τον δείκτη είναι η Αυστρία, η Δανία, το Βέλγιο, η Γερμανία και η Φινλανδία. Τα αποτελέσματα της χώρας για τον Δείκτη Αστυνομικής Επίδοσης είναι λιγότερο ευνοϊκά για την Πολωνία, την Ελλάδα, την Εσθονία και την Ιταλία. Οι χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα ιστορικά στοιχεία παρουσιάζουν κατά κύριο λόγο σταθερές αξιολογήσεις, με εξαίρεση την Αυστρία και το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου οι εκτιμήσεις φαίνεται να έχουν αυξηθεί και να έχουν μειωθεί αντίστοιχα.

Σχήμα 7. Αξιολόγηση χωρών για δείκτη επιδόσεων της αστυνομίας βάσει της ICS για το 2005, με ιστορικά δεδομένα για ορισμένες χώρες
 Πηγή: Ministry of Justice (2013) ‘Transforming the CJS: A Strategy and Action Plan to Reform the Criminal Justice System’.

Τα επίπεδα εμπιστοσύνης στη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα του CJS αυξήθηκαν ελαφρά μεταξύ 2012/13 και 2013/14, συνεχίζοντας τις πιο μακροπρόθεσμες τάσεις αύξησης και των δύο μέτρων. Τα επίπεδα εμπιστοσύνης στην δίκαιη κρίση του CJS ήταν σταθερά υψηλότερα από τα επίπεδα στην αποτελεσματικότητα του CJS. Στο CSEW για το 2013/14, το 64% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι ήταν πολύ ή σχεδόν σίγουροι ότι το CJS ήταν δίκαιο και το 48% δήλωσαν ότι ήταν πολύ ή αρκετά σίγουροι ότι το CJS ήταν αποτελεσματικό.

Η εμπιστοσύνη στους διάφορους οργανισμούς του CJS και οι διάφορες πτυχές της δικαιοσύνης του CJS ποικίλλουν. Για παράδειγμα, ενώ η πλειοψηφία των ενηλίκων ήταν πεπεισμένοι ότι η αστυνομία ήταν αποτελεσματική στην σύλληψη εγκληματιών (69%), λιγότερο από το ένα τέταρτο ήταν σίγουροι ότι οι φυλακές ήταν αποτελεσματικές στην αποκατάσταση των παραβατών (22%). Η ανάλυση του CSEW 2013/14 κατέδειξε, σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες, ότι τα επίπεδα εμπιστοσύνης στο CJS ποικίλλουν μεταξύ των ενηλίκων ανάλογα με τις εμπειρίες τους από την εγκληματικότητα και τη θυματοποίηση. Οι ενήλικες που είχαν πέσει θύματα εγκληματικών πράξεων ή υπήρξαν μάρτυρες ορισμένων ειδών εγκλημάτων ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν εμπιστοσύνη στο CJS από ό, τι οι υπόλοιποι.

Οι ενήλικες που αντιλαμβάνονταν υψηλότερα επίπεδα εγκληματικότητας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς (ASB) στην περιοχή τους ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν εμπιστοσύνη στο CJS από εκείνους που αντιλαμβάνονταν τα χαμηλότερα επίπεδα εγκληματικότητας ή ASB στην περιοχή τους. Όσοι δήλωσαν ότι έχουν διαπράξει κλοπή, βανδαλισμό ή βία από την ηλικία των 16 ετών ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν εμπιστοσύνη στο CJS από τους υπόλοιπους. Οι αντιλήψεις και η επίγνωση της τοπικής αστυνομίας και της συλλογικής αποτελεσματικότητας συνδέθηκαν επίσης με την εμπιστοσύνη στο CJS. Εκείνοι που είχαν θετικές αντιλήψεις της τοπικής αστυνομίας, π.χ. όσον αφορά την πληροφόρηση σχετικά με την εγκληματικότητα και τα θέματα αντισυμβατικής συμπεριφοράς (ASB) στην περιοχή και για το τι γίνεται γι' αυτά, ήταν πιο πιθανό να έχουν περισσότερη εμπιστοσύνη στο CJS από όσους δεν είχαν. Μια σειρά άλλων μέτρων που σχετίζονται με την αστυνομία, συμπεριλαμβανομένης της ορατότητας της τοπικής αστυνομίας, συνδέονταν επίσης με την εμπιστοσύνη στο CJS.

Η συλλογική αποτελεσματικότητα, όπως μετράται από την αντιληπτή πιθανότητα οι κάτοικοι να παρέμβουν εάν δουν βιαιοπραγία ή παιδιά που ζωγραφίζουν γκράφιτι, ήταν επίσης θετικά συνδεδεμένη με την εμπιστοσύνη στο CJS. Η εμπιστοσύνη στο Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης (CJS) είναι ένα από τα επτά κοινά αποτελέσματα για το CJS, όπως αυτά ορίζονται στη Στρατηγική και στο Σχέδιο Δράσης¹⁶⁷. Είναι

¹⁶⁷Ministry of Justice (2013) 'Transforming the CJS: A Strategy and Action Plan to Reform the Criminal Justice System'. Available at: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/209659/transforming-cjs-2013.pdf

σημαντικό το κοινό να εμπιστεύεται ότι το σύστημα ασχολείται με εγκλήματα και παραβάτες σύμφωνα με το νόμο παρέχοντας παράλληλα στα θύματα την υποστήριξη που χρειάζονται. Η διασφάλιση ότι οι πολίτες πιστεύουν ότι το CJS είναι δίκαιο και αποτελεσματικό μπορεί επίσης να είναι απαραίτητη για τη λειτουργία του συστήματος και η εμπιστοσύνη στη νομιμότητα και τη δικαιοσύνη του συστήματος μπορεί να είναι σημαντική για την εξασφάλιση της συνεργασίας από τα θύματα και τους μάρτυρες, παραδείγματος χάριν όσον αφορά την αναφορά εγκλημάτων στην αστυνομία και την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων στο δικαστήριο, ακόμη και τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με το νόμο¹⁶⁸.

Η έρευνα του Υπουργείου Δικαιοσύνης έχει προηγουμένως διερευνήσει τη στάση του κοινού απέναντι στην καταδίκη, και την εμπιστοσύνη στο CJS και τους παράγοντες που συνδέονται με την εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα του CJS, με βάση την ανάλυση της έρευνας για την εγκληματικότητα στην Αγγλία και την Ουαλία (CSEW). Η έκθεση 2010/11 CSEW των Hough et al. (2013) ανέφερε ότι παρόλο που υπήρχαν κάποιες διαφορές στα επίπεδα εμπιστοσύνης στο CJS λόγω των ατομικών δημογραφικών χαρακτηριστικών των προσώπων αλλά και των χαρακτηριστικών της περιοχής, οι βασικοί παράγοντες που συνδέονταν με την εμπιστοσύνη στο CJS ήταν οι εμπειρίες της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας, και ειδικότερα η επαφή με την αστυνομία. Οι άνθρωποι που αντιλαμβάνονται ότι υπάρχουν υψηλά επίπεδα αντικοινωνικής συμπεριφοράς στην περιοχή τους ή που υπήρξαν θύματα εγκλημάτων τους τελευταίους 12 μήνες ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη ή στην αποτελεσματικότητα του CJS από ό,τι οι υπόλοιποι. Ο ισχυρότερος προγνωστικός δείκτης της εμπιστοσύνης στο CJS, ωστόσο, ήταν η επαφή με την αστυνομία και η ικανοποίηση από την επαφή αυτή. Οι άνθρωποι που είχαν έρθει σε επαφή με την αστυνομία τους τελευταίους 12 μήνες ήταν λιγότερο πιθανό να είναι σίγουροι για τη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα του CJS από τους υπόλοιπους.

Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι οι άνθρωποι που ήταν δυσαρεστημένοι με την επαφή τους με την αστυνομία ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν εμπιστοσύνη στο CJS. Οι άνθρωποι που ήταν ικανοποιημένοι από την επαφή που είχαν με την

¹⁶⁸Hough, M., Bradford, B., Jackson, J., & Roberts, J. V. (2013) 'Attitudes to sentencing and trust in justice: exploring trends from the crime survey for England and Wales'

αστυνομία είχαν παρόμοια επίπεδα εμπιστοσύνης με εκείνους που δεν είχαν καμία επαφή με την αστυνομία. Η έκθεση της Jansson, (2015), βασίζεται στην έκθεση των Hough et al. (2013), επικαιροποιώντας ορισμένα από τα βασικά στοιχεία με τα δεδομένα από το CSEW 2013/14. Επικεντρώνεται επίσης στο CSEW 2013/14 για να διερευνήσει πώς οι εμπειρίες και οι αντιλήψεις για την τοπική κοινότητα, το έγκλημα και την αστυνομία συνδέονται με την εμπιστοσύνη στο CJS.

Στην έρευνα της Jansson, (2015), τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω του CSEW. Η έρευνα διοικείται από το Γραφείο Εθνικών Στατιστικών (ONS) και αναλαμβάνεται από την TNS BMRB. Το CSEW είναι μια δειγματοληπτική έρευνα στρωματοποιημένης τυχαίας δειγματοληψίας για ενήλικες ηλικίας 16 ετών και άνω που ζουν σε νοικοκυριά στην Αγγλία και την Ουαλία. Η έρευνα του 2013/14 πραγματοποίησε συνέντευξη περίπου 35.000 ενηλίκων, με ποσοστό απάντησης 75%. Η δομή του ερωτηματολογίου CSEW είναι περίπλοκη, με πολλές ερωτήσεις που τίθενται σε τυχαία επιλεγμένες υποομάδες. Ως εκ τούτου, ο αριθμός των ερωτηθέντων που τίθενται σε ερωτήσεις που καλύπτονται από την έκθεση της Jansson, (2015), ποικίλλει. Τα δεδομένα σταθμίζονται ώστε να λαμβάνουν υπόψη τον σύνθετο σχεδιασμό δειγμάτων και τη μεροληψία της μη απόκρισης. Τα ερωτήματα σχετικά με την εμπιστοσύνη στο CJS έχουν συμπεριληφθεί στο CSEW από το 2007/08 και ζητούνται από τους μισούς ερωτηθέντες στο CSEW169.

Συνεχίζοντας, προηγούμενες αναλύσεις του CSEW κατέδειξαν με συνέπεια πως τα επίπεδα εμπιστοσύνης στο CJS ποικίλουν ανάλογα με τα προσωπικά χαρακτηριστικά¹⁷⁰. Το CSEW 2013/14 δείχνει επίσης ότι ορισμένες ομάδες είναι πιο πιθανό να έχουν εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα του CJS (για παράδειγμα οι νέοι ενήλικες ηλικίας 16-24 ετών, ενήλικες από μη λευκό εθνοτικό υπόβαθρο, φοιτητές και άτομα που διαβάζουν εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας)¹⁷¹

¹⁶⁹Υπάρχουν δύο μέτρα συνολικής εμπιστοσύνης στο CJS - το ένα που μετρά την εμπιστοσύνη στην αποτελεσματικότητα του CJS και ένα που μετρά την εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη του CJS. Αυτά ακολουθούν μια σειρά ερωτήσεων σχετικά με την εμπιστοσύνη σε διαφορετικούς οργανισμούς του CJS και τις πτυχές της δικαιοσύνης στις διαδικασίες του CJS.

¹⁷⁰Smith, D. (2010) '*Public confidence in the Criminal Justice System: findings from the British Crime Survey 2002/03 to 2007/08*'. Ministry of Justice.

¹⁷¹Αυτά τα ευρήματα ευθυγραμμίζονται με προηγούμενες αναφορές, π.χ. η ανάλυση από τον Smith (2010) έδειξε ότι οι νέοι ενήλικες και όσοι προέρχονται από μη λευκό εθνοτικό υπόβαθρο ήταν πιο πιθανό να έχουν εμπιστοσύνη στο CJS από ό, τι, για παράδειγμα, λευκά άτομα μέσης ηλικίας.

Οι διαφορές μεταξύ των ομάδων, ωστόσο, είναι σχετικά μικρές και οι προηγούμενες αναλύσεις έδειξαν ότι αυτά τα χαρακτηριστικά εξηγούν σχετικά μικρή διακύμανση των επιπέδων εμπιστοσύνης συνολικά, με τους βασικούς παράγοντες να συνδέονται με τα επίπεδα εμπιστοσύνης στο CJS συμπεριλαμβανομένων και άλλων βιωματικών και αντιληπτικών παραγόντων.

Η ανάλυση CSEW του 2010/11 από τους Hough et al. (2013) ανέφερε ότι τα επίπεδα εμπιστοσύνης στο CJS διαφέρουν μεταξύ των ενηλίκων ανάλογα με τις εμπειρίες τους από εγκληματικότητα και θυματοποίηση. Οι ενήλικες που υπήρξαν θύματα εγκληματικών πράξεων κατά το προηγούμενο έτος ή αντιλαμβάνονται ότι υπάρχουν υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας ή αντισυμβατικής συμπεριφοράς (ASB) στην περιοχή τους τείνουν να μην έχουν εμπιστοσύνη στο CJS σε σύγκριση με όσους δεν έχουν υποστεί εγκληματικές συμπεριφορές. Η ανάλυση του CSEW 2013/14 παρουσίασε παρόμοια πρότυπα. Για παράδειγμα, από εκείνους που είχαν πέσει θύματα οποιουδήποτε εγκλήματος CSEW τους τελευταίους 12 μήνες¹⁷², το 57% ήταν σίγουροι για τη δικαιοσύνη του CJS και το 43% για την αποτελεσματικότητα του CJS, έναντι 66% και 49% όσων δεν ήταν θύματα.

Από εκείνους που θεωρούσαν ότι η περιοχή τους έχει υψηλότερο από το μέσο ποσοστό εγκληματικότητας, το 53% ήταν σίγουρο για τη δικαιοσύνη του CJS και το 38% για την αποτελεσματικότητα του CJS, έναντι 68% και 50% για εκείνους που θεωρούσαν ότι η περιοχή τους είχε χαμηλότερο από το μέσο όρο ποσοστό εγκληματικότητας. Ομοίως, από εκείνους που αντιλαμβάνονταν υψηλά επίπεδα ASB στην περιοχή τους, το 53% είχε εμπιστοσύνη στο CJS και 38% στην αποτελεσματικότητα του CJS, έναντι 66% και 49% από αυτούς που δεν είχαν υψηλά ποσοστά ASB στην περιοχή τους. Το CSEW 2013/14 περιλάμβανε επίσης ερωτήσεις σχετικά με την εμπειρία των ερωτηθέντων όσον αφορά την ύπαρξη εγκλημάτων και τη διάπραξη ορισμένων μορφών εγκλήματος (κλοπή, βία ή βανδαλισμός). Ο βαθμός στον οποίο οι εμπειρίες αυτές συνδέονται με την εμπιστοσύνη στο CJS εξετάστηκε και παρουσιάστηκε ένα παρόμοιο πρότυπο, με εμπειρίες εγκληματικότητας που σχετίζονται με χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στο CJS.

¹⁷² Διατίθενται αριθμητικά στοιχεία για την σχέση της εμπειρίας θύματος και των αντιλήψεων του ASB βάσει του CSEW 2013/14:

<http://www.ons.gov.uk/ons/rel/crime-stats/crime-statistics/period-ending-march-2014/index.html>

Από εκείνους που ήταν μάρτυρες για τα εγκλήματα που ρωτήθηκαν για τους 12 μήνες πριν από τη συνέντευξη, το 57% ήταν σίγουροι για την ακεραιότητα του CJS και 42% για την αποτελεσματικότητα του CJS, σε σύγκριση με το 68% και το 51% όσων δεν είχαν γίνει μάρτυρες εγκλήματος.¹⁷³ Από όσους δήλωσαν ότι είχαν διαπράξει κλοπή, βία ή βανδαλισμό από την ηλικία των 16 ετών, το 57% ήταν σίγουροι για τη δικαιοσύνη του CJS και το 39% για την αποτελεσματικότητα του CJS, έναντι 67% και το 52% όσων δεν διέπραξαν οποιοδήποτε από αυτά τα εγκλήματα. Συνεπώς, τα ευρήματα υπογραμμίζουν περαιτέρω ότι οι διαφορετικές εμπειρίες εγκληματικότητας και θυματοποίησης συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης τόσο στη δικαιοσύνη όσο και στην αποτελεσματικότητα του CJS. Πολλές από αυτές τις εμπειρίες και αντιλήψεις μπορεί να ποικίλουν και να επικαλύπτονται. Για παράδειγμα, όσοι λένε ότι ζουν σε περιοχές με υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας ή ASB μπορεί να έχουν περισσότερες πιθανότητες να δηλώσουν ότι έχουν γίνει μάρτυρες ή έχουν πέσει θύματα εγκληματικών πράξεων και αντίστροφα.

Παρόλο που θα μπορούσε να αναληφθεί περαιτέρω ανάλυση για την καλύτερη εξέταση του ζητήματος, αυτό δεν περιλαμβάνεται στην έρευνα της Jansson, (2015), καθώς ο στόχος δεν είναι να εξακριβωθεί ποιες από αυτές τις εμπειρίες ή αντιλήψεις είναι οι ισχυρότεροι παράγοντες πρόβλεψης της εμπιστοσύνης στο CJS, αλλά μάλλον να επισημανθεί πώς μια σειρά διαφορετικών εμπειριών του εγκλήματος και της αντικοινωνικότητας συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στο CJS.

Προηγούμενες αναλύσεις του CSEW (βλ., Για παράδειγμα, Hough et al., 2013) έχουν δείξει σταθερά πως η επαφή με την αστυνομία αποτελεί βασικό παράγοντα που συνδέεται με την εμπιστοσύνη στο CJS. Οι ενήλικες που είχαν έρθει σε επαφή με την αστυνομία κατά τους δώδεκα μήνες πριν από τη συνέντευξη ήταν λιγότερο πιθανό να είναι σίγουροι για τη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα του CJS από αυτούς που δεν είχαν.

Ωστόσο, αυτό αποδείχθηκε ότι οφείλεται κυρίως σε εκείνους τους ενήλικες που ήταν δυσαρεστημένοι με την επαφή που είχαν με την αστυνομία. Όσοι ήταν

¹⁷³Το CSEW ερωτά τους ερωτηθέντες εάν έχουν δει έναν από τους ακόλουθους τύπους εγκλημάτων που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια των 12 μηνών πριν από τη συνέντευξη: απειλητική ή βίαιη συμπεριφορά συμπεριλαμβανομένης της μάχης, του βανδαλισμού ιδιοκτησίας κλπ (βλ. Willoughby, 2015).

ικανοποιημένοι από την επαφή τους με την αστυνομία είχαν παρόμοια επίπεδα εμπιστοσύνης στο CJS, όπως εκείνοι που δεν είχαν καμία επαφή με την αστυνομία.

Από το CSEW του 2011/12 συμπεριλήφθηκε μια νέα ενότητα ερωτήσεων σχετικά με τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες από την αστυνομία, με επίκεντρο την αστυνόμευση της κοινότητας και τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία ενημερώνει και ασχολείται με το κοινό. Αυτό κάλυψε την ευαισθητοποίηση και την επαφή με τις Ομάδες Αστυνόμευσης της Γειτονίας, τις αντιλήψεις περί ενημέρωσης για εγκληματικές πράξεις και τα ζητήματα ASB στην τοπική περιοχή και την ευαισθητοποίηση και τη χρήση ηλεκτρονικών δεδομένων σχετικά με το έγκλημα. Τα συμπεράσματα από το CSEW 2011/12 σχετικά με τις νέες ερωτήσεις αναφέρθηκαν από το ONS το 2012. Το CSEW 2013/14 χρησιμοποιείται για να διερευνήσει πώς αυτές οι διαφορετικές αντιλήψεις και εμπειρίες από την αστυνομία συνδέονται με την εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα του CJS.

Η γνώση των πολιτών σχετικά με το έγκλημα και τα θέματα ASB στην περιοχή τους και το εάν αισθάνονταν ότι μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις σχετικά με την τοπική αστυνόμευση σχετίζονταν ιδιαίτερα με την εμπιστοσύνη στο CJS. Εκείνοι που αισθάνονταν ενημερωμένοι για το έγκλημα και τα ζητήματα ASB στην περιοχή ήταν πιο πιθανό να έχουν εμπιστοσύνη στο CJS (70%) και την αποτελεσματικότητα (55%) σε σύγκριση με εκείνους που δεν αισθάνονταν ενήμεροι (61% και 44% αντίστοιχα). Ομοίως, όσοι αισθάνονταν ενήμεροι για το τι γίνεται σχετικά με το έγκλημα και τα θέματα ASB στην περιοχή τους, ήταν πιο πιθανό να έχουν περισσότερη εμπιστοσύνη στο CJS (73%) και την αποτελεσματικότητα (58%) από εκείνους που δεν αισθάνονται ενήμεροι (60% 44%, αντίστοιχα).

Υπήρξαν επίσης σημαντικές διαφορές στα επίπεδα εμπιστοσύνης μεταξύ εκείνων που αισθάνονταν ότι δεν θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις αποφάσεις που επηρεάζουν την αστυνόμευση στην περιοχή τους, ενώ το 76% αυτών που ένιωθαν ότι θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις αποφάσεις έχουν εμπιστοσύνη στην δικαιοσύνη του CJS και το 63% στην αποτελεσματικότητά του. Μεταξύ εκείνων που δεν αισθάνονταν ότι θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις αποφάσεις, οι αριθμοί ήταν 60% και 42% αντίστοιχα. Ωστόσο, δεν υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στα επίπεδα εμπιστοσύνης μεταξύ των ενηλίκων που αισθάνονταν και δεν αισθανόταν ότι

ήταν σημαντικό να μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις που επηρεάζουν την αστυνόμευση στην περιοχή τους.

Τα άλλα μέτρα αντιλήψεων και συνειδητοποίησης των πτυχών της αστυνόμευσης έδειξαν επίσης ορισμένες σχέσεις με την εμπιστοσύνη στο CJS, αν και οι διαφορές ήταν μικρότερες. Η συνειδητοποίηση του τρόπου επικοινωνίας με την τοπική αστυνομία για την διατύπωση απόψεων σχετικά με τα εγκλήματα και τα ζητήματα ASB συνδέθηκε με την εμπιστοσύνη στο CJS. Συνεπώς όσοι γνώριζαν πώς μπορούν να έρθουν σε επαφή με την τοπική αστυνομία τους ήταν πιο πιθανό να δηλώσουν ότι ήταν σίγουροι για τη δικαιοσύνη (68%) και την αποτελεσματικότητα (50%) του CJS σε σχέση με εκείνους που δήλωσαν ότι δεν γνώριζαν (61% και 46% , αντίστοιχα). Όσοι είχαν έρθει σε επαφή με την τοπική αστυνομία για να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με το έγκλημα και τα ζητήματα ASB, ωστόσο, ήταν λιγότερο πιθανό να δηλώσουν ότι ήταν σίγουροι για τη δικαιοσύνη (57%) και την αποτελεσματικότητα (41%) του CJS από όσους δεν είχαν κάνει επαφή (69% και 51% αντίστοιχα).¹⁷⁴.

¹⁷⁴Jansson, K.(2007) “*British Crime Survey-measuring crime for 25 years.*” London: Home Office.

Τελικές σκέψεις/Συμπεράσματα

Η ερευνητική εμπειρία παίζει καθοριστικό ρόλο στην κατανόηση και τη μελέτη των κοινωνικών στάσεων σχετικά με τον φόβο του εγκλήματος, είτε αυτές αφορούν τη γενική στάση των πολιτών απέναντι στους δράστες εγκληματικών πράξεων, είτε αφορούν τις απόψεις τους σχετικά με την έκταση και την ένταση των ποινικών κυρώσεων ανά περίπτωση¹⁷⁵. Τα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών, μέσα από μια προσεκτική ερμηνεία τους, μπορούν να οδηγήσουν σε πολύ χρήσιμα συμπεράσματα και να προλάβουν σοβαρές κοινωνικές κρίσεις που έχουν την βάση τους σε κραδασμούς στην κοινωνική συνοχή οι οποίοι προξενούνται ως αποτέλεσμα του αυξημένου φόβου των πολιτών απέναντι στο υπόλοιπο και “διαφορετικό” σύνολο.

Η αύξηση του αισθήματος φόβου των πολιτών για τους λόγους που παρατέθηκαν ανωτέρω συχνά είναι αποτέλεσμα προβολής κοινωνικών στερεοτύπων και διαστρέβλωσης της εικόνας της ποινικής δικαιοσύνης μέσα από τα μέσα και τον τύπο. Η περιθωριοποίηση, ωστόσο, και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις γύρω από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, αποκλείουν την κοινωνική τους ένταξη και είναι πιθανό να οδηγήσουν σε δεύτερη φάση αυτά τα μέλη των περιθωριοποιημένων ομάδων σε εγκληματικές συμπεριφορές. Σε κάθε περίπτωση ο τρόπος αντίδρασης της κοινωνίας και ο στιγματισμός συχνά επιτείνουν την εγκληματική δράση αντί να την περιστεύουν¹⁷⁶. Ταυτόχρονα, ο υπέρμετρος φόβος του εγκλήματος που γεννιέται μέσα από την υπερβολική έκθεση των εγκληματικών φαινομένων στο κοινό είναι ικανός να οδηγήσει σε μια επικίνδυνη αύξηση της τιμωρητικότητας των πολιτών. Ήδη οι πολίτες αναζητούν διαρκώς την αυστηροποίηση της ποινικής καταστολής με την υιοθέτηση από τις αρχές ανταποδοτικών και εκδικητικών τάσεων και υπέρμετρα

¹⁷⁵Ζαραφονίτου Χ., ‘‘Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες Τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί’’, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 33

¹⁷⁶Πανούσης Γ., ‘Εγκληματολογία, Εγκληματολογική έρευνα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης’’, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999, σελ. 38

αυστηρών ποινικών πολιτικών¹⁷⁷ οι οποίες δεν αρμόζουν πάντα στις αρχές και τις αντιλήψεις που θα έπρεπε να υιοθετούνται εντός ενός δημοκρατικού κράτους δικαίου.

Επομένως, το ζήτημα του φόβου του εγκλήματος δεν αποτελεί αποκλειστικά ένα αντικείμενο θεωρητικής μελέτης, αλλά μπορεί να συνδεθεί με σοβαρές κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες τα πρώτα σημάδια των οποίων είναι ήδη εμφανή. Για αυτούς τους λόγους η μελέτη του φαινομένου κυρίως μέσω ερευνών θυματοποίησης, ερωτηματολογίων και οργανωμένων προσπαθειών αφύπνισης και ενημέρωσης των πολιτών για όλα τα σχετικά ζητήματα οφείλουμε να είναι συνεχής και να απευθύνεται προς όλους με κύριο στόχο την επίτευξη κοινωνικής ένταξης όλων των κοινωνικών ομάδων, κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης, και εφαρμογής μιας αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής που θα επιφέρει μείωση των τιμωρητικών τάσεων.

Σχετικά με την τιμωρητικότητα, οι διαφορετικές συναισθηματικές και γνωστικές αντιδράσεις στο έγκλημα έχουν διακριτή επίδραση στον σχηματισμό των τιμωρητικών συμπεριφορών. Αυτές οι επιδράσεις ποικίλλουν σημαντικά ανάλογα με άλλους παράγοντες.

Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με τον φόβο του εγκλήματος συνολικά, οδηγούμαστε στα κάτωθεν συμπεράσματα. Αρχικά, η επίδραση του φόβου τόσο στα άτομα όσο και στις κοινότητες μπορεί να είναι σοβαρή. Παρόλο που κάποιο επίπεδο προσοχής για το έγκλημα είναι σαφώς λογικό, όταν φτάνει στα άκρα χαρακτηρίζεται ως ‘‘αντιπαραγωγικό’’, καθώς τα υπερβολικά επίπεδα φόβου έχουν αρνητικές συνέπειες για την ποιότητα ζωής σε μια γειτονιά.

Επίσης, ο φόβος της εγκληματικότητας σχετίζεται με την αίσθηση ευαισθησίας ενός ατόμου που μπορεί να σχετίζεται με παράγοντες όπως το φύλο, η ηλικία και η κοινωνική τάξη. Το θέμα ευπάθειας επηρεάζει την ικανότητα αντιμετώπισης σε ψυχολογικό, φυσικό και οικονομικό επίπεδο.

¹⁷⁷Ζαραφονίτου Χ., Κουράκης Ν, ‘‘Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής’’, Ποινικός Λόγος 5 2008 από το διαδίκτυο <https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%9A239/Zarafonitou%20Kourakis%202008.pdf>

Γενικότερα, υπάρχουν όλο και περισσότερες ενδείξεις σχετικά με το φόβο του εγκλήματος σε συσχετισμό με τις αντιλήψεις για το τοπικό, φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ακόμα και αν τα επίπεδα εγκληματικότητας είναι χαμηλά, οι γειτονιές που θεωρούνται ‘‘επικίνδυνες’’ μπορεί να έχουν κατοίκους με υψηλά επίπεδα φόβου, καθώς οι αδικίες γίνονται ορατά σύμβολα της έλλειψης κοινωνικού ελέγχου και τάξης. Ομοίως, οι κάτοικοι των συνοικιών όπου τα κοινωνικά δίκτυα είναι αδύναμα, που αισθάνονται κοινωνικά απομονωμένοι, μπορεί να παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα φόβου.

Διαπιστώνεται σταθερά ότι η θυματοποίηση και ο φόβος της εγκληματικότητας συμβάλλουν στη δημιουργία των αντιλήψεων του ατόμου για τη εμπιστοσύνη στο ποινικό σύστημα, στην επιβολή του νόμου και ακόμη και στα όργανα ποινικής δικαιοσύνης μεμονωμένα ή συνολικά. Καθώς η αποτυχία του ελέγχου της εγκληματικότητας αποδυναμώνει την εμπιστοσύνη των πολιτών στο ποινικό σύστημα τα αποτελέσματα αυτά καταδεικνύουν επίσης ότι ο φόβος της εγκληματικότητας διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην κατανόηση της εμπιστοσύνης στα θεσμικά όργανα.

Είναι σαφές από τη βιβλιογραφία ότι ο κίνδυνος θυματοποίησης δεν είναι ο μόνος παράγοντας που σχετίζεται με τα επίπεδα του φόβου. Ο φόβος του εγκλήματος επηρεάζεται από μια γενική αίσθηση ευαλωτότητας, από σημεία οικολογικής και κοινωνικής αποσύνθεσης στη γειτονιά και από έλλειψη συνοχής της κοινότητας ή διαμάχης μεταξύ ομάδων. Κατά συνέπεια, υπάρχουν τρόποι αντιμετώπισης του φόβου που εξετάζουν τα ζητήματα «ποιότητας ζωής» και όχι απλώς τη μείωση της θυματοποίησης. Οφείλουμε όλοι μαζί να εστιάσουμε σε αυτά και να αναδομήσουμε τη πόλη, τις σχέσεις αλλά και τον εαυτό μας.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, Σάκκουλας Α.Ε, 2011
- Αρτινοπούλου Β. *Θυματολογία και όψεις της θυματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996
- Βασιλείου Θ. και Σταματάκης Ν. *Λεξικό επιστημών του ανθρώπου*, Gutenberg, 1992
- Δασκαλάκης Η., *Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 1975
- Ζαραφονίτου Χ., *Βίαιη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές κρίσης*, *Crime in Crisis*, Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη, 2016
- Ζαραφονίτου Χ. και Χρυσόχου Ε. *Υπάρχουν ghettos στο κέντρο της Αθήνας; Εγκληματολογική διερεύνηση των κοινωνικών στάσεων και αναπαραστάσεων*, *Εγκληματολογικές Μελέτες / Criminological Studies*, Τόμ. 1, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2015
- Ζαραφονίτου Χ. *Ο φόβος του εγκλήματος: Ένα ελληνικό παράδοξο*, ΠοινΔικ & Εγκληματολογία, 2009 (σ. 1)
- Ζαραφονίτου Χ., *Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες Τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- Ζαραφονίτου Χ. *Ο Φόβος του εγκλήματος* Το Βήμα, Νοέμβριος, 2008 (σ.3)
- Ζαραφονίτου Χ., Κουράκης Ν. *Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής*, Ποινικός Λόγος, 2008 (σ.5)
- Ζαραφονίτου Χ. *(Αν)ασφαλεία, Αντεγκληματική Πολιτική & Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Σάκκουλας, 2007
- Ζαραφονίτου Χ. *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004
- Ζαραφονίτου Χ. *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003
- Ζαραφονίτου Χ. *Ο φόβος του εγκλήματος*, Σάκκουλας, Αντ. Ν, 2002

- Καρύδης Β. *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα: Ζητήματα, θεωρία και αντεγκληματική πολιτική*, Παπαζήσης, 1996
- Καρύδης Β. *Ο Φόβος του Εγκλήματος και άλλα δαιμόνια της αστεακής καθημερινότητας* στο Η Αθήνα σήμερα: Επιστημονικό Συμπόσιο, 9 και 10 Δεκεμβρίου, Ίδρυμα Μωραΐτη, 2015 (σ.147, 150)
- Κουράκης Ν., *Σκέψεις για το πρόβλημα της σύγχρονης τρομοκρατίας* Ελλ Επιθ Εγκλ. Ι, 1988(σ. 131)
- Κορδούτης Π. Σημειώσεις για το μάθημα: *“Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία ΙΙ”*, αποσπάσματα από το βιβλίο: *“Social Cognition”* των Augoustinos M. και Walker I, Sage , 2011
- Λαμπροπούλου Ε. *Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του ελέγχου*, Κριτική, 2001
- Λαμπροπούλου Ε. *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήσης, 1994
- Ναυρίδης Κ. *Κλινική Κοινωνική Ψυχολογία*, Παπαζήση, 1994
- Νεράτζη Π. *Εγκληματικότητα και τύπος* στο Οι νέοι παραστάτες: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα, 1985 (σ. 83)
- Πανούσης Γ. *“Η δημοκρατία των φτωχών;»* στο *Χρονολόγιο ενός Εγκληματολόγου*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014 (σ 189, 196)
- Πανούσης Γ. *Εγκληματολογικοί Αναστοχασμοί*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
- Πανούσης Γ. *Εγκληματολογία, Εγκληματολογική έρευνα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999
- Πανούσης Γ. *Τοπική κοινωνία και κοινοτική αστυνόμευση*, Αστυνομική Επιθεώρηση, 1999 (σ.84)
- Παπαθεοδώρου Θ. Π., *Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002
- Παπαστάμου Σ., Μαντόγλου Α. *Σύγχρονες Έρευνες στην Κοινωνική Ψυχολογία: Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις*, Εκδ. Οδυσσέας, 1995
- Ρήγα Α. *Από τις στάσεις στις κοινωνικές αναπαραστάσεις: μια ανασκόπηση της πρόσφατης Βιβλιογραφίας*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 1991(σ.σ 156, 161)
- Τσαλικόγλου Φ., Αρτινοπούλου Β., Ζαραφονίτου Χ., Μαντογλου Α. *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο*, αδημοσίευτη έρευνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1994

- Τσίτουρα Α., *Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική*, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 1988(σ. 37)
- Τσιάμης Γ. ‘*Σημειώσεις για την Κοινωνική Ταυτότητα και τις Κοινωνικές Αναπαραστάσεις*’ Θεσσαλονίκη, 2017(σ 32)
- LeBouedec G. (1995) *Προσφορά στη μεθοδολογία μελέτης των κοινωνικών αναπαραστάσεων*, στο Στ. Παπαστάμου και Α. Μαντόγλου, *Κοινωνικές αναπαραστάσεις*, Οδυσσέας (σ. 277)
- Benett T. (1989) *Θεωρίες για τα μέσα, θεωρία για την κοινωνία*, στο *Κοινωνία, Εξουσία και ΜΜΕ*, Παπαζήση, 1989 (σ.56)
- Digneffe F. (2000) *Αίσθημα ανασφάλειας, παραβατικότητα και κοινωνικός αποκλεισμός*, μτφρ. Γ. Νικολόπουλος, στο *Ποινική Δικαιοσύνη* (σ. 891)

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Augoustinos M. και Walker I. (2011) *Social Cognition*, Sage
- Barber B. (1983) *The logic and limits of trust*. New Brunswick: Rutgers University Press, 32
- Box St., Hale C. Andrews G (1988) *Explaining fear of crime*, The British Journal of Criminology 353
- Bradford B., Jackson J. (2010) *Trust and confidence in the police: A conceptual review*, SSRN 1 -15
- Bradford B. Jackson J. Hough M. & Farall. S. (2008) ‘*Trust and confidence in criminal justice: A review of the British research literature*’ 16
- Clinard M., Abbott D. (1973) *Crime in Developing Countries: a comparative perspective*, New York, Wiley, 120
- Smith D. (2010) *Confidence in the criminal justice system: findings from the British Crime Survey 2002/03 to 2007/08* 10 - 21
- Coing H. και Meunier C.(1980) *Insecurite urbaine: une arme pour le poivoir*,

Anthropos, 24

- Crawford A, (2002) *Crime and insecurity: The governance of safety in Europe*, Devon-Oregon Willan Publishing, 41
- Roberts J. V. (2007) *Public confidence in criminal justice in Canada: A comparative and contextual analysis*. *Canadian journal of criminology and criminal justice* 153-184
- Jones, C., Weatherburn, D., & McFarlane, K.(2008) *Public confidence in the New South Wales criminal justice system*. BOCSAR NSW Crime and Justice Bulletins, 20
- Hough, M., & Roberts, J. V (2004). *Confidence in justice: An international review*. Home Office. Research, Development and Statistics Directorate 134 - 160
- Foster J., T. Hope, (1993) *Hou sing, community and crime: The impact of the Priority Estates Project*, Home Office Research Study 131
- Garland D.(2001) *The culture of control. Crime and social order on contemporary society*, Oxford University Press 17
- Crawford A.(2002) *Crime and insecurity: The governance of safety in Europe*, Devon-Oregon, Willan Publishing 124
- Kaiser G., Kury H, Albrecht H.J.(1991) *Victims and Criminal Justice*, *Criminological Research Reports*, Maax Planck Institute for Foreign and International Penal Law 50
- Kllias M. (2001) *Précis de Criminologie*, Berne, Staempfli Editions, 399 - 411
- Lamnek S.(1991) *Fear of Victimization, Attitudes to the Police and Mass Media Reporting*, 650
- Lupton D., Tulloch J. (1999) *Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition*, *The British Journal of Criminology* 50, 1999 521
- McLaughlin E. & Muncie J. (2006) *The Sage Dictionary of Criminology*, Εκδόσεις Sage
- Roberts, L., & Indermaur, D. (2009). *What Australians think about crime and justice: Results from the 2007 Survey of Social Attitudes*. Canberra: Australian Institute of Criminology 123
- Pfeiffer, C., Windzio, M., & Kleimann, M. (2005). *Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy*. *European journal of criminology*, 2(3), 259-285.

Mc Guire W.J (1969) ‘‘The nature of attitudes and attitude change’’ στο

Lindszey G. και Aronson E, *Hand of Social Psychology*, Reading, Mass Adison – Wesley 1969 239

- Perloff L. (1983) *Perceptions of Vulnerability to Victimization*, Journal of Social Issues, 43
- Pobert Ph., (1985) *Insecurite, opinion publique et politique criminelle*, Annee Sociologique, 211
- Roberts J. and Hough M., (2005) *Understanding public attitudes to criminal justice*. Maidenhead: Open University Press, 30 -31
- FitzGerald, M., Joseph, I., Qureshi, T., & Hough, M. (2013) *Policing for London*. Willan 2013 100
- Sherman L. (2001) *Trust and Confidence in Criminal Justice*, Fels Center of Government University of Pennsylvania Philadelphia, 2001 7
- Theodorson G. & A. (1979) *A modern dictionary of Sociology*, Barners & Noble Books 324
- Tilly C, (2005) *Trust and rule*. New York: Cambridge Universriy Press 10
- Tyler T. (2001) *Public Trust and Confidence in Legal Authorities: What Do Majority and Minority Group Members Want from theLaw and Legal Institutions?*, Behav. Sci. Law 217, 235
- Tyler T. (1990) *‘Why people obey the law’* New Haven: Yale University Press σ.σ 18
- Zanna M.P. και Rempel J.K. (1988) *Attitudes: A New Look at an Old Concept*, στο D. Bar-Tal και A.W. Kruglanski, *The Social Psychology of Knowledge*, Cambridge University Press, 319
- Zarafonitou Ch. (Guest editor) (2011) *‘Fear of crime: A comparative approach in the European context’*, Criminology Special Issue, October 30
- Zarafonitou Ch.(1994) *La violence en milieu urbain: Athenes, un cas concret* στο *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique*, 29 -44
- Dijk, J.J.M. van (1996), *Introduction, In: Seminar on the Prevention of Urban Delinquency linked to Drugs Dependence*, European Parliament/ Ireland Presidency of EU/European Commission, Brussels, November 21-22 November, σ.σ 120 - 130
- European Opinion Research Group (2003), *Public Safety, Exposure to Drugs-related Problems and Crime, Report prepared for the European Commission*,

May 98

- Hough, M., Bradford, B., Jackson, J., & Roberts, J. V. (2013) *Attitudes to sentencing and trust in justice: exploring trends from the crime survey for England and Wales*, 80 - 100
- Hancock L.(2006) στο E. McLaughlin & J. Munchie ‘*The Sage Dictionary of Criminology*’ Sage 324
- *Ministry of Justice Transforming the CJS: A Strategy and Action Plan to Reform the Criminal Justice System*. Available at:https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/209659/transforming-cjs-2013.pdf
- Smith, D. (2010) *Public confidence in the Criminal Justice System: findings from the British Crime Survey 2002/03 to 2007/08*. Ministry of Justice 143 - 153
- Ugljesa, Z. (1996) *International Crime (Victim) Survey: Comparative Advantages and Disadvantages*. *International Criminal Justice Review*, 6.
- Van Kesteren, J., Mayhew, P., & Nieuwbeerta, P.(2000) *Criminal victimization in seventeen industrialised countries* 12 -90
- Jodelet D.(1984) ‘*Representations sociale: phenomene, concept et theorie*’ στο Moscovici S. (sous la direction) *Psychologie Sociale*, 57 – 378
- Janson K. ‘*British Crime Survey – measuring crime for 25 years* London Home Office 2007 54

Διαδικτυακές πηγές

- <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/APXIKH/ΠοινικήΔίκη.aspx>
- https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/index6f70.html?pgt_p=1&aid=1342279220
- <https://www.fearofcrime.com/stats.html>
- http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=86396&Itemid=2273&lang=
- http://www.hellenicpolice.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=77997&Itemid=2052&lang=
- <https://www.lifo.gr/now/greece/236979/egklimatikotita-ayksithikan-oi-dolofonies-kai-oi-listeies-stin-ellada-to-2018>

- <http://www.kordoutis.gr/panteion/images/pdf/socialpsychII/Chapters6012-Kordoutis.pdf>
https://www.academia.edu/35122226/Σημειώσεις_για_την_Κοινωνική_Ταυτότητα_και_τις_Κοινωνικές_Αναπαραστάσεις
- <https://cyprustimes.com/in-times/giati-diadiktyo-yperteri-sto-choro-ton-mme/>